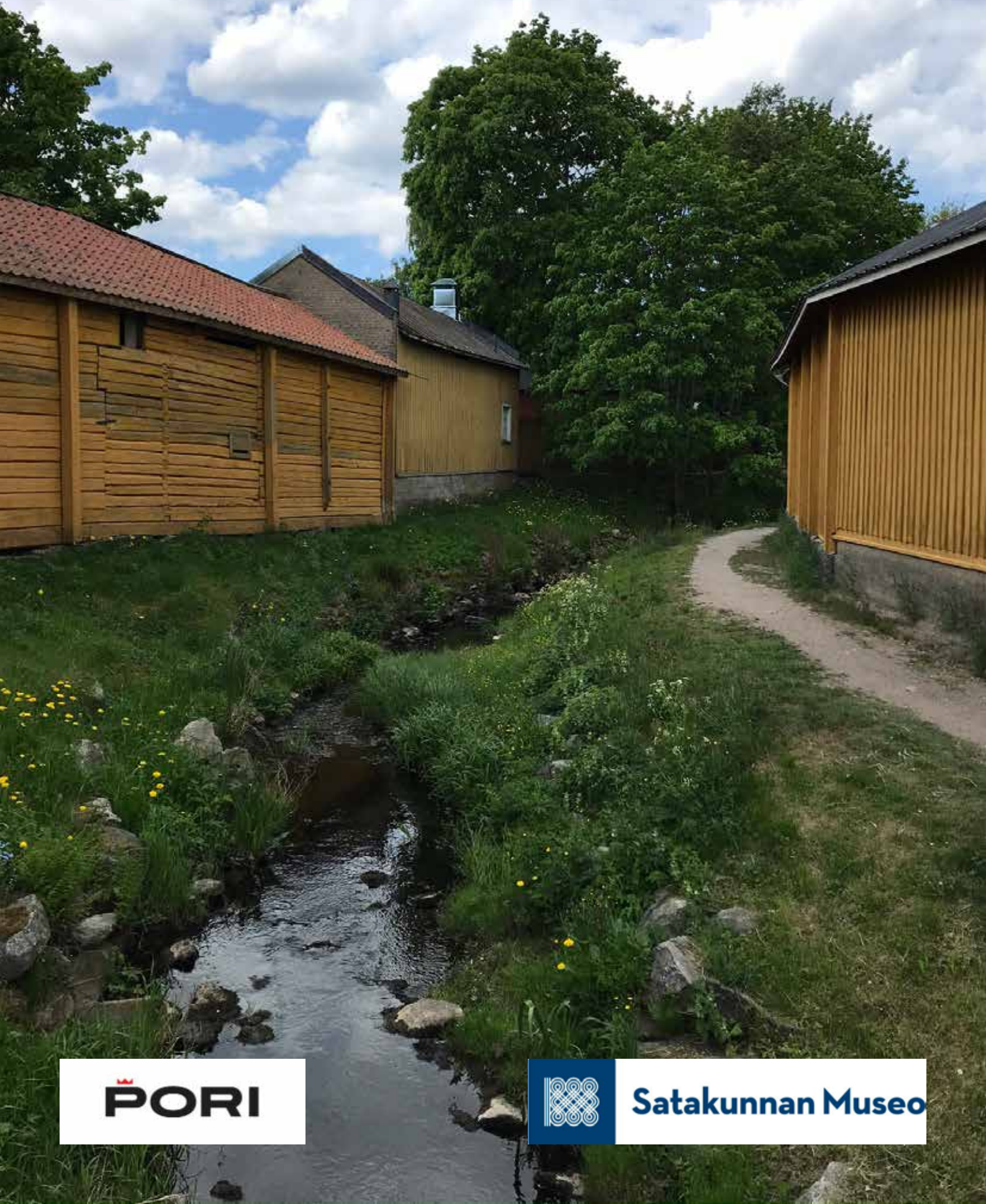


# Vanhan Rauman kulttuuriympäristöselvitys

Olli Joukio 2020



**PORI**



**Satakunnan Museo**

# SISÄLLYSLUETTELO

|  |            |
|--|------------|
| <b>1. JOHDANTO</b>   | <b>2</b>   |
| 1.1. Aluerajaus  | 2          |
| 1.2. Aikaisemmat selvitykset   | 2          |
| 1.3. Kaavatilanne  | 4          |
| <b>2. ALUEEN HISTORIAA</b>   | <b>6</b>   |
| 2.1. Puistot   | 9          |
| 2.2. Kadut   | 12         |
| 2.3. Torit ja aukiot   | 13         |
| <b>3. SELVITYSALUEET</b>   | <b>15</b>  |
| 1. Talliketo   | 16         |
| 2. Harmaidenveljesten puisto ja kirkkoherranviraston ympäristö   | 19         |
| 3. Pyhän Ristin kirkon ympäristö ja Kirkkopuisto   | 24         |
| 4. Luostarinpuisto   | 31         |
| 5. Pajaketo  | 33         |
| 6. Orellinpuisto   | 37         |
| 7. Raumanjoen varsi  | 41         |
| 8. Kanaali ja Kanalinhelmenpuisto  | 48         |
| 9. Kauppakeskus Vännin tontti  | 52         |
| 10. Nortamonaukio ja Poselli   | 56         |
| 11. Triviaalikoulu   | 61         |
| 12. Kauppatori ja Raatihuoneentori   | 65         |
| 13. Hauenguanon tori   | 69         |
| 14. Karinkoulu   | 73         |
| 15. Savilanaukio, Savilanpuisto ja Anundilanaukio  | 77         |
| 16. Naulanketo ja Mäkivahe   | 82         |
| 17. Naulamäki ja Helsingintori   | 86         |
| 18. Kaunisjärvenkadun ja Tullivaheen ympäristö   | 91         |
| 19. Kalatori, Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniopuisto ja Katariina Westerlingin puistot<br>(Niina Uusi-Seppä 2014)<br>- Päivitys 2020 | 95<br>110  |
| <b>LÄHDELUETTELO</b>   | <b>113</b> |

# 1. JOHDANTO

Vanhan Rauman kulttuuriympäristöselvitys liittyy alueen tulevaan asemakaavatyöhön. Vanhan Rauman alueella ja sitä reunustavalla maailmanperintökohteen suoja-alueella on 2010-luvulla toteutettu mittavat rakennusinventoinnit, joiden yhteydessä alueiden rakennuskanta ja pihapiirit on käyty kattavasti läpi, mutta yleiset alueet, kuten sillat, torit, puistot ja aukiot ovat jääneet suurelta osin selvitysten ulkopuolelle.

Rauman kaupungin Satakunnan Museolta tilaama Vanhan Rauman kulttuuriympäristöselvitys kesti kaksi kuukautta ja sen toteutti kesän 2020 aikana FM Olli Joukio. Selvitystyön ohjausryhmään kuuluivat kaavoitusarkkitehdit Mervi Tammi ja Henri Raitio Rauman kaupungin kaavoituksesta sekä rakennustutkija Liisa Nummelin Satakunnan Museosta.

Selvityksessä käytiin läpi maailmanperintöalueen aukoiden, puistojen ja muiden kuin rakennettujen tonttien historialliset vaiheet ja merkitys Vanhan Rauman kokonaisuuden ja alueiden lähiympäristön kannalta. Alueet kuvattiin ja arvotettiin. Pääasiallisena lähteenä kentällä tehtyjen havaintojen sekä kirjallisten lähteiden lisäksi käytettiin vanhoja karttoja, vanhoja valokuvia sekä ilmakuvia alueesta. Selvityksessä päivitetään myös aiemman vuonna 2014 tehdyn Kalatoria, Pyhän Kolminaisuuden kirkkoa ja Katariina Westerlingin puistoja koskeneen maisemahistoriallisen selvityksen tiedot.

Kulttuuriympäristöselvityksen yhteydessä toteutettiin myös Pyhän Ristin kirkon rakennusinventointi, jota ei ole aiemmin tehty. Tämän asemakaavatasoisen inventoinnin tiedot vietiin Satakunnan Museon ylläpitämään Pakki-inventointisovellukseen ja niihin ei rakennustasolla palata tässä raportissa.

## 1.1. Aluerajaus

Vanhan Rauman maailmanperintökohteen alue on osa Rauman ydinkeskustaa. Maailmanperintökohteen alue käsittää noin 29 hehtaaria ja sitä ympäröi 142 hehtaarin suoja-alue. Tässä selvityksessä keskitytään tarkastelemaan Vanhan Rauman viheralueita, puistoja, katuja, aukioita ja toreja, joten rakennuksiin liittyvä historia ja tarkastelu jää pintapuoliseksi.

Nyt toteutettu selvitysalue sijoittuu suurelta osin Vanhan Rauman maailmanperintökohteen alueelle, mutta paikka paikoin myös maailmanperintökohteen suoja-vyöhykkeelle. Lähes koko alue sijoittuu sekä UNESCO:n maailmanperintöalueelle sekä valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY). Selvitysalue käsittää edellä mainittujen alueiden lisäksi maailmanperintöalueen suoja-alueella länsipuolella sijaitsevat kanaalin sekä Savilakadun varsien, Karinkou-

lun ympäristön sekä luoteessa Nortamonkadun varren ympäristöt sekä pohjoisessa Pyhän kolminaisuuden kirkon pohjoispuolella sijaitsevan Harmaiden veljesten puiston sekä hieman idempänä sijaitsevan Luostarinpuiston. Idässä aluerajauksen ulkopuolelta selvitysalueeseen kuuluu myös Kaunisjärvenkadun varressa ns. Porintullin eteläpuolella sijaitseva puistoalue sekä tien itäpuolella vanhan hautausmaan sekä alueella aikanaan olleesta 1800-luvun loppupuolen rakennuskannasta ainoana säilyneen Tornikatu 1:n reuna osana yhtenäistä Kaunisjärvenkadun varren näkymää. Etelärajalla alue rajautuu Eteläkatuun sekä Naulankedon ja Mäkiuhaan muodostamaan viheralueeseen, joka sijoittuu osin maailmanperintökohteen alueelle ja osittain sen suoja-alueelle.

Selvitysalue kuuluu suurelta osin maailmanperintökohteeseen sekä Valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Alueeseen liittyy myös erillisiä kohteita, jotka on huomioitu maakunnallisesti merkittäviksi ja joista osa voidaan luokitella valtakunnallisesti merkittävästi. Tähän selvitykseen suoranaisesti liittyneitä kohteita tai niiden pihapiirejä olivat:

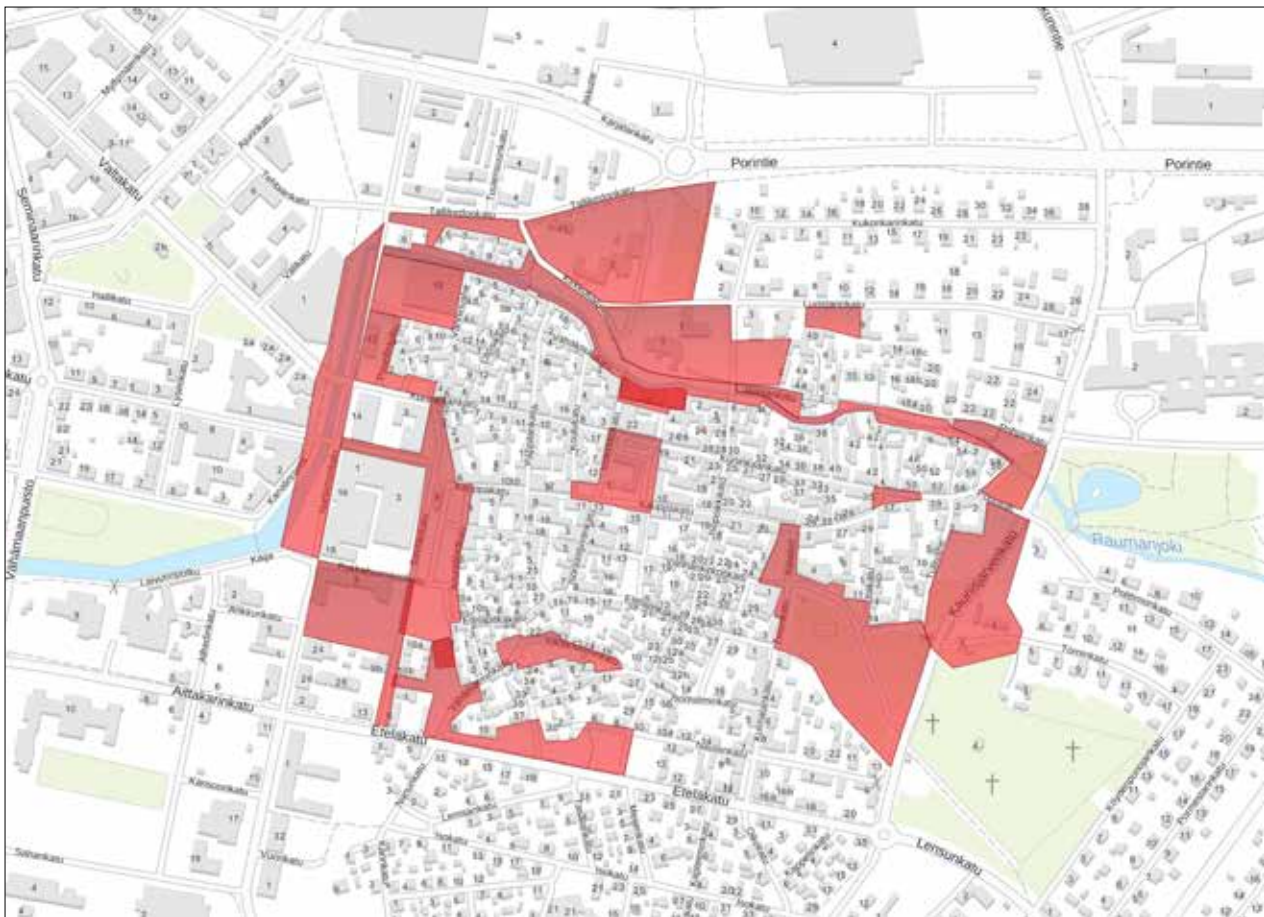
- Pyhän Ristin kirkko
- Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniot ja kirkkomaa
- Triviaalikoulu
- Kirkkosilta, Isopoikkikadun silta (Pajasilta) ja Kivisilta
- Vanha Rukoushuone (Poselli)
- Karinkoulu

Käytännössä koko Vanhan Rauman alue sekä osittain myös Raumanjoen pohjoispuoli on kiinteää muinaisjäännösalueetta, jonka rajaus on tarkistettu vuonna 2012.

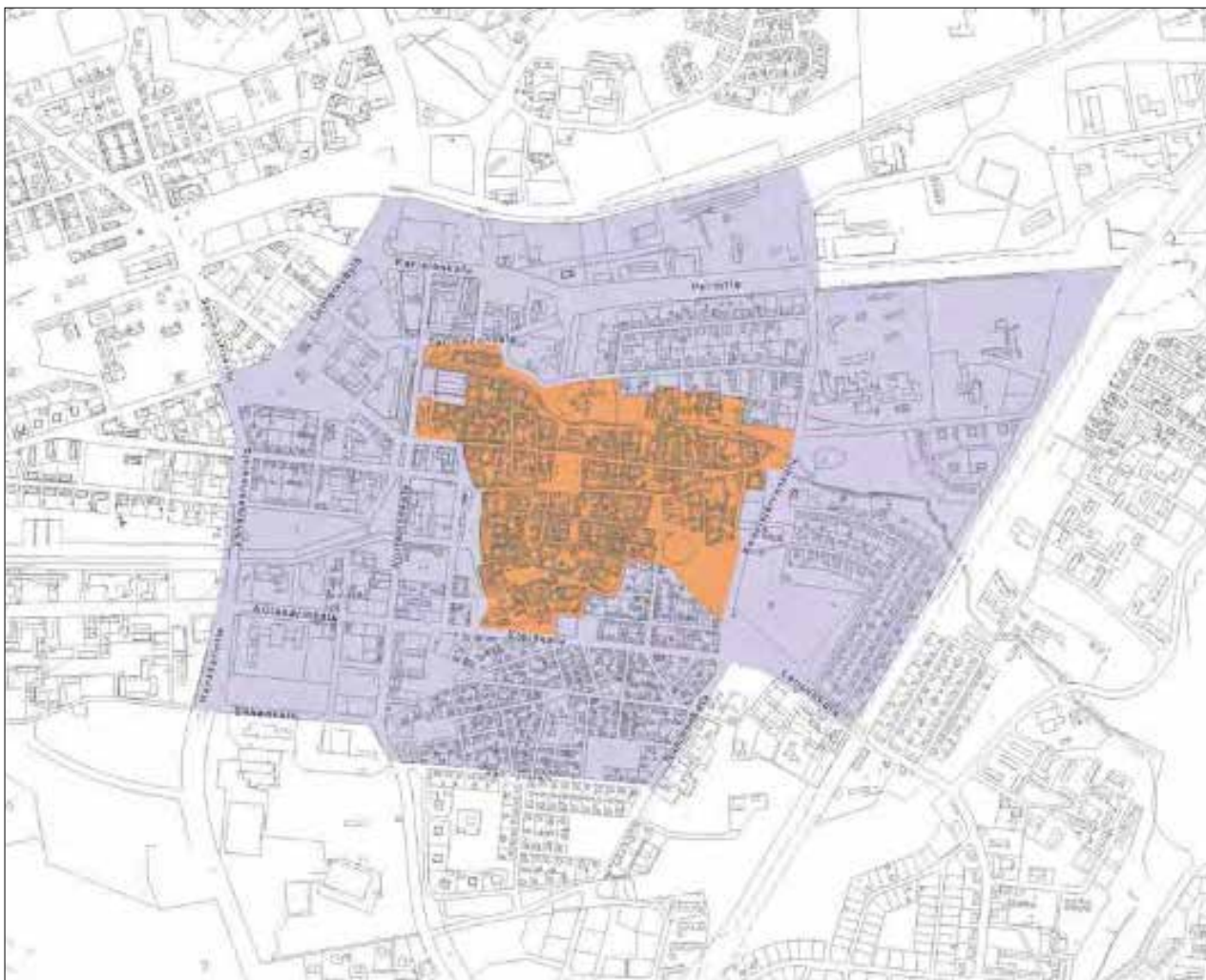
## 1.2. Aikaisemmat selvitykset

### *Rakennusinventoinnit ja kulttuuriympäristöselvitykset*

Vanhan Rauman alueella on toteutettu inventointia ensimmäisen kerran jo vuosien 1950–1951 aikana, jolloin inventoitiin noin 20 kiinteistöä sekä 1960-luvun lopulla yleiskaavatyön yhteydessä. Edelleen ajantasaisina ja sisällöltään ajanmukaisina pidettävät inventoinnit on toteutettu 2010-luvulla. Vuosina 2010–2013 toteutettiin Vanhan Rauman alueella asemakaavatasoinen rakennusinventointi, josta vastasivat Satakunnan Museo sekä Rauman kaupunki osana Kahden ajan maailmanperintökohteet -hanketta. Inventointi käsitti Vanhan Rauman alueen noin 250 tonttia rakennuksineen ja pihoineen. Vuoden 2012 aikana valmistui myös Vanhan Rauman aluetta käsittelevä luontoselvitys luonto-



Selvitysalueet.



Maailmanperintökohteen sekä sen suoja-alueen rajaukset.

kartoittaja Santtu Ahlmanin (Ahlman konsultointi & suunnittelu) toimesta.

Vuonna 2013 toteutettiin edelleen Rauman kaupungin tilaamana Satakunnan Museon projektitutkijoiden voimin rakennusinventointi Vanhan Rauman maailmanperintökohteen suoja-alueella, jolle myös tämä selvitys paikoitellen sijoittuu.

Vuonna 2014 Satakunnan Museo teki Rauman kaupungin tilaamana Rauman keskustaajama-alueella kulttuuriympäristöselvityksen, jonka toteutti FM Pekka Piiparinen. Vanhan Rauman alue jäi tämän selvityksen ulkopuolelle, mutta maailmanperintökohteen suoja-alue sisältyi siihen.

Edelleen vuonna Niina Uusi-Seppä / Genius Loci teki Kalatorin ja sen ympäristön suunnitteluhankkeeseen liittyvän maisemahistoriallisen selvityksen, johon sisältyi myös Katariina Westerlingin puistoalue sekä Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniopuisto. Kyseinen raportti on sisällytetty sellaisenaan tähän selvitykseen, kuten myös päivitetty tilanne edellä mainituista alueista.

Turun yliopiston Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen oppiaine teki vuonna 2015 Rauman historiallisten viheralueiden inventoinnin, jossa nyt toteutettavan selvitysalueen Vanhan Rauman puistoista oli mukana Katariina Westerlingin puisto, Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniopuisto sekä Nortamonpuisto.

### *Arkeologiset inventoinnit*

Ensimmäiset arkeologisin menetelmin toteutetut tutkimukset tehtiin Pyhän Kolminaisuuden kirkon sekä Pyhän Ristin kirkon alueilla jo 1890-luvulla. Kaupungin alueella varsinaiset kaivaukset ovat rajoittuneet ainoastaan 1960-luvulla tehtyyn kaivaukseen kauppatorin pinnan uusimisen yhteydessä sekä Kalatorin alueella vuosina 2009 ja 2010 tehtyihin kaivauksiin. Muilta osin arkeologinen tutkimus on rajoittunut kunnallistöiden yhteydessä tehtyihin valvontoihin ja tarkastuksiin.

Ensimmäinen arkeologinen inventointi tehtiin Raamalla vuonna 2009 ja se liittyi Museoviraston alun perin vuonna 2000 aloittamaan kaupunkiarkeologiseen inventointiprojektiin, jossa myös määriteltiin suojeltavien alueiden rajat. Inventoinnissa pyrittiin selvittämään, millä alueilla kaupungin 1700-luvun puoliväliin mennessä kaavoitetun kaupunkialueen kerrostumat ovat todennäköisesti säilyneet. Inventoinnin teki FM Päivi Hakanpää / Museovirasto.

Vuonna 2012 FM Katja Vuoristo / Museovirasto toteutti kaupunkiarkeologisen inventoinnin täydennysinventoinnin, jossa päivitettiin vuonna 2009 julkaistun inventoinnin tietoja ja laajennettiin muinaisjäännösalueen rajausta sekä muutettiin paikoin tonttien arvo-

luokituksia.

Vuosina 2009–2012 toteutettujen kaupunkiarkeologisten inventointien perusteella tehdyt alueiden ja tielinjasten arvoluokat on huomioitu myös tässä raportissa ja kirjattu kohteiden yhteyteen, mikäli ne ovat kuuluneet arkeologisiin selvityksiin.

### **1.3. Kaavatilanne**

#### *Maakuntakaava*

Vanha Rauma on esitetty vuoden 2011 maakuntakaavassa keskustatoimintojen alueeksi, Unescon maailmanperintökohteeksi sekä valtakunnallisesti merkittävaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY). Lisäksi Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniot on merkitty muinaismuistolain nojalla rauhoitetuksi alueeksi. Kaavan Vanhaa Raumaa koskevassa suojelumääräyksessä mainitaan: Kohdetta on hoidettava siten, että sen arvot maailmanperintökohteena säilyvät. Kaikista aluetta koskevista rakennussuunnitelmista ja hankkeista tulee Museovirastolle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen.

Kaavassa on SV-3-merkinnällä osoitettu UNESCO:n maailmanperintökohteen suojavyöhyke, jota on hoidettava siten, että sen arvot maailmanperintökohteena säilyvät. Kaikista aluetta koskevista rakentamissuunnitelmista ja hankkeista tulee Museovirastolle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Suojavyöhykkeellä sijaitsevat Vanhan Rauman viereiset Onnelan ja Nummen asuinalueet on osoitettu myös valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuksi kulttuuriympäristöiksi.

#### *Keskustan osayleiskaava*

Yleiskaavassa 2030 (2019) ja keskustan osayleiskaavassa (2018) Vanhan Rauman alue on osoitettu UNESCO:n maailmanperintökohteeksi sekä rakennuslainsäädännön nojalla suojeltavaksi alueeksi. Osayleiskaavassa keskeisenä tavoitteena on Vanhan Rauman maailmanperintökohteen yleismaailmallisten erityisarvojen säilymisen turvaaminen. Kaavassa on asetettu yleistaavoitteet myös Vanhan Rauman asemakaavan uudistamiselle.

Vanhan Rauman alue on osayleiskaavassa osoitettu osin keskustatoimintojen alueeksi, joka on rakennuslainsäädännön nojalla suojeltu CSR ja osin rakennuslainsäädännön nojalla suojeltavaksi alueeksi SR. Kummallakin alueella käyttötarkoitusten tulee ensisijaisesti olla sellaisia, että ne tukevat suojeltavan alueen arvoja. CSR-alueella painottuvat liiketilat ja SR-alueella asuminen.

Raumanjoki on osoitettu osayleiskaavassa kaupunkiku-

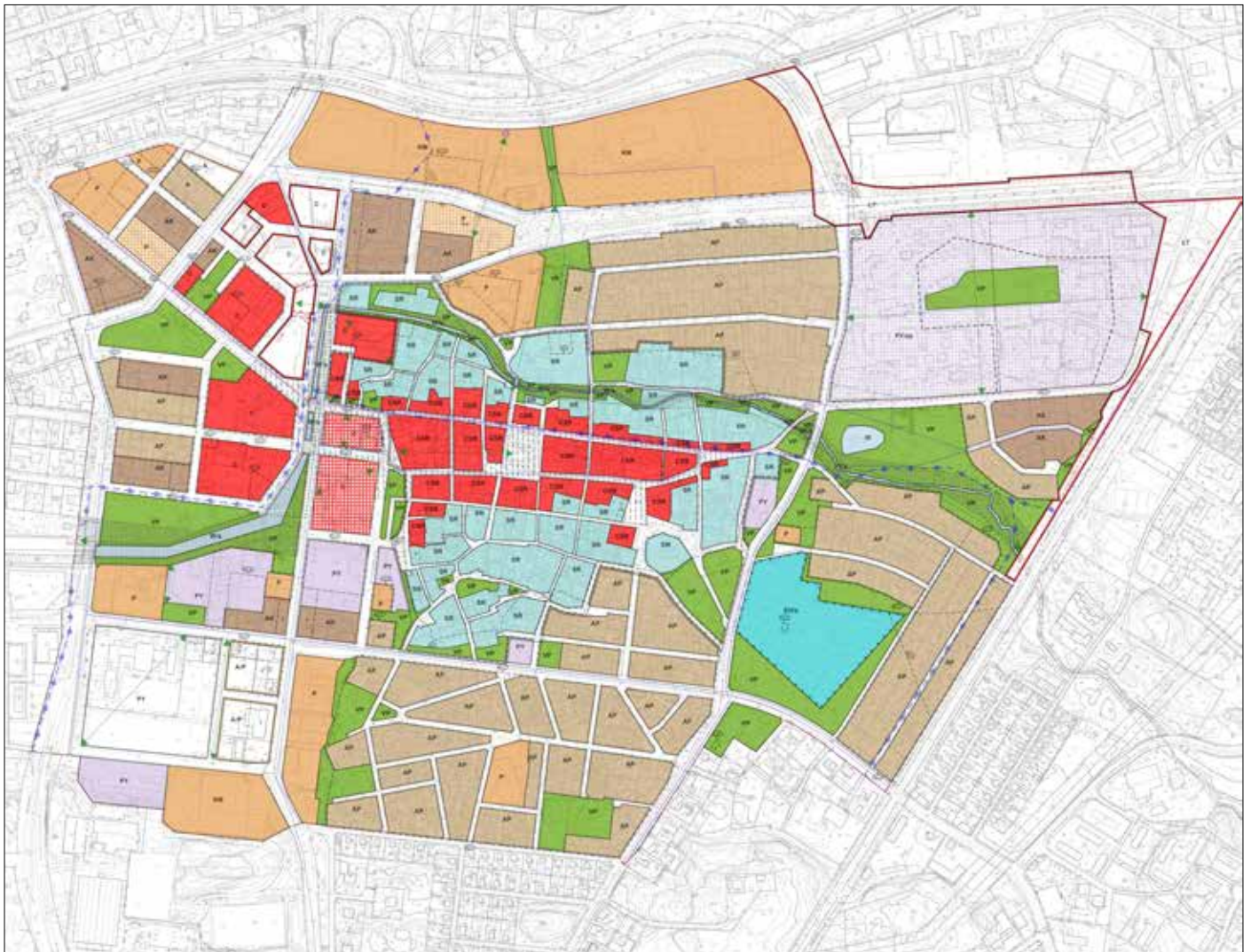
vallisesti arvokkaaksi alueeksi, jolla huomioidaan sekä kaupunkikuvalliset ja historialliset arvot sekä luontoarvot.

jonka mukaan Vanhan Rauman alueella on käytettävä kaupungin historialliseen kaupunkikuvaan soveltuvia katupäällysteitä.

### Asemakaava

Vanhan Rauman nykyinen asemakaava on pääosin vuodelta 1981. Alueella on voimassa tai rakennuskielossa yhteensä 22 eri aikoina hyväksyttyä asemakaavaa tai niiden osia. Maailmanperintöalueella, joka on rakennuskielossa, on 14 eri asemakaavaa.

Asemakaavassa alueen korttelit on osoitettu pääosin asuinkäyttöön tai asuin-, liike- ja käsiteollisuuskäyttöön. Alueella on myös joitakin yleisten rakennusten korttelialueita. Torialueiksi on osoitettu Kauppatori, Raatihuoneentori, Kalatori, Helsingintori ja osa Anundilantori. Pysäköintiin varatut alueet sijoittuvat maailmanperintöalueen ulkopuolelle. Puistoalueet ovat pääosin pieniä ja painottuvat Vanhan Rauman ulkokehälle. Kuninkaankatu ja Kauppakatu on kaavassa tarkoitettu ajoneuvoille sekä osia muutamista sivukaduista. Muilta osin kadut ovat osoitettu kevyenliikenteenväyliksi, joilla on sallittu huoltoajo. Katualueita koskee määräys,



Keskustan osayleiskaava (2018). (Kartta Rauman kaupungin sivut).

## 2. ALUEEN HISTORIAA

Nykyinen Vanhan Rauman alue oli käytännössä Rauman kaupunki aina 1800-luvun loppupuolelle saakka. Kaupungin varhaisvaiheista on esitetty erilaisia tulkintoja. Aikaisemmin uskottiin, että nykyisen kaupungin paikalla ei olisi ollut kylämäistä asutusta ennen 1400-lukua, mutta arkeologisten kaivausten yhteydessä on löydetty peltomaaksi tulkittua hiekkaa ja viime vuosina on esitetty, että paikalla olisi saattanut olla viljelyä jo 1350-luvulla.

Rauma sai kaupunkioikeudet vuonna 1442. Vuodelta 1449 on ensimmäinen tieto kaupungin pohjoispuolelle perustetusta fransiskaankonventista. Pyhän Ristin kirkko valmistui tämän luostarin kirkoksi 1450–1510-luvulla. Kaupungin varhaiset tontit olivat keskiaikaisille kaupungeille tyypillisesti kapeita ja pitkiä ja asuinrakennukset sijoituivat tontille pääty kadulle päin. On esitetty, että nykyiset katulinjat noudattavat ainakin osittain keskiaikaista linjausta, mutta arkeologisten havaintojen perusteella nykyisten tielinjausten kohdalta on löydetty myös asuintonttien jäänteitä.

Rauman keskiaikainen asutus on tietävästi syntynyt nykyisen Kalatorin ympäristöön Pyhän Kolminaisuuden kirkon länsipuolelle. Arkeologisten tutkimusten perusteella on todettu, että asutus on levinnyt länteen päin 1500-luvulla.

Kruunun harjoittamaan merkantilistiseen talouspolitiikkaan liittyneen niin sanottuun pikkutulliasetuksen seurauksena kaupunki ympäröitiin tulliaidalla vuonna 1626 ja se muodosti lähes kaksisataa vuotta merkittävimmän kaupunkia rajaavan tekijän. Tulliaita rakennettiin uudelleen tulipalojen jälkeen. Vuonna 1640 sattuneessa tulipalossa tuhoutui Pyhän Kolminaisuuden kirkko ja kaupankäynti siirtyi nykyiselle Raastuvantorille. Entisestä luostarikirkosta eli Pyhän Ristin kirkosta tuli kaupunkikirkko.

20.6.1682 sattuneessa tulipalossa paloi käytännössä koko kaupunki ja se muutti kaupungin asemakaavaa merkittävästi. Palon jälkeen kaupungin katuja ryhdyttiin suoristamaan ja leventämään. Arkeologisissa tutkimuksissa on tulkittu vanhan pääkadun kulkeneen aikanaan nykyisten Kalatorin länsipuolisten korttelien 139 ja 140 keskellä. Monen talon tontti jäi katujen suoristamisen ja leventämisen yhteydessä katulinjan alle, jolloin naapuri joutui luovuttamaan maata omasta tontistaan. Elokuussa 1682 päätettiin raatihuone rakentaa nk. Rennerin tontille nykyisen torin varrelle.

Rauman kaupungista ei ole luotettavaa, mittauksiin perustuvaa karttamateriaalia ennen vuonna 1756 valmistunutta Daniel Gadolinin asemakarttaa. Tämä asemakaava vastaa suurelta osin nykyistä Vanhan Rauman

aluetta. 1700-luvulla kaupungin asutus laajeni myös joen pohjoispuolelle, jossa oli vuoden 1756 kartan mukaan 11 asuintonttia. Kaupungin aluetta rajannut Tulliaita purettiin vuosina 1808–1809. Vaikka kaupungin kasvua rajannut aita poistuikin, alkoi kaupunki kasvaa aitaan rajanneen alueen ulkopuolelle vasta vuosisadan lopulla. Kaupungin väkiluku kolminkertaistui 1800-luvulla ja tämä aiheutti painetta kaupungin kasvuille.

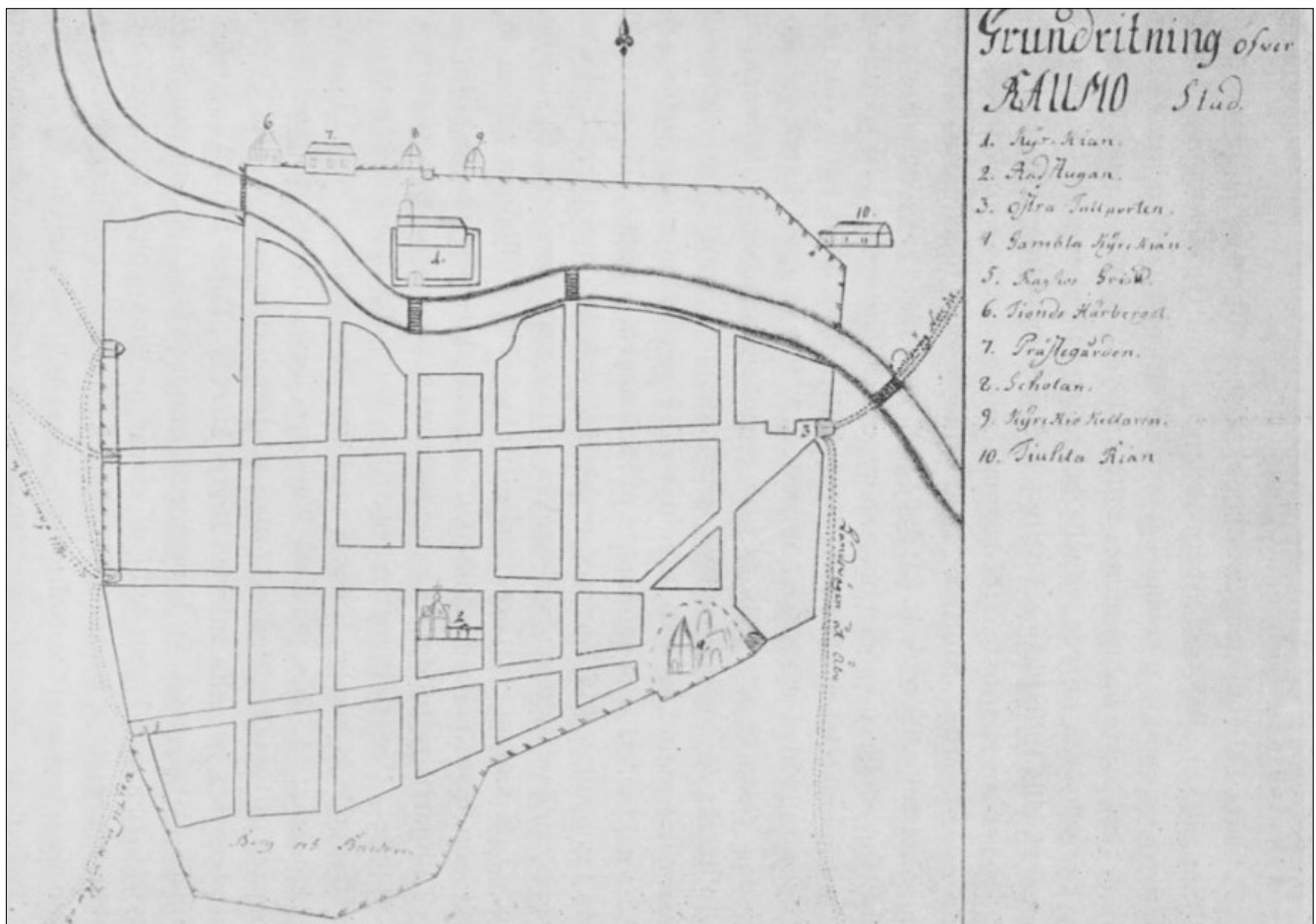
1800-luvulla ensimmäinen kaupunkisuunnitteluun vaikuttanut toimi oli vuonna 1823 vahvistettu rakennussääntö, joka antoi määräyksiä kaupungin laajentamisesta ja uusien kortteleiden suunnittelusta myös kaupungin laitaosissa. Vuonna 1841 Claës Wilhelm Gyldén laati kaupungille asemakaavan. Tässä asemakaavassa kaupungin ala oli käytännössä sama kuin aikanaan tulliaidan rajaama alue, toisin sanoen nykyinen Vanhan Rauman alue. Kaupungin pohjoispuolelle ja Naulamäen alueelle oli kuitenkin merkitty uusia tontteja. Vuonna 1856 astui voimaan kaupunkien yleinen rakennusjärjestys, joka jakoi kaupungit neljään luokkaan. Rauma kuului 3. luokkaan, jolloin sen tuli myös tyytyä mataliin puurakennuksiin. 1. ja 2. luokan kaupungit saivat rakentaa 2–3 kerroksisia kivitaloja. Tämä valtakunnallisesti annettu määräys erilaisti Suomen kaupunkia mittakaavallisesti.

Ensimmäiset radikaalimmat muutossuunnitelmat ajoittuvat 1800-luvun loppupuolelle. Maanmittari Carl Ceder laati vuonna 1850 asemakaavan, joka olisi korvannut koko vanhan kaupunkirakenteen ruutukaavarakenteella. Kaupungin porvarit kuitenkin vastustivat uudistusta.

Porvarien vastustuksen seurauksena ryhdyttiin pohtimaan kaupunkialueen laajentamista pohjois-, etelä- ja länsipuolille. Maanmittari Henrik Wahlroos laati tähän liittyen 1860- ja 1870-luvuilla asemakaavaluonnoksia, joissa kaupungin rakennusala laajennettiin ruutuasemakaavalla. Vuonna 1876 Wahlroos suunnitelti myös vanhan kaupungin tilalle ruutuasemakaavan. Wahlroosin suunnitelmissa oli merkittävää, että hän kaavaili vanhan ja uuden kaupungin välille laajan puistoalueen. Wahlroosin kaavoja ei kuitenkaan rahanpuutteen vuoksi toteutettu kuin aivan pieniä osia. Tämän selvityksen kohteista maailmanperintökohteen suoja-alueella sijaitsevat Anundilanaukion, Savilanaukion ja Mäkivaheen ympäristö, Naulankedon ympäristö ja alueen etelärajana oleva Eteläkatu sekä Kanaalin eteläpäässä olevan Kanalinhelmenpuiston ”alkusysäys” voidaan osoittaa näihin Wahlroosin kaavoihin.

1870-luvulla merkittävä kaupunkikuvallinen muutos oli kanaalin toteuttaminen kaupungin länsipuolelle.

Vuonna 1882 kaupunginvaltuusto hyväksyi suurelta



Yläkuvassa Rauman kaupunkia esittävä tullikartta, jonka on väitetty olevan 1600-luvun lopulta tai 1700-luvun alusta. Kartassa erottuu selkeästi tulliaita sekä tulliportit, Raatihuoneentori, Hauenguanon tori sekä myös Kalatori. Naulamäen aluetta ei ole kuvattu. Trivialikoulun tontti kirkkoa vastapäätä oli rakentamaton. Kaupungin itäpuolella nykyisen Tullivaheen kohdalla oli Turkuun johtanut maantie sekä Orellin sillan kohdalla joen ylittänyt Porin suuntaan johtanut tie. (Kartta Aina Lähteenojan vuonna 1932 julkaistusta teoksesta Rauman kaupungin historia II). Alakuvassa ensimmäinen Rauman kaupunkia koskeva kaupunkimittaukseen perustuva asemakartta vuodelta 1756. Tekijänä Daniel Gadolin. Maanmittari Stårlström on hahmotellut muutoksia kartan kopioon vuonna 1784. Nykyinen tielinjaus vastaa suurelta osin kartassa esitettyä linjausta. (Kartat Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)





Yläkuvassa vuonna 1808 toteuttu Joh. Tillbergin vuoden 1756 asemakartan kopio. Alakuvassa Claës Gyldénin asemakaava vuodelta 1841. Kaupungin ala ei ollut juurikaan kasvanut. Luoteiskulmaan oli syntynyt Tallikedon asuinkortteli ja tonttien määrä oli lisääntynyt Naulamäen alueella.

osin Wahlroosin suunnitelmiin pohjautuvan asemakaavan, jonka tarkoituksena oli edelleen uudistaa kaupunkirakennetta ruutukaavaan perustuen. Kaupungin asemakaava-alueetta laajennettiin ennen kaikkea kaupungin pohjoisosaan.

Vuonna 1896 G. Idström laati jälleen uuden asemakaavan, joka koski nykyistä keskustaa sekä osittain III kaupunginosaa. Vanha Rauma oli tässä kaavassa hyväksytyt asteittain mukaan kaavoitustyön pohjaksi. Vanhan kaupunkialueen länsiosa noudatti vuoden 1882 kaavan ruutukaavaa, mutta itäpuoli oli jätetty ennalleen. Kaanaali muodosti uuden ja vanhan kaupungin välivyöhykkeen. Vuoden 1896 kaavassa vanhan kaupungin luoteispuolella oleva joen mutka, eli ns. Leikarin mutka, esitettiin oikaistavaksi.

Vanhan kaupungin alueen uudistamisesta käytiin keskusteluja 1900-luvun alussa. Vuonna 1909 arkkitehti Lars Sonck laati Vanhalle Raumalle uuden asemakaavan, joka hyväksyttiin lopullisesti vuonna 1915. Merkittävimpiä piirteitä oli se, että vanhan kaupungin ominaispiirteet pyrittiin säilyttämään. Näkyvä uudistus Sonckin kaavassa olivat myös puistot, jotka rajasivat vanhaa kaupunkia siten, että tulliaidan rajaus näkyi edelleen kaupunkirakenteessa. Vanhan ja uuden kaupungin väliin jääville alueille toteutettiin puistokais-taleet, jotka toimivat epäsäännöllisen ja säännöllisen korttelirakenteen liittävänä elementteinä. Ruutukaava-mainen korttelialue ei liity suoraan vanhaan kaupunkiin kuin aivan etelälaidalla, jossa korttelialue oli jo laajennettu aikaisemmin. Sonckin kaavan puistoalueet olivat pitkälti samoilla alueilla, joille niitä oli tarkoitus perustaa jo Catherine Westerlingin aloitteesta 1870-luvulla.

Arkkitehti Harald Andersin laati Raumalle uuden asemakaavan vuonna 1922. Andersinin kaavassa oli säilytetty Sonckin kaavailemat puistoalueet sekä myös vanhan kaupungin perusrakenne, mutta rajat eivät noudattaneet kiinteistörajajoja. Toteutuessaan Andersinin kaava olisi tarkoittanut vanhan rakennuskannan häviämistä. Kaava toteutui ainoastaan pienin osin muualla kaupungissa.

Rauma oli 1900-luvun alkuun saakka merenkulkuun nojautuva kaupunki, mutta teollisuus alkoi kehittyä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Kehitys jatkui niin voimakkaana, että viimeistään toisen maailmansodan jälkeen Raumasta tuli vahva teollisuuskaupunki. Elinkeinorakenteen muutos heijastui myös historiallisen keskustan reuna-alueille. 1910–20-luvulla rakentui vanhan kaupungin eteläpuolelle työväestölle suunnattu Nummen asuinalue. Teollistumisen seurauksena myös Rauman väkiluku kasvoi rajusti ja kaupunki kaavoitti uusia asuinalueita 1940- ja 1950-luvuilla. 1950–60-luvulla rakennettiin muun muassa kaupunkikuvallisesti merkittävä Kukonkarin alue aivan Vanhan Rauman

pohjoispuolella. Toisaalta toisen maailmansodan jälkeiselle kaavoitukselle oli myös ominaista, että uusia alueita ei toteutettu enää automaattisesti kiinni vanhaan kaupunkirakenteeseen.

Vuonna 1952 Vanha Rauma julistettiin kaupunginarkkitehti Hannu K. Vainion aloitteesta osittain vanhaksi kaupungiksi, mutta seuraavana kahtena vuosikymmenenä historiallinen kaupunkirakenne oli uhan alla.

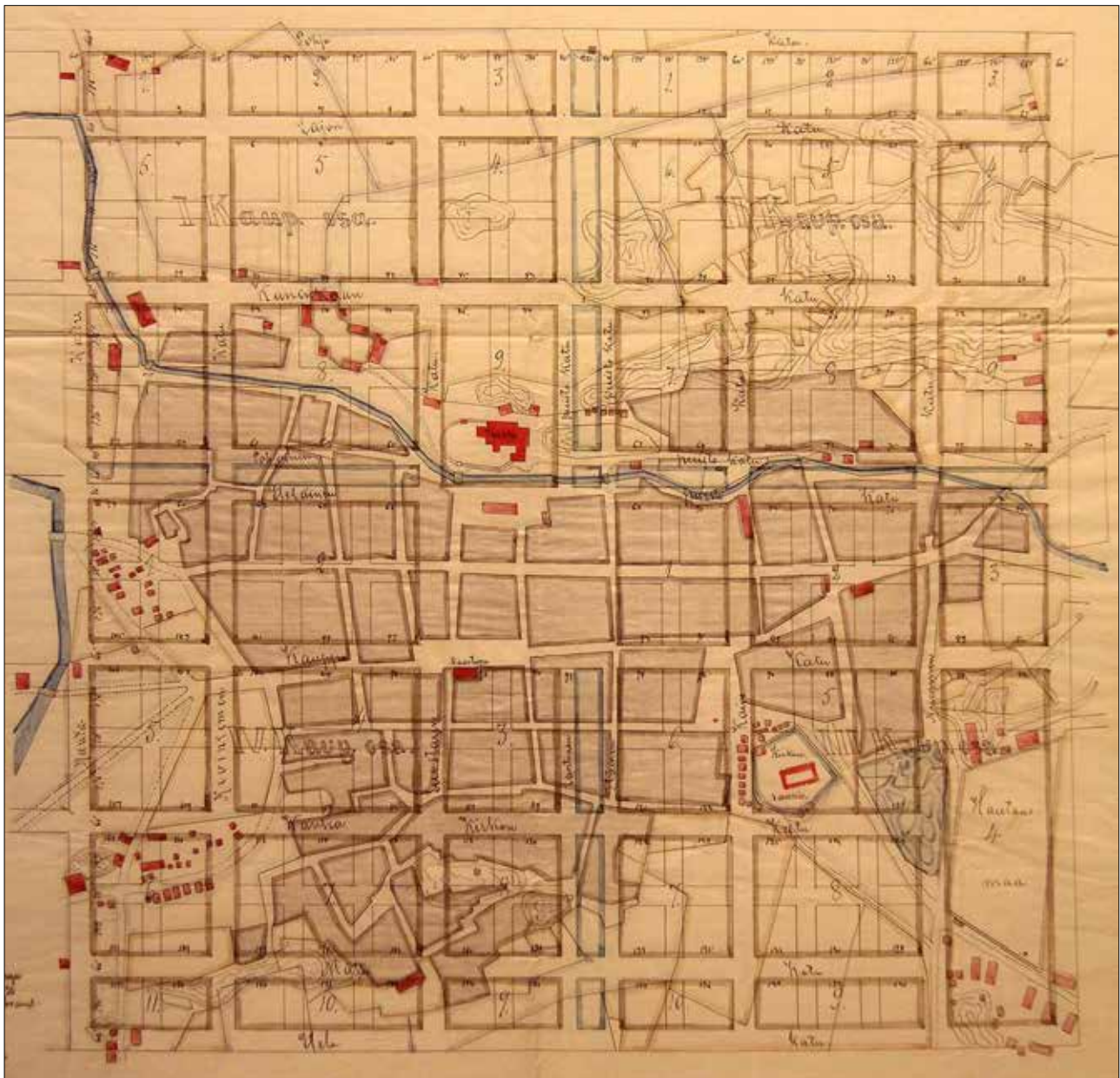
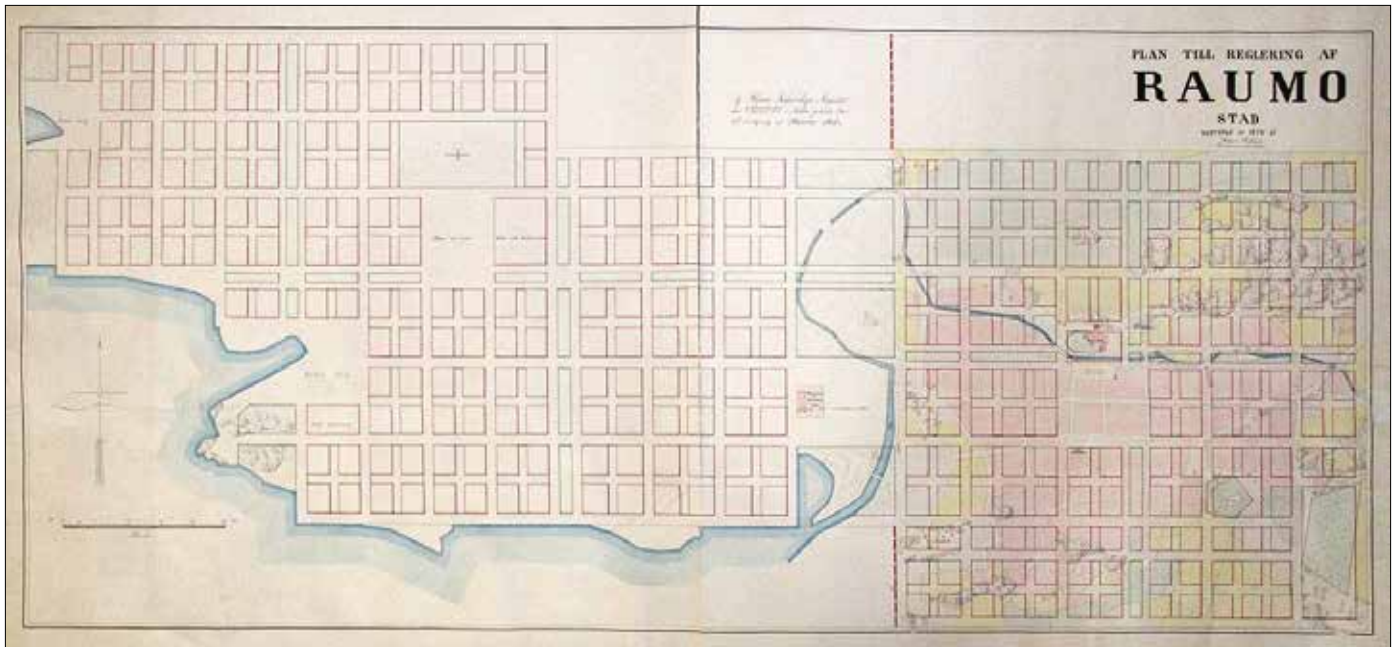
Ensimmäinen yleissuunnitelma toteutettiin Raumalla vuonna 1963 seutukaavan muodossa. Suunnittelun eräänä haasteena oli teollisuuden aiheuttaman kaupunginosien kasvun sekä vanhan kaupungin kohtalo. Seutukaavassa Vanha Rauma tunnistettiin erillisalueeksi ja merkittävää oli myös viheralueiden huomioiminen. Vuoden 1969 yleiskaava oli lähtölaukaus alueen säilyttämiseksi. 1970-luvulla alettiin Porvoon suojelukaavan mallin mukaisesti työstämään Vanhan Rauman asemakaavaa, jossa otettiin tavoitteeksi rakennusten suojelun lisäksi miljöön suojelu sekä entistävät, korvaavat ja täydentävät muutokset. Arkkitehtien Jukka Koivula ja Reino Joukamo laatima asemakaava vahvistettiin vuonna 1981 ja se on edelleen suurelta osin voimassa.

Rauman keskustalle valmistui kehittämissuunnitelma vuonna 1999, jonka pohjalta laadittiin katuja ja aukioita koskeva yleissuunnitelma. Näiden suunnitelmien tavoitteena oli keskustan viihtyisyyden lisääminen ja liikenne turvallisuuden parantaminen. Ensimmäisessä vaiheessa valmistui Anundilanaukio (2001), Nortamonkadun siltojen alue (2002) ja myöhemmin Kunninkaankatu, Kauppakatu ja Kauppatorin alue (2008). Viimeiseksi valmistui Kalatorin ympäristön alue, johon liittyi myös Katariina Westerlingin puisto, Tekkalan puisto sekä Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniopuisto (2015).

## 2.1. Puistot

Vanhan Rauman sekä sitä reunustavan suoja-alueen puistot sekä viheralueet muodostavat oman historiallisen kerrostumansa, joka on nuorempi kuin kaupunkirakenne tai suuri osa Vanhan Rauman rakennuskannasta. On esitetty, että puut ja puistot eivät perinteisesti kuulu Vanhan Rauman kaupunkikuvaan. Toisaalta niiden historia ulottuu yhtä pitkälle kuin Vanhan Rauman kauppapuotien. Rauman puistojen yli kahdensadan vuoden mittainen historia on koko maata ajatellen merkittävä. Alueen puistot ovat myös omintakeinen paikallinen tulkinta mannermaisesta puistokulttuurista. Kuten Maunu Häyrynen, Eeva Raike ja Johanna-Annikka Roslund ovat todenneet [n]e ovat yhtä tärkeä osa Rauma ja raumalaisuutta kuin Vanhan Rauman puutalot, kadut ja toritkin.

Suomessa 1800-luvun alkupuolella Helsinkiin, Tur-



Ylävassa Henrik Wahlroosin asemakaava vuodelta 1876. Kaavasta toteutui vain pieniä osia, jotka on havaittavissa nykyisin esimerkiksi Mäkiuhaan ympäristön kortteilla. Alakuvassa vanhaa kaupunkia koskenut asemakaava vuodelta 1882. Käytännössä Wahlroosin kaavaa noudattanut asemakaava ei toteutunut, mutta siitä on nähtävissä tuolloin vallinnut kaupungin rakenne. Myös jo Wahlroosin kaavassa olleet Eteläkadun linjaus sekä Vanhaa Raumaa reunustavat ruutukaavokorttelit on havaittavissa. (Kartat Kansallisarkisto.)



Yläkuvassa punaisella merkityt alueet esittävät 1800-luvun loppupuolen ruutukaavojen mukaisesti toteutuneita kortteleita sekä joitakin rakennuksia. Sinisellä merkityt alueet liittyvät Idströmin asemakaavaan vuodelta 1896. (Kartta Mervi Tammen artikkelista ”Vanhan Rauman maailmanperintöalueen suojavyöhyke”). Alakuvassa Lars Sonckin Vanhaa kaupunkia koskeva vuonna 19145 hyväksytty asemakaava, joka tähtäsi ensimmäistä kertaa alueen rakenteen säilyttämiseen. Sonckin kaavassa on esitetty puistoalueita rajaamaan vanhaa kaupunkia ruutukaavasta. (Kartan kopio Rauman kaupungin kaavoitus.)

kuun ja Hämeenlinnaan rakennettiin maan ensimmäisiä kaupunkipuistoja. Raumalla vanhaa kaupunkia ympäröivät pellot, niityt ja joutomaat. Kaupungin sisällä oli joitakin luonnontilaisia alueita, kuten jokivarssi ja kirkkopuisto. Raumalle istutettiin ensimmäinen julkinen puisto Tarvonsaaren koilliskulmaan vuonna 1830-luvulla tullinhoitaja Henrik Kristian von Brandenburgin toimesta. 1850-luvulla istutettiin puita satamatien molemmin puolin. Vuoden 1865 asemakaavassa oli esitetty puistokatuja, mutta myös joenrannat oli tarkoitus varata puistoiksi. Kummankin vanhan tullin yhteyteen oli tarkoitus toteuttaa myös puistoja.

Kaupungin puistoistuttamisen käynnistäjänä voidaan pitää tanskalaislähtöistä Catherine Westerlingiä, joka kotiututtuaan Raumalle ryhtyi ehdottamaan kaupungin johdolle puistojen istuttamista 1870-luvulla. Hän sai luvan istuttaa Turusta hankittuja taimia itäisen tullin nykyisen puiston alueelle, joka oli aikaisemmin ollut yksityisenä niittynä. Vuonna 1892 perustettiin erityinen kaupungin kaunistuskomitea, jossa Westerling oli mukana. Komitea toimi vuoteen 1904 asti, mutta Westerlingin asiantuntemusta käytettiin myös jatkossa puistosuunniteluissa. 1800-luvun lopulla kaupungin käytetyimpiä puistoja olivat uusi puisto (Eteläpuisto, nyk. Katariina Westerlingin puisto sekä vanha puisto (nyk. Tekkalanpuisto).

Westerlingin esittämät puistoalueet huomioitiin Lars Sonckin asemakaavassa, joka hyväksyttiin vuonna 1915. Sonckin kaavassa puistoalueet toimivat vanhaa kaupunkia rajaavana tekijänä. Sonckin kaavassa esiintyneet puistot myös toteutuivat tavalla tai toisella suurelta osin, mutta niitä on sittemmin otettu osittain liikenteen tarpeisiin.

Myös Vanhan Rauman maailmanperintökohteen suojavyöhykkeellä sijaitsee muutama avoin ja merkittävä viheralue. Esimerkiksi kanaalin varrella olevat puistoalueet muodostavat meren ja keskusta-alueen yhdistävän kokonaisuuden. Kaupungin pohjoislaidalla Harmaidenveljestenpuiston pohjoispuolelta avautuu historiallinen avoin näkymä Pyhän Ristin kirkon ja Vanhan Rauman suuntaan. Vanhan Rauman itäpuolella historiallinen Orellinpuisto on osa laajempaa jokivarren viheraluekokonaisuutta ja historialliset Katariina Westerlingin puisto ja Tekkalanpuisto sekä Kaunisjärvenkadun varren viheralueet kiviaitoineen yhdistävät Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniot sekä hautausmaan. Nämä viheralueet ovat edelleen kaupunkikuvallisesti merkittäviä luonnollisia puskurivyöhykkeitä, jotka rajaavat historiallista puukaupunkia.

Maunu Häyrynen kirjoittaa teoksessa *Maailmanperintökaupungin puistot – Rauman historiallisten viheralueiden inventointi syksyllä 2015*, että vaikka Vanhan Rauman puukaupunkiarkkitehtuurin arvo on tunnustettu ja maailmanperintöluetteloon pääseminen on

ollut kaupungille ja sen kehitykselle merkittävää, on kuitenkin samalla *kehittynyt likinäköisyyttä kaupunkiympäristön muita kuin rakennustaiteellisia elementtejä kohtaan. Puistojen näkeminen vain rakentamisen, liikenteen tai paikoituksen reservialueina tai vanhan puuston poistaminen kirkonraunion näkyvyyden takia kertovat jostakin aivan muusta kuin pitkäaikaisesta kaupunkikulttuurista. Ne edustavat suurten ja nuorten kaupunkien toimintamalleja, jotka eivät istu Rauman puistojen mittakaavaan tai perinteeseen.*

## 2.2. Kadut

Vanhan Rauman paikoin kapeiden katulinjausten on sanottu säilyneet osittain keskiajalta. Toisaalta tästä ei ole pystytty esittämään vedenpitäviä todisteita. Arkeologisissa kaivauksissa nykyisten katujen paikalta on löytynyt asuintonttien jäänteitä. Laajemmat kaupunkipalot mahdollistivat myös asemakaavan muuttamisen. Vuonna 1661 kaupunkilaisia kehoitettiin rakentamaan uusi katu torilta tulliportille. Tätä katua kutsuttiin Kuninkaankaduksi, mutta on esitetty, että kyseessä olisi ollut nykyinen Kauppakatu. Vuoden 1682 kaupunkipalo muutti kaupungin pohjakaavaa ja ulkoasua merkittävästi. Nykyinen katulinjaus on syntynyt käytännössä tämän palon jälkeen. Vuoden 1756 asemakaavassa esitetyt katujen linjaukset vastaavat suurelta osin nykyistä. Kaupungin itälaidalla sijaitseva Tullivahe noudattaa puolestaan vanhaa Turkuun johtanutta maantien linjausta.

Kaupunkien päällystämistä kivillä suunniteltiin ensimmäisen kerran jo 1600-luvulla. Vielä 1800-luvun loppupuolella kadut olivat kuoppaisia ja lammikkoisia ja niiden kunnosta valitettiin jatkuvasti. Myös eläimet kulkivat näihin aikoihin kaduilla melko vapaasti, kunnes laidunmaat aidattiin uudelleen. Katujen kunnossapito kuului tonttien omistajille. Tilanne parani vasta, kun vuonna 1893 kadut siirtyivät kaupungin vastuulle. Tämän jälkeen katuja ryhdyttiin myös järjestelmällisemmin päällystämään mukulakivin. Torit ja pääkadut olivat kivetty vuoteen 1903 mennessä, mutta sivukadut olivat edelleen päällystämättömiä. Huonoimmassa kunnossa olivat kaupungin eteläosan köyhemmän väestön asuttaman alueen kadut.

Vuonna 1933 aloitettiin viemärintietyöt, jolloin katuja revittiin auki. Katunäkymää ja koko kaupunkikuvaa ajatellen vuonna 1939 annettiin määräys Vanhan Rauman sähköjakeluverkon uusimisesta, koska kadut olivat niin ahtaat. Sota kuitenkin viivästytti töiden aloittamista aina vuoteen 1950 asti. Sähköjohdot ja puhelinkaapelit kaivettiin maan alle ja ahtailta kaduilta hävisivät puupylväät. Tässä yhteydessä kadut avattiin jälleen. Lamput ripustettiin joko kadun päälle tai leveämmillä kaduilla, kuten Kuninkaankadun varressa, teräsputkipylväisiin. Kapeimmilla kaduilla valaisimet

kiinnitettiin talojen seiniin. Sähkölaitos myllersi kaupungin katuja vuosina 1950–54.

Liikenne aiheutti kaduilla erilaisia ongelmia. Mukulakivetyt kadut olivat siistejä, mutta niitä pidettiin hankalina kulkea. Päälystämättömien katujen ongelmana oli puolestaan kesäisin niiden pölyisyys. Katuja ryhdyttiin asfaltoimaan 1950-luvun lopulta lähtien. Ensimmäisenä asfaltoitiin kaupungin valtavyliä. Kalatorilta ja Kauppatorilta varattiin pysäköintitilaa autoille. Suojatiet merkittiin vuonna 1954. Suuri osa kaduista oli vielä 1960-luvun lopulla kivettyjä, mutta esimerkiksi Naulamäessä ja Kiviniemessä oli vielä sorapäälysteisiäkin katuja, jollaisina ne ovat säilyneet tähän päivään saakka.

Maailmanperintöstatuksen seurauksena katupintoja ryhdyttiin palauttamaan perinteisemmällä materiaaleilla. Vuonna 1997 kaupunki päätti uusia aikaisemmin asfaltoitujen Hauenguanon ja Länsikadun kiveyksen. Mukulakivien sijaan käytettiin nupu- ja noppakiviä. Kaupunki kuitenkin luopui tässä vaiheessa enemmästä kiveyksen uusimisesta.

Sittemmin katuja on peruskorjattu keskustan kehittämissuunnitelman linjausten mukaan. Päälysteitä on pyritty uusimaan historialliseen ympäristöön sopiviksi ja vuosikymmenien kuluessa kohonnutta korkeusasmaa on laskettu. Voimassa olevan asemakaavan linjatukset, joiden mukaan alueella on käytettävä Vanhan Rauman historialliseen kaupunkikuvaan soveltuvia katupäälysteitä, ovat olleet suunnittelun perusteena. Nykyinen materiaalivalinta sopii paremmin historialliseen kaupunkiin kuin monissa paikoin aikaisempi asfalttipinta, mutta nykyiset kivimallit marmori- ja noppakivineen sekä erilaisilla kivimalleilla toteutetut kuvioinnit kaduilla ja aukiolla eivät välttämättä liity historialliseen puukaupunkiin. Perinteiset katupinnat mainitaan erikseen Unescon kuvaustekstissä.

Nykyisten katupintojen tyylit vaihtelevat katujen välillä ja iäkkäimmiltä vaikuttavat pinnat, kuten Itäkadun pohjoispää on toteutettu vasta 1970–80-luvulla. Yhtenäiset nupukivipinnat, kuten Vanhankirkonkadulla, ajoittuvat myös näihin aikoihin. Nykyiset Vanhan Rauman kadut ovat käytännössä suurelta osin päälystetty pääväylien osalta uudelleen 1990- ja 2000-luvuilla. Viimeinen muutos, jossa iäkkäämpää pintaa uusittiin, oli Kalatorin muutos. Nykyisin perinteisempää katunäkymää edustavat lähinnä sorapintaist kadut, joita on tallella varsinkin Naulamäen ja Kiviniemen alueilla. Näiden katujen päälystäminen jollakin muulla materiaalilla muuttaisi näiden alueiden luonnetta ratkaisevasti.

### 2.3. Torit ja aukiot

Torit, aukiot ja katujen levennykset kuuluvat olennaisena osana historialliseen puukaupunkiin. Osa tällaisista

aukioista on myös syntynyt luonnostaan ajan kuluessa. Rauman varhaisin kauppapaikka on sijainnut tutkimusten mukaan Kalatorin ympäristössä Pyhän Kolminaisuuden kirkon vieressä. Kirkko tuhoutui vuoden 1640 tulipalossa ja kaupallinen keskus siirtyi nykyisen Raatihuoneentorin paikalle. Aina Lähteenoja on esittänyt vuonna 1932 julkaistussa Rauman kaupungin historiassa, että 1600-luvulla kaupungissa oli kolme toria: Karjatori (Kalatori), Raatihuoneentori ja Helsingintori.

Vaikka kaupankäynti onkin siirtynyt 1960-luvulta lähtien pääosin Vanhan Rauman ulkopuolelle, on Raatihuoneentorin ja Kauppatorin muodostama kokonaisuus on edelleen kaupungin ydin ja maisemallinen solmukohta. Tori mainitaan erikseen myös maailmanperintötekstissä.

Naulamäen alueella sijaitseva Helsingintori on itseasiassa katujen risteysalueelle syntynyt levennys. Vastavia luonnollisesti syntyneitä katulevennyksiä esiintyy myös Naulamäen itäpäässä sekä Kiviniemen alueella. Selvityksen yhteydessä ei löytynyt tietoja siitä, että toria olisi missään vaiheessa käytetty kaupankäyntiin, mutta alueen tori-nimitys juontuu kuitenkin pitkälle. Nykyinen kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävä aukion ja puistojen muodostama avoin kokonaisuus on syntynyt 1900-luvun alussa, jolloin paikalta on purettu kaksi asuintonttia.

Jo 1600–1700-lukujen vaihteen kartoissa esiintyvä Hauenguanontori on historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävä, mahdollisesti luonnollisesti syntynyt toriaukea, joka liittyy olennaisesti kaupungin kaupankäyntiin sekä merkittäviin kauppiasiin. Tori on ollut aikanaan myös eräänlainen aula kaupunkiin, johon astuttiin kaupungin itäisestä tulliportista. Kapeaa torialuetta ei ole huomioitu voimassa olevassa asemakaavassa toriksi ilmeisesti liikenteellisistä syistä.

Siinä kuin alueen puistojakin myös toreja ja aukioita on muutettu paikoituskäyttöön vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi Kalatori toimi vuosikymmenten aikana paikoitusalueena, kunnes 2015 paikoitus lopetettiin torialueella ja järjestettiin ympäristöön uudelleen.

Selvitysalueella aukioksi on nimetty Nortamonaukio, Savilanaukio ja Anundilanaukio. Nämä kaikki sijoittuvat aikanaan kaupunkia kiertäneen tulliaidan ulkopuolelle 1800-luvun loppupuolen ruutukaava-alueelle ja nykyiselle maailmanperintökohteen suoja-alueelle. Aukiot, jotka ovat myös historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittäviä, muodostavat Vanhan Rauman länsipuolella historiallista kaupunkia reunustavan vyöhykkeen.

## KATUESIMERKKEJÄ



Sorapintaiset kadut ovat nykyisin parhaiten perinteisessä ulkoasussa säilyneitä Vanhan Rauman katuja. Kuvassa Isomalminkatua Naulamäessä.



Itäkadun pohjoispään sinänsä perinteisessä asussa säilynyt pinta on toteutettu asukkaiden mukaan 1970-80-luvulla. Perinteistä ulkoasua korostaa yhtenäinen kivimateriaali.



Kuninkaankadun ja kuvassa näkyvän Kauppakadun pinnat edustavat Kalatorin ja Kauppatorin ohella alueen viimeisimpiä pintamuutoksia. Katu oli vielä 2000-luvun puolella asfalttipintainen.



Vanhankirkonkadun nupukivipinta on toteutettu vanhojen valokuvien perusteella 1970-luvulla. Esim. Valmunen: *Vanha Rauma* (1980).

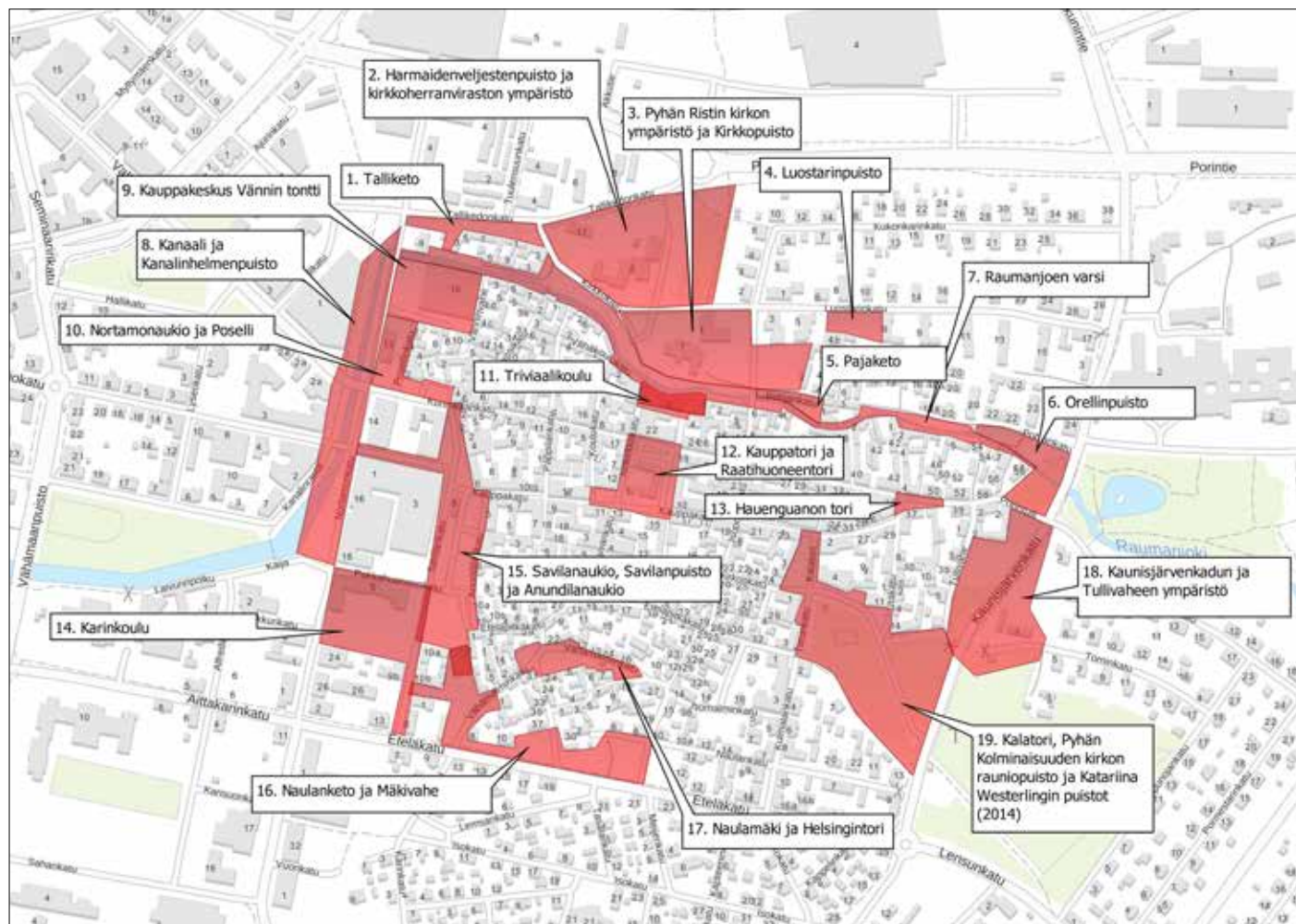


Vähäkirkkokadun pohjoispäässä torin laidalla on havaittavissa useamman myöhemmän vuosikymmen kerrostumia.



Isopoikkikadun yhtenäinen mukalakivipinta sopii vanhan puukaupungin miljööseen. Katupinta saattaa olla silti nuorempi, kuin sivuilla näkyvät betonilaatoitetut jalkakäytävät. Vasemmalla olevaa jalkakäytävää reunustaa luonnonkivi.

### 3. SELVITYSALUEET





# 1. TALLIKETO

Tallikedonkadun varressa sijaitseva Tallikedon puistokaistale sekä 1700-luvun loppupuolella rakennettu asuinkortteli sijoittuvat joen pohjoispuolelle alueella, joka edustaa vanhimpia kaupunkia vuosina 1626–1808/1809 rajanneen tulliaidan ulkopuolelle rakennettuja asuinkortteleita. Alue liittyy myös Lars Sonckin vuonna 1915 hyväksytyyn asemakaavaan, jossa hän suunnitteli puistokaistaleita rajaamaan vanhaa kaupunkia ruutukaava-alueesta. Talliketo toimii edelleen Vanhan Rauman pohjoisrajana alueen luoteiskulmassa.

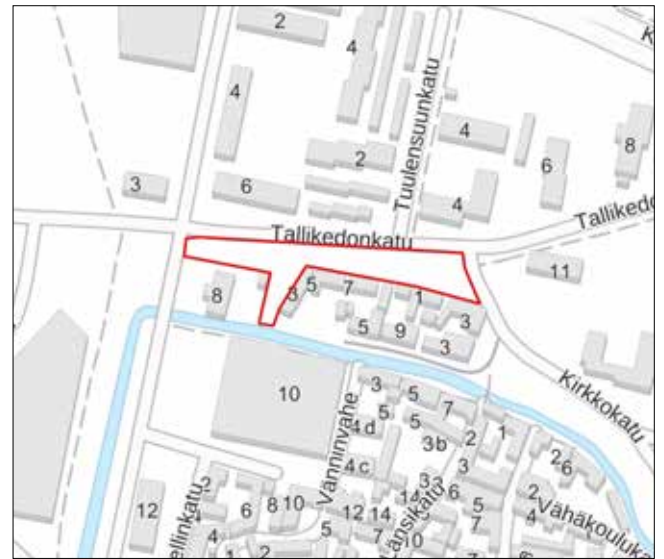
## Historiaa

Tallikedon alue tunnettiin aikaisemmin Talviketona tai Talv'ketona, joka oli vielä 1700-luvun puolivälissä suurelta osin peltomaana. Nykyisen pienen puistokaistaleen ja joen väliin sijoittuvat asuintontit Wähä-Wänni, Händlä, Kesklä, Wähä-Wänni ja Sahar rakennettiin kaupunkia vuosina 1626–1809 kiertäneen tulliaidan ulkopuolelle mahdollisesti jo 1700-luvun puolella. Tontit eivät kuitenkaan esiinny vuoden 1756 asemakartassa. Saharin tontti tiedetään asutuksi viimeistään 1780-luvulla. Tontin ulkorakennuksen alla oleva hollannintiilillä tynnyriholvattu kellari saattaa viitata myös siihen, että alueella on asuttu jo aikaisemminkin. Myös Händlän asuinrakennusta tiedetään kunnostetun jo 1700-luvulla. Kyseessä ovat siis aivan ensimmäisiä tulliaidan rajaaman varsinaisen kaupunkialueen ulkopuolelle rakennettuja tontteja. Niiden itäpuolella sijaitsi pappilan alue. Händlän tontin pohjoispuolella oli 1800-luvun lopulla puutarha. Talojen tonttien raja ulottui vuoden 1841 asemakartan perusteella nykyiselle Tallikedonkadulle asti.

Vuonna 1886 kaupunki rakensi Vännin sillan viereen koulutalon merikoulua varten. Tässä vaiheessa joki kulki vielä Tallikedon tonttien ja koulurakennuksen välistä ja muodoti kaupungin luoteispuolella nk. Leikarin mutkan, joka täytettiin ja oikaistiin 1800–1900-lukujen taitteessa. 1890-luvulla Tallikedon alueelle ryhdyttiin rakentamaan nahkatehtaan rakennuksia, ja samalla merikoulun opetustoiminta häiriintyi. Entinen merikoulurakennus on toiminut lastentarha-/päiväkotikäytössä vuodesta 1918 ja nykyisin siinä toimii Vännin päiväkot.

Nykyinen Tallikedonkadun linjaus kulki keskeltä nahkatehtaan tuotantorakennuksia. Asuintontit rajautuivat aivan kiinni nahkatehtaaseen. Lars Sonckin asemakaavassa vuodelta 1915 paikalle on suunniteltu puistokaistaleet. Alueelle syntyi viheralue, joka ei kuitenkaan aivan noudattanut Sonckin kaavaa.

Tallikedon asuinkorttelin pohjoispuolella oli vielä 1940-luvulla laajempi luonnonmukainen viheralue, joka rajasi Tallikedon asuinkorttelin sekä sen länsipuolel-



Tallikedon viereinen asuinkortteli joen pohjoisrannalla vuoden 1841 asemakartassa. Oikealla pappilan tontti. Punainen rakennus jokirannassa on vaivaistalo. Jokilinjaus poikkeaa nykyisestä. Joessa oli laaja nk. Leikarin mutka, joka täytettiin 1800–1900-lukujen taitteessa. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto)

lella olleen nykyisin Vännin päiväkotina toimivan rakennuksen pohjoispuolta nahkatehtaan rakennuksista. Etelässä rajaavana tekijänä oli joki.

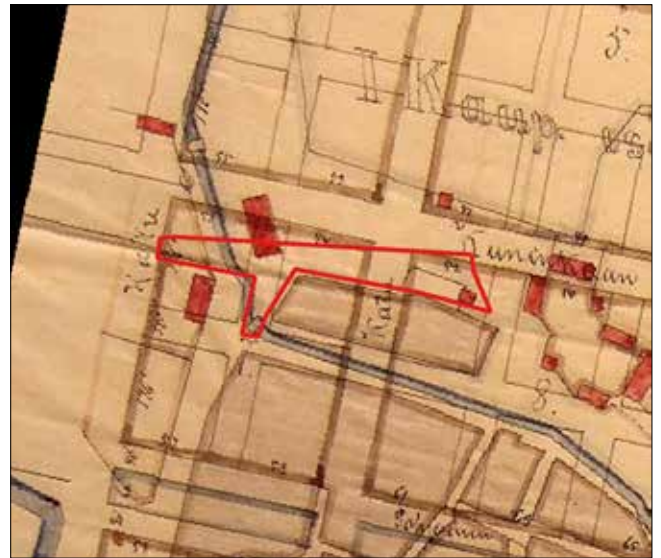
Tallikedon ja pohjoispuolella lähiympäristön alue alkoi muuttua merkittävästi 1960-luvulla, jolloin toteutettiin nykyinen Porintien ja Tallikedonkadun linjaus. Tie supisti Tallikedon rakennusten pohjoispuolista viheraluetta merkittävästi nykyiseksi nurmikaistaleeksi. Toinen ympäristöön merkittävästi vaikuttanut muutos oli nahkatehtaan rakennuskannan purkaminen sekä Tallikedon varteen vuonna 1973 suunniteltu Tuulensuun kortteli. Aikaisemmin merkittävän maisemallisen tekijän muodostaneesta nahkatehtaan toiminnasta ei ole säilynyt ympäristössä jälkiä.

## Nykytila ja Arvot

Vanhan Rauman luoteiskulmassa sijaitseva Tallikedon nurmipintainen viheralue kuuluu maailmanperintö-alueeseen, vaikka se sijoittui aikanaan kaupunkia rajanneen tulliaidan ulkopuolelle. Alue liittyy historiallisesti sekä vanhan kaupunkialueen kasvuun ja muodosti pitkään kaupungin pohjoisrajan, mutta myös ympäristöön aikanaan merkittävästi vaikuttaneeseen nahkatehtaaseen.

Vaikka Tallikedon puistomainen alue on supistunut huomattavasti vuosikymmenten aikana, toimii nurmikaistale sekä hieman idempänä Tallikedonkadun varren iäkäs puusto edelleen rajaavana tekijänä Vanhan Rauman ja modernin ruutukaava-alueen välillä. Vaikka Tallikedon viheralue on nykyasussaan ehkäpä hieman epämääräinen ja melko avoin, mutta toimii hoidettuna nurmikenttänä / viheralueena rajaavana tekijänä Vanhan Rauman pohjoispuolella. Nurmipinta erottaa maailmanperintökohteeseen kuuluvan asuinkorttelin asfaltoidusta Tallikedontiestä sekä toisella puolella sijaitsevasta Tuulensuun 1970-luvun kerrostalokorttelista. Viherkaistale sekä pihoilta johtavat sora-pintaiset ajotiet olisivat myös tärkeää säilyttää jatkossa. Esimerkiksi rakennusten edustan kiveäminen hämärtäisi jo edellä mainittua rajausta. Puistokaistale Tallikedon asuinkorttelin länsipuolella erottaa myös Vännin päiväkotina nykyisin toimivan rakennuksen Tallikedon korttelista. Tämä alue on ollut myös perinteisesti paljas.

Vanhan Rauman rakennusinventointiraportissa Tallikedon alue, jokivarren maisema tonttien (Wännin päiväkoti, Wähä-Wänni, Takala, Kesklä, Wähä-Kesklä, Wänni, Sahar) eteläpuolella sekä tonttien pohjoispuolinen alue on arvotettu luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/alkuperäisyys, tyyppillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisine rakennuksen muutosvaiheissa Kohde on erityisen*



Yläkuvassa Tallikedon ympäristöä vuoden 1882 ruutuasemakavassa. Ympäristössä sijaitsee jo ilmeisesti nahkatehtaan rakennuksia. Oikeassa reunassa pappilan pihapiiri. Joki kulki tässä vaiheessa Tallikedon korttelin sekä karttaan jo merkityn vuonna 1886 valmistuneen merikoulun rakennuksen välistä. Keskimmäisessä kuvassa Talliketo vuoden 1940 ilmakuva. Tallikedon alue asuinkortteli ja nykyisen Vännin päiväkodin pohjoispuolella on osittain luonnonmukaista avointa aluetta. Nahkatehtaan rakennukset hallitsevat edelleen ympäristöä. Alakuvassa alue vuoden 1965 ilmakuva. Nykyisen Tallikedonkadun linjaus on supistanut viheralueen nykyiseksi. Joitakin vuosia myöhemmin hävisivät nahkatehtaan rakennukset Rauman kaupunkikuvasta. (Kartta Kansallisarkisto, ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)

*herkkä muutoksille ja sen ominaisuuteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

## Arkeologinen arviointi

Tallikedon alue on jäänyt arkeologisten inventointien ulkopuolelle.



Tallikedon aluetta 1900-luvun alussa. Pohjoisesta avautuva näkymä on ollut perinteisesti paljas ja nurmipintainen, vaikkakin nykyisin huomattavasti supistuneena. (Valokuva Satakunnan Museo.)



Joen aikaisempi linjaus, nk. Leikarin mutka, kulki aikanaan osapuilleen Tallikedon asuonkorttelin ja nykyisin oikealla juuri ja juuri erottuvan Vännin päiväkotina toimivan rakennuksen välistä.



Tallikedon korttelia kuvattuna etelästä. Taustalla kohoavat Tuulensuun 1970-luvulla valmistuneet kerrostalot.

## 2. HARMAIDENVELJESTEN PUISTO JA KIRKKOHERRANVIRASTON YMPÄRISTÖ

Vanhan Rauman suoja-alueella maailmanperintö-alueen pohjoispuolella sijaitsevien 1960-luvulla perustetun Harmaidenveljestenpuiston sekä samalla vuosikymmenellä rakennetun kirkkoherranviraston edusta toimi inventointihetkellä väliaikaisena linja-autoasema sekä paikoitusalueena. Vuonna 2019 1960-luvulla toteutettu Harmaidenveljesten puisto muutettiin väliaikaiseksi sorapintaiseksi paikoitusalueeksi 76 autolle. Kirkkoherranviraston edustalla entiselle Luostarinkadun ja Tallikedonkadun väliselle paikoitusalueelle toteutettuun laiturialue linja-autoille. Puistoon kuului aikaisemmin istuksia, pieni hiekkakenttä sekä leikkikenttä, joka jäi pois käytöstä 2000-luvun alussa.

### Historiaa

Nykyisen Harmaidenveljestenpuiston alue sekä kirkkoherranviraston ympäristö olivat vielä keskiajalla vetäytyvää merenlahtea. Alue oli viimeistään 1700-luvulla niittynä ja säilyi rakentamattomana aina 1950–1960-luvuille saakka. Pohjoisen suunnasta kaupunkiin saavuttaessa avautui satojen vuosien ajan näkymä peltojen ja niittyjen yli kirkolle, jonka takana oli tiiviiksi rakennettu kaupunki.

Arkkitehti Lars Sonck esitti vuonna 1915 hyväksytyssä nykyisen Vanhan Rauman aluetta koskevassa asemakaavassaan joen ja kirkon pohjoispuolelle nykyisen kirkkoherranviraston paikalle puistoalueita rajaamaan vanhaa kaupunkia. Harald Andersinin asemakaavassa vuodelta 1922 kirkon pohjoispuolelle nykyisen Harmaidenveljestenpuiston paikalle oli esitetty pohjois-eteläsuuntainen pohjoiseen kapeneva symmetrinen puisto. Alue säilyi kuitenkin viljelykäytössä aina 1950–1960-luvulle saakka. Puiston paikalle on merkitty vuoden 1962 peruskartassa vielä peltotilkku.

Vuoden 1963 seutukaavassa puiston paikalle esitettiin viheralue. Kyseinen seutukaava oli ensimmäinen kaupunkia koskeva yleissuunnitelma, jossa kiinnitettiin huomiota myös kaupungin virkistysalueisiin. Paikalla näkyy istutettu puisto vuoden 1965 ilmakuvasa, joten se on istutettu samoihin aikoihin, kuin viereinen arkkitehti Eero O. Karin suunnittelema kirkkoherranvirasto valmistui. Puiston nurmipintaa halkoi kaksi pohjois-eteläsuuntaista polkua. Pohjoisosassa oli ilmeisesti leikkikentäksi tarkoitettu kolmikulmainen aukio ja eteläosassa on kookkaampi suorakaiteen mallinen sorakenttä. Porintien varressa oleva nykyiseen puistoalueeseen kuuluva osa oli vielä tässä vaiheessa avoin ja osin kivikkoinen. Nykyiset istutukset sekä kirkkoherranviraston pohjoispuolella olevan paikoitusalueen laa-



Alue vuoden 1756 asemakartan kopiolla (1808). Paikalla on vielä Kukonkarin niityt sekä Pappilan tontti. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)

jennus suunniteltiin vuonna 1997.

Vuonna 2013 otetussa ilmakuvassa puisto oli vielä suu-  
relta osin vuoden 1965 ilmakuvaa vastaavassa asussa,  
joskin kirkkoherranviraston edessä olevaa paikoitus-  
aluetta oli laajennettu, jolloin puiston alue oli hieman  
supistunut länsisivulta. Puiston pohjoisosaan oli myös  
toteutettu kaakosta luoteeseen kulkeva kevyenliiken-  
teen väylä Luostarinkadulta Porintielle.

Harmaidenveljesten puiston alueella suoritettiin kesäl-  
lä 2019 arkeologinen valvonta samassa yhteydessä, vä-  
liaikaista linja-autoasemaa varten tehtiin sadeputkikai-  
vantoja. Valvonnan yhteydessä ei havaittu arkeologisia  
ilmiöitä. Mahdolliset kulttuurikerrokset ovat saattaneet  
tuhoutua tai sekoittua jo aikaisemmin siinä yhteydessä,  
kun puistoa ja kenttää on toteutettu entiseen peltomaah-  
an. Maakerroksissa havaittiin joitakin fragmentteja  
aikaisemmasta peltovaiheesta.

### **Kirkkoherranvirasto**

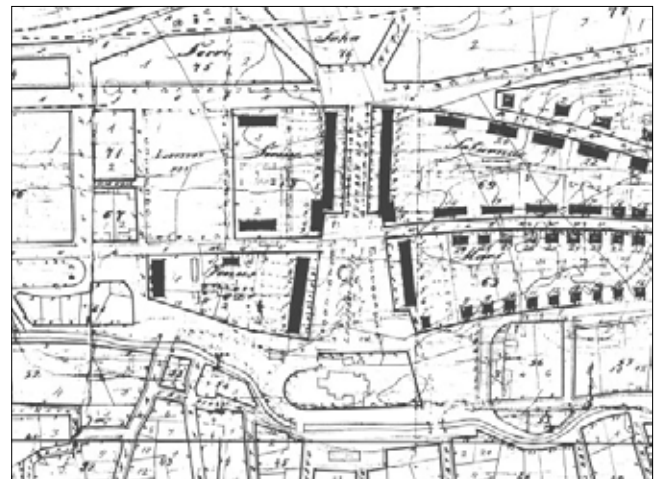
Kirkkoherranviraston paikalla oli satojen vuosien ajan  
Rauman pappila pihapiireineen. Joen ja Pyhän Ristin  
kirkon pohjoispuolinen alue alkoi muuttua voimak-  
kaasti sodan jälkeen ja varsinkin 1960-luvulla. Vanhan  
pappilan paikalle valmistui Arkkitehti Eero O. Karin  
suunnittelema aikansa laadukasta modernia arkkiteh-  
tuuria edustava melko kookas kirkkoherranviraston ra-  
kennuskompleksi vuosina 1964–65. Rakennus edusti  
alueella melko radikaalia muutosta. Vanhasta pappi-  
lasta on säilynyt ainoastaan Tallikedonkadun varres-  
sa sijaitseva Kaino Karin vuonna 1935 suunnittelema  
selkeän klassistinen pappilan varistorakennus sekä sen  
eteläpuolella oleva puistomainen piha-alue. Sitten  
1960-luvun voimakas muutos on sopeutunut osaksi  
kirkon ympäristöä.

Kirkkoherranviraston rakennuskokonaisuus sekä  
pappilan vanha makasiini on inventoitu vuonna 2013  
toteutetun Vanhan Rauman maailmanperintökoh-  
teen suoja-alueen rakennusinventoinnin yhteydessä.  
Rakennuksista mainitaan: *Rauman vanhan pappilan  
paikalle 1960-luvun puolivälissä rakennetun kirkko-  
herranviraston suunnitteli arkkitehti Eero O. Kari.  
Kolmikerroksisesta asuin-, toimisto- ja liikekerrosta-  
lost ja matalasta moniosaisesta siipirakennuksesta  
muodostuva kokonaisuus rakennettiin lähelle kirkkoa,  
mikä muutti ympäristöä aikanaan radikaalilla tavalla.  
Kirkkoherranviraston yhteyteen jätettiin Kaino Karin  
vuonna 1935 pappilalle suunnittelema klassistishenki-  
nen varistorakennus. Virastorakennus on alkuperäises-  
sä asussaan ja alue aikojen kuluessa sulautunut osaksi  
kirkon ympäristöä. Molemmat rakennukset arvoitettiin  
inventoinnin yhteydessä luokkaan A: Erityisen merkit-  
tävä rakennus, joka on oman aikansa rakennustavan  
todistusvoimainen edustaja ja kaupunkikuvan kannalta  
tärkeä. Säilytettävä.*

Rakennukset sijaitsevat erittäin näkyvällä paikalla Tal-  
lihedonkadun varressa ja ovat kaupunkikuvallisesti  
merkittäviä. Entinen pappilan varstorakennus sekä  
sen eteläpuolella sijaitseva pappilan vanha puutarha si-  
joittuu osaksi eteläpuolella sijaitsevaa jokirannan puis-  
tomaisemaa. Sen sijaan kirkkoherranviraston avoin  
osittain sorapintainen sisäpiha-alue on erittäin näky-  
västä sijainnista huolimatta epämääräisempi ja kesken-  
eräiseltä vaikuttava kokonaisuus, joka toimii lähinnä  
paikoitusalueena.



Alue vuoden 1903 venäläisen topografikartan osasuuren-  
noksessa. Kirkon luoteispuolella erottuu pappilan raken-  
nukset sekä ilmeisesti pappilan puutarha. Kirkon itäpuolella  
nykyisen kirkkopuiston paikalle on merkitty myös viheralue.  
Kirkon pohjoispuolella avautuivat viljely- ja niittyalueet.  
(Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)



Harald Andersin esitti vuodelta 1922 olevassa kaupungin asema-  
kaavassa kirkon pohjoispuolelle pohjois-eteläsuuntaista puisto-  
aluetta, jota reunusti rakennusrivit. Näkymä kirkon ja kaupun-  
ginsuuntaan esitettiin avoimeksi. (Kopio asemakaavasta Rauman  
kaupungin kaavoitus.)

## Nykytila ja arvot

Kokonaisuus sijoittuu Vanhan Rauman pohjoispuolelle maailmanperintökohteen suoja-alueelle ja ilmentää kaupunkialueen 1950–60-luvuilla tapahtunutta kasvua. Harmaidenveljesten puisto on hoidettuna puistona ennen kaikkea kaupunkikuvallisesti arvokas ja sen kautta aukeaa avoin, historiallinen näkymä kirkon ja Vanhan Rauman suuntaan. Samalla puisto myös rajaa historiallista kaupunkialuetta. Näkymä kohti kirkkoa ja Vanhaa Raumaa tulisi jatkossakin säilyttää mahdollisimman avoimena.

Arkkitehti Eero O. Karin suunnittelema kirkkoherranviraston rakennuskokonaisuus sijaitsee kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävällä paikalla ja rakennus sekä viereinen pappilan entinen makasiinirakennus on merkitty keskustan osayleiskaavassa merkinnällä kh-3 - paikallisesti merkittävä kohde. Makasiinirakennus sekä sen eteläpuolella oleva puutarha ilmentävät edelleen paikalla satoja vuosia sijainnutta pappilan tonttia.

Harmaidenveljestenpuisto liittyy ajallisesti viereiseen kirkkoherranvirastoon sekä itäpuolella sijaitsevaan rakennushistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävään Kukonkarin jälleenrakennuskauden asuinalueeseen.

Nykyisessä tilassaan sorapintaisena paikoitusalueena puistoalue on selkeästi väliaikaisessa tilassa ja odottaa uutta käyttöä uuden linja-autoaseman valmistuttua. Alkuperäinen puistorakenne on suurelta osin hävinnyt, mutta alueen pohjamalli on säilynyt entisellään. Alueen itäosassa pohjois-eteläsuuntaisesti kulkeva kävely- ja pyörätie noudattaa 1960-luvun linjausta.

## Arkeologinen arviointi 2012

Harmaidenveljestenpuiston alue on jäänyt vuosina 2009 ja 2012 toteutettujen kaupunkiarkeologisten inventointien ulkopuolelle.

Kirkkoherranviraston ympäristö on vanhaa pappilan aluetta ja se otettiin mukaan vuoden 2012 täydennyssinventointiin. Tarkastettu muinaismuistoalueen rajaus kulkee tontin poikki siten, että entisen pappilan puutarha-alue jää sen sisäpuolelle. Entisen pappilan varastorakennuksen eteläpuolella sijaitseva nurmikenttä arvotettiin luokkaan 1: *Alue, jossa on todennäköisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*

Kirkkoherranviraston sisäänkäynnin vieressä oleva pieni vihialue sekä Kirkkokadun varsin kirkkoherranviraston sekä pappilan makasiinirakennuksen kohdalla arvotettiin luokkaan 2: *Alue, jossa on mahdollisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*



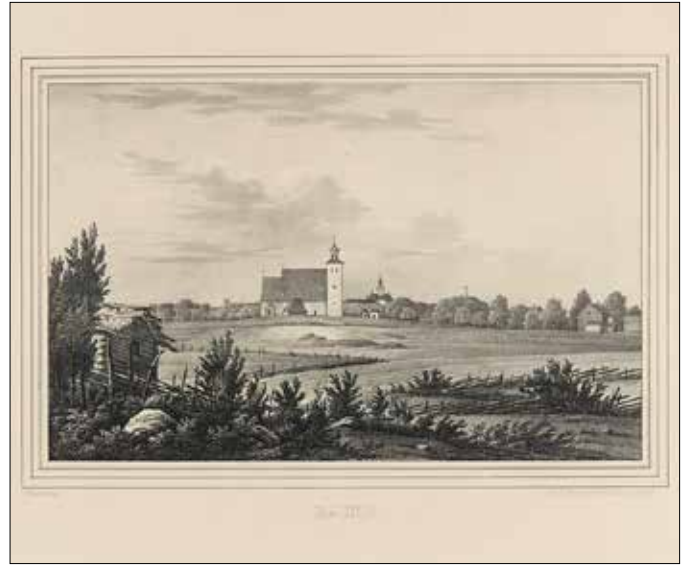
Alue vuoden 1940 ilmakuvassa. Kaupunki rajautui pohjoisessa kirkon ja pappilan rakennuksiin, joiden takana avautui viljelyaukea.



Vuonna 1965 otettu ilmakuva. Ympäristö alkoi muuttua voimakkaasti 1950–60-luvulla, jolloin valmistui esimerkiksi kuvassa oikealla erottuva Kukonkarin asuinalue. Nykyinen Harmaidenveljestenpuisto syntyi myös tässä yhteydessä. Kuvassa kirkkoherranvirasto juuri valmistumassa.



Vuonna 2013 otetussa ilmakuvassa puiston alkuperäinen malli on edelleen havaittavissa, joskin kirkkoherranviraston paikoitusalue oli laajentunut 1990-luvun lopulla ensin pohjoiseen ja 2000-luvun aikana länteen. Linja-autoasemaa varten ajotie on nykyisin ohjattu kuvassa näkyvän paikoitusalueen pohjoisosan länsipuolelta. (Ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)



Harmaidenveljestenpuiston takaa avautuu edelleen historiallisesti merkittävä näkymä kirkon ja Vanhan Rauman suuntaan. Kirkko sijaitsi kaupungin pohjoislaidalla aina toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan asti. Pohjoisesta kuljettaessa rakennus erottui kauaksi pelto- ja niittyalueiden takaa. Kirkon takana selkeästi rajattu ja tiiviisti rakennettu kaupunki. Johan Knutsonin teos 1800-luvun puolivälin paikkeilta. (Kuva Finna/Museovirasto).



Puiston pohjoispään istutukset sekä polun linjaus ajoittuvat 1990-luvun loppuun.



Kaino Karin suunnittelema vuonna 1935 valmistunut pappilan makasiinirakennus sekä sen eteläpuolella oleva puutarha ilmentävät edelleen paikalla vuosisatojen ajan sijainnutta pappilan tonttia. Oikealla pappilan viimeinen päärakennus kuvattuna ilmeisesti 1900-luvun alkupuolella. 1860-luvulla valmistuneen rakennuksen pitkä sivu seurasi nykyistä Harmaidenveljestenkatua. Rakennus purettiin nykyisen Kirkkoherranviraston paikalta. (Valokuva Tapio Niemen teoksesta "Kadonnut Rauma" (2014) s. 73.)



Pappilan puutarhaa.



Vasemmalla Vanhaa pappilan aluetta kuvattuna Tallikedonkadulta. Vuonna 1965 valmistunut kirkkoherranviraston muodostama kokonaisuus on kaupunkivuallisesti merkittävä. (Kuva Kirsi Niukkanen 2013.)



### 3. PYHÄN RISTIN KIRKON YMPÄRISTÖ JA KIRKKOPUISTO

1500-luvun alussa fransiskaani luostarin kirkoksi valmistuneen Pyhän Ristin kirkon sekä 1950-luvulla valmistuneen seurakuntatalon ja Kirkkopuiston muodostama kokonaisuus sijoittuu Vanhan Rauman maailmaperintöalueen pohjoisosaan ja valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Kirkon pihapiiri muodosti tässä kohtaa aina 1950-luvulle saakka kaupungin pohjoisrajan. Kirkon itäpuolella oleva paikoin kalliainen piha-alue sekä nykyisen Isopoikkikadun linjauksen itäpuolelle sijoittuva kirkkopuisto kuuluvat 1750-luvun asemakaava-alueeseen ja muodostivat myöhemmin yhtenäisen viheralueen, joka oli säilynyt paikoin luonnonmukaisempana. Kirkkopuisto oli puistona viimeistään 1800–1900-lukujen taitteessa. Arkkitehti Lars Sonck suunnitteli 1900-luvun alussa kirkon itäpuoliselle alueelle sekä nykyisen kirkkopuiston paikalle yhtenäisen puistokokonaisuuden, jonka oli tarkoitus rajata vanhaa kaupunkia ympäristöön kaavilla ruutukaava-alueesta. Sonckin suunnitelma ei kuitenkaan missään vaiheessa toteutunut sellaisenaan.

1950-luvulla alkanut voimakas lähiympäristön muutos sekä aiemman kokonaisuuden halkaissut Isopoikkikadun jatke muovasivat aluetta voimakkaasti. Siitä huolimatta sekä Kirkkopuisto sekä kirkon itäpuolinen piha-alue jokivarren puistomaiseman kanssa muodostavat kuitenkin edelleen yhtenäisen maisemallisen kokonaisuuden, jossa polkujen ja teiden linjaus on paikoin säilynyt satojen vuosien ajan.

#### Historiaa

##### ***Kirkon ja seurakuntakodin muodostama pihapiiri ja fransiskaani patsaan puisto***

Varhaisin kirjallinen tieto Raumalle perustetusta fransiskaani luostarista on vuodelta 1449. Arkeologi Markus Hiekkänen on esittänyt, että nykyisen vanhan kaupungin alueella ei olisi ollut kylämäistä asutusta ennen 1400-luvun alkua. Hiekkäsen mukaan Pyhän Ristin kirkon paikalla on saattanut olla aikaisemmin myös puukirkko. Tällöin vuonna 1442 kaupunkioikeudet saaneen Rauman asutus olisi syntynyt luostarin yhteyteen.

Fransiskaanikonventin kirkoksi valmistuneen Pyhän Ristin kirkkoa ryhdyttiin rakentamaan 1400-luvun puolivälissä ja lopullisesti se valmistui mitä ilmeisimmin 1510-luvulla. Kirkon pohjakaava noudattaa kerjäläissääntökunnan pohjoismaisille kirkkoille tyypillistä ratkaisua, jossa kuoriossa on yhtä leveä kuin kaksilaivainen päälaiha. Vastaavaa pohjamallia esiintyy myös Keski-Euroopan ja Pohjois-Saksan fransiskaanikirkkoissa. Kirkon yksityiskohdissa on havaittavissa myös Ulvilan



Kirkon ympäristö vuoden 1756 asemakartan vuonna 1808 toteutetussa kopiassa. Kirkkoaita on nykyistä kulmikkaampi. Kirkkopihan luoteiskulmassa on kellotapuli ja pohjoispuolella kirkonkellari. Nykyisen fransiskaani patsaan paikalla oli koulurakennus. Nykyisen Kirkkopuiston alueelle oli merkitty aittoja ja asuintontteja. Nykyisen puiston koilliskulma oli kaalimaana. Joen oma oli tässä vaiheessa paikoitellen huomattavasti leveämpi. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)

kirkon välityksellä levinneitä myöhäiskeskiaikaisille satakuntalaisille kirkoille tyypillisiä piirteitä.

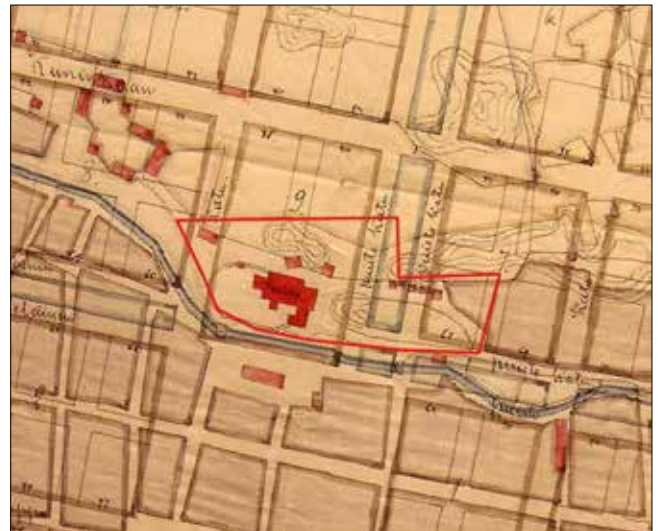
Pyhän Ristin kirkko otettiin kaupunkiseurakunnan käyttöön 1640-luvulla Pyhän Kolminaisuuden kirkon tuhouduttua tulipalossa. Luostarin muusta rakennuskannasta tai niiden sijainnista ei ole säilynyt tietoa ja ne tuhoutuivat viimeistään vuoden 1682 kaupunkipalossa. Rauman luostarin rakennuksista tiedetään, että luostarin yhteyteen perustettiin myös koulu. Kirkon vieressä sijaitsi koulurakennus 1600-luvulta lähtien nykyisen fransiskaanipatsaan paikalla olevalla puistokaistaleella. Paikalla sijaitsi useampia koulurakennuksia, joista viimeinen purettiin vuonna 1935. Kirkon pohjoispuolella olevan luonnonkivirunkoisen kirkkokellarin on epäilty myös kuuluneen jo luostarin aikaisiin rakennuksiin, mutta varmuutta tästä ei ole. Ensimmäiset kirjalliset maininnat kirkkokellarista ovat vasta vuodelta 1704.

Kirkossa oli 1600-luvun lopulta lähtien erillinen kellotapuli aina vuoteen 1816 saakka, jolloin valmistui nykyinen länsitorni. Tornissa käytettiin kiviä Pyhän Kolminaisuuden kirkon raunioilta. Kellotapuli sijaitsi kirkon luoteispuolella kirkkoaidan kulmauksessa. Kellotapulin tuhouduttua 1700-luvun lopulla myrskyssä uusi väliaikainen tapuli pystytettiin kirkon itäpuolella olevalle kalliolle, jossa se sijaitsi aina länsitornin valmistumiseen saakka. On mielenkiintoista, että juuri tämän väliaikaisen ja vain joitakin vuosia paikalla olleen kellotapulin paikalle on pystytetty muistokivi.

Varsinainen kirkkotarha sijoittuu kirkon länsi- ja eteläpuolelle. Varhaisimmat tiedot kirkkoa ympäröivästä kiviaidasta ovat 1700-luvulta. Kirkkoaita oli vuoden 1756 asemakartan mukaan nykyistä kulmikkaampi. Nykyinen kirkkopihan länsipuolella oleva kaareva, tietä myötäilevä harkkokivistä toteutettu aita on vuodelta 1904. Aidan porttihuoneet ovat kuitenkin iäkkäämmät. Kookkaampi eteläinen porttihuone on valmistunut mahdollisesti vuonna 1776 ja pohjoissivulla oleva pienempi porttihuone vuonna 1819. Kirkkopihan eteläisivulla oleva luonnonkivirunkoinen aita on iäkkäämpi, mahdollisesti 1860-luvulta, jolloin aita kunnostettiin.

### **Kirkkopuisto**

Daniel Gadolinin vuoden 1756 asemakartan mukaan nykyisen kirkkopuiston luoteiskulmassa oli tuolloin Martti-niminen asuintontti, jonka raja seurasi kaarevasti melko tarkkaan kaarevasti nykyistä puistoa halkaisevaa polkua. Polun paikalla oli tie, jonka toisella puolella sijaitsi Ståhlensin kaalimaat. Asuintontit jatkuivat 1700-luvulla nykyisen Isopoikkikadun yli kirkon pihapiirin puolelle. Polun pohjoispuolella nykyisen 1950-luvulla valmistuneen TUKO:n suunnitteleman kerrostalon vieressä oli aittoja. Nykyisen puiston koilliskulma oli puolestaan kaalimaana. Vuoden 1841 asemakartan mukaan nykyinen puistoalue oli rakentama-



Ylin kuva vuoden 1882 ruutuasemakaavasta. Kartassa näkyy selkeästi luoteiskulman koulurakennus sekä kirkkokellari, mutta myös kirkkokellarin vieressä oleva pienempi rakennus. Alemmassa kuvassa aluetta 1903 venäläisessä topografikartassa. Nykyisen kirkkopuiston paikalla oli puisto jo tässä vaiheessa. Pohjankadun linjaus kulkee kirkon itäpuolelta ja kaartuu kirkon pohjoissivulle. Koulurakennus on edelleen paikoillaan. Rakennus purettiin mahdollisesti 1930-luvulla. (Kartat Kansallisarkisto.)



Pohjankatu jatkuu aina 1950-luvulle saakka nykyiselle kirkon ja seurakuntatalon muodostamalle pihapiirille saakka ja kiersi kirkon pohjoispuolelta. Kuva vuodelta 1907. Oikealla näkyvillä tässä vaiheessa pengerretyillä ja istutuksia kasvavalla kalliolla sijaitsee nykyisin väliaikaisen kellotapulin muistokivi. (Valokuva Finna.fi, Museovirasto.)

ton lukuun ottamatta pohjoislaidan aittoja. 1900-luvun alun venäläisessä topografikartassa paikalle on merkitty viheralue.

Lars Sonckin vuonna 1915 hyväksytyssä vanhan kaupungin kaavassa nykyisen Kirkkopuiston sekä nykyisin Iso-poikkikadun länsipuolella olevan kirkon pihapiirin paikalle oli suunniteltu puisto, joita halkoi useat polut. Sonckin tarkoituksena oli toteuttaa viheralueita rajamaan vanhaa kaupunkia ruutukaava-alueista. Vuonna 1940 otetussa ilmakuvassa paikalla näkyy yhtenäinen puisto, jonka pohjamalli kuitenkin poikkeaa Sonckin suunnitelmista. 1950-luvulla kaupunkialue laajeni vanhan kaupungin pohjoispuolelle ja ympäristö alkoi muuttua hyvin voimakkaasti. Tähän aikakauteen liittyy myös nykyisen erillisen Kirkkopuiston synty. Iso-poikkikadua jatkettiin pohjoiseen, jolloin alkuperäinen yhtenäinen puisto halkesi kahteen osaan. Kirkon pihapiiri rajattiin tien varressa betonilaatta-aidalla selkeästi omaksi kokonaisuudekseen. Alueen pohjakaava on säilynyt käytännössä tältä ajalta.



Vuonna 1904 otetussa kuvassa näkyy eteläinen porttihuone sekä vasemmalla juuri uusittua kirkkoaitaa. Porttihuoneen itäpuolella oleva aita on iäkkäämpää. (Valokuva Satakunnan Museo).



Nykyisen fransiskaani-patsaan (Jussi Vikainen, 1974) puistokaistaleen paikalla sijaitsi koulurakennus 1600-luvulta aina 1930-luvulle saakka. Viimeinen kuvassa näkyvä mahdollisesti 1800-luvulle ajoittuva koulurakennus purettiin vuonna 1935. (Valokuva Rauma ennen ja nyt facebook-ryhmä.)



Yläkuvassa kirkko kuvattuna koillisesta vuonna 1907. Oikealla ns. kirkonkellari. Tässä vaiheessa kirkon suppeampaa pihapiiriä rajasi pohjois- ja itäisivulla kevytrakenteinen puuaita. 1950-luvulla etualalle aidan ulkopuolelle valmistui seurakuntatalo. (Valokuva Finna / Museovirasto.)

Arkkitehti Erik Lindroosin suunnittelema vuonna 1950 valmistunut seurakuntatalo vaikutti kirkon pihapiiriin merkittävästi, mutta hyvin säilynyt rakennus on arkkitehtonisesti laadukas ja sopii hyvin ajallisesti ja arkkitehtonisesti viereiseen Kukonkarin asuinalueeseen ja tavallaan sitoo kirkon ympäristöä siihen. Myös seurakuntatalon pihapiiri on hyvin säilynyt 1950-luvun suunnitelmaa vastaavassa asussa. (Valokuvat Olli Joukio 2019.)



Kirkon ja seurakuntatalon muodostaman piha-alueen kallioinen itäosa on säilynyt periaatteessa tässä luonnonmukaisemmassa asussa viimeistään 1900-luvun alusta. Keskellä paikalla 1700-1800-luvun vaihteessa olleen väliaikaisen kellotapulin muistokivi. Oikealla alhaalla olevassa kuvassa 1950-luvulla toteutettua asfaltoitua Isopoikkikadun jatke. Kirkon ja seurakuntakodin muodostama puistomainen alue on erotettu selkeästi 1950-luvulla toteutetulla liuksekivikoristeaiheisella betoniaidalla.



Ote vuoden 1756 asemakartan mukaan vuonna 1808 tehdystä kartasta. Nykyisen kirkkopuiston paikalle on merkitty Martin tontti (42.), jonka pohjoispuolella on aittoja. Tontin ja kaalimaan (43.) välistä kulkenut tie noudattaa nykyistä puistoa halkovaa polkua. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)



Kirkon pohjois- ja itäpuolella ympäristö alkoi muuttua voimakkaasti 1950-luvulta lähtien. Ilmakuva vuodelta 1965.



Lars Sonck suunnitteli vuoden 1915 asemakaavassa kirkon itäpuolelle nykyisen kirkon ja seurakuntatalon muodostaman pihapiirin sekä Kirkkopuiston paikalle yhtenäisen puiston. (Kartta Rauman kaupungin kaavoitus.)



Kirkon itäpuolen puistoalue vuosien 1965 ja 2018 ilmakuvissa. Kirkon pohjoispuolisen voimakkaaseen muutokseen liittynyt Isopoikkikadun 1950-luvulla toteutettu jatke katkaisi aikaisemmin yhtenäisen puistoalueen kahteen osaan. Kadun varressa oleva 1950-luvulla toteutettu aita erottaa kirkon ja vuonna 1950 valmistuneen seurakuntatalon muodostaman piha-alueen selkeästi omaksi kokonaisuudekseen. Nykyisen kirkkopuiston alueella oleva kaareva polun linjaus on säilynyt, kuten myös vanha Pohjankadun linjaus. (Ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)



Ilmakuva vuodelta 1940. Kirkon pohjoispuolella avautuvat edelleen viljelyaukeat. Sonckin kaavailema puistokokonaisuus ei toteutunut suunnitelmien mukaisesti ja ilmeisesti kirkon itäpuolinen piha-alue säilyi melko luonnonmukaisena. Kuvassa Pohjankadun linjaus kiertää edelleen kirkon.



Lapsia leikkimässä Pohjankadun varressa 1900-luvun alkupuolella. Kirkkopuisto sekä sitä rajaava kivipengerrys erottuu taustalla. Puistoa rajaa Pohjankadun puolella hoidettu pensasaita.

## Nykytila ja arviointi

Kirkon pihapiirin, fransiskaani-patsaan puistokaistaleen ja Kirkkopuiston historia nivoutuu yhteen. Varsinkin kirkon pihapiiri sekä nykyinen Kirkkopuisto olivat pitkään yhtenäistä viheraluetta. Arvokas alue muodostaa yhtenäisen historiallisen ja kaupunkikuvallisen kokonaisuuden maailmanperintökohteen pohjoisosassa. Kirkkopuisto rajautuu etelässä päällystämättömään Pohjankatuun, jonka takana jokirannassa sijaitsee pieni Pajakedon puisto. Nämä puistot muodostavat vehreän jokirannan ja kirkon pihapiirin kanssa melko yhtenäisen puistokokonaisuuden, joka periaatteessa noudattaa edelleen Sonckin ideaa vanhaa kaupunkia rajaavasta viheralueesta. Pohjankadun linjaus on aikanaan kulkenut kirkon itäpuolisen piha-alueen läpi ja tämä linjaus on käytännössä osittain edelleen havaittavissa. Kirkon itäpuolisella nurmikkoisella ja lehtipuita kasvavalla puistoalueella on kallio paikoitellen näkyvissä.

Merkittävin aluetta koskeva muutos tapahtui 1950-luvulla, jolloin valmistui nykyinen seurakuntakoti ja Isopoikkikadun jatkettu linjaus erotti Kirkkopuiston sekä kirkon itäpuolisen pihapiirin. Nykyistä kirkon ja arkkitehti Erik Lindroosin suunnitteleman seurakuntatalon muodostamaa puistomaisesti asetettua pihapiiriä rajaa 1950-luvulla toteutettu betonilaatoista tehty aita. Seurakuntakodin pihapiiri noudattaa suurelta osin John Hausenin Puutarhataito Oy:n vuonna 1951 tekemää puutarhasuunnitelmaa. Vaikka Kirkon ja seurakuntakodin muodostama pihapiiri on erotettu aidalla omaksi kokonaisuudekseen, on Kirkkopuiston ja sekä piha-alueen yhtenäisyys edelleen havaittavissa.

Kirkon pihapiirin länsisivulla oleva kaareva kirkkoaita on toteutettu nykymalliinsa vuonna 1904. Kirkkoaidan eteläsiivu on eteläisestä porttihuoneesta itään päin iäkkäämpää luonnonkiviäitää. Aluetta reunustavat katualueet ovat Pohjankatua lukuun ottamatta asfaltoituja. Kirkon pihapiirin ajotiet ja polut ovat edelleen sora-pintaisia.

Kirkon länsipuolella oleva pieni puistokaistale, jossa sijaitsee Jussi Vikaisen veistämä fransiskaani-patsas vuodelta 1974, liittyy historiallisesti Rauman kouluhistoriaan, joka on alkanut jo fransiskaani-luostarin aikana. Paikalla oli satojen vuosien ajan koulurakennus.

Pääosin hyvin 1950-luvun muutosasussaan säilynyttä Kirkkopuistoa rajaa Pohjankadun puolella iäkäs luonnonkivistä toteutettu pengerrys. Perinteistä näkymää korostaa Pohjankadun päällystämättömyys. Puiston puusto on iäkäs ja koostuu varsinkin eteläosassa pääosin lehmuksista. Pohjankadun varren pengerrys, iäkäs puusto sekä puistoa halkovan kaarevan polun linjaus ovat Kirkkopuiston kulttuurihistoriallisesti merkittävimmät yksityiskohdat.

Puiston säilyneisyyttä rikkoo polun varressa puiston luoteiskulmassa sijaitseva melko kookas karaattilevy-päällysteinen sähkökaappi, jota ei ole pyritty sopeuttamaan ympäristöönsä, vaan se erottuu maisemassa selkeästi myös Pohjankadulle.

Vanhan Rauman rakennusinventoinnissa vuodelta 2013 Pohjankadun varren länsipään puistoalueet käsiteltiin käytännössä yhtenä kokonaisuutena ja arvotettiin luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus/aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/alkuperäisyys, tyyppillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisinä rakennuksen muutosvaiheissa Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisluonteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

## Arkeologinen arviointi 2012:

Kirkkotarha sekä kirkon ja seurakuntakodin muodostama piha-alue (seurakuntakotia ja sen välitöntä sisäpihaa lukuun ottamatta) on arvotettu arkeologiseen luokkaan 1: *Alue, jossa on todennäköisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*

Puistokaistale, jossa on fransiskaani-patsas ja sen itäpuolella oleva tiealue sekä Kirkkopuiston alue kuuluvat puolestaan arkeologiseen luokkaan 2: *Alue, jossa on mahdollisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*



Näkymä kirkon pihapiirin kallioilta kohti Kirkkopuistoa. Kuvassa hahmottuu hyvin viheralueiden historiallinen yhtenäisyys.



Puistoa halkovan polun linjaus on viimeistään 1700-luvulta, jolloin paikalla oli asuintonttien rajaa seurannut tie tai polku. 1700-luvulla asuintontit rajautuivat kuvassa polun oikealla puolella olevalle kaistaleelle.



Kirkkopuisto Pohjankadun varressa kesällä 2020. Pengerrys erottuu edelleen selkeästi tien varressa. Pensasaita on hävinnyt.



Puisto ja Pohjankadun varsi lännestä kuvattuna. Taustalla Iso-Korplaisen asuinrakennus.



Puistossa oleva kookas sähkökaappi sijaitsee näkyvällä paikalla ja erottuu kauas. Samalla se rikkoo vanhaa puistonäkymää.

## 4. LUOSTARINPUISTO

Melko luonnonvaraisessa tilassa oleva kallioinen puistoalue sijaitsee Luostarinkadun varrella Kukonkarin 1950- ja 1960-luvulla rakennetulla maakunnallisesti merkittävällä asuinalueella.

Vanhan Rauman pohjoispuolella sijaitseva Kukonkari kuului alun perin fransiskaanihuostarin maihin, joka myöhemmin siirtyi kaupungille. Alue oli merkitty vuoden 1756 asemakartassa kaupungille kuuluneiksi Kukonkarin niityiksi, joiden tiedettiin kärsineen vielä 1600-luvun loppupuolella ”suolaisen veden takia”.

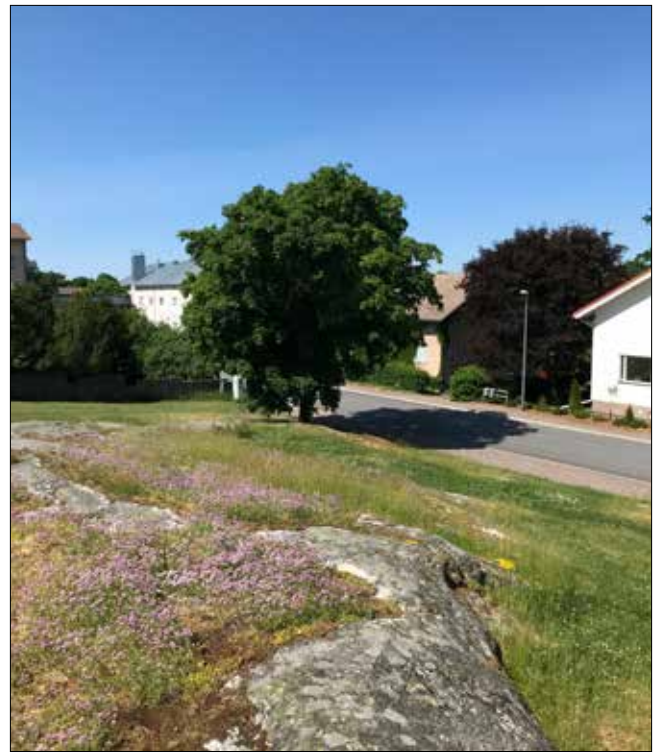
Lars Sonckin asemakaavassa esiintyy kaupungin pohjoispuolella länsi-itäsuuntaisesti kulkeva Luostarinkatu. Kadun mutkitteleva linjaus kulkee kuitenkin nykyisen Luostarinkadun eteläpuolella. Sonck oli suunnitellut Luostarinkadun varteen myös kapeita puistokaistaleita, jotka eivät kuitenkaan sijoittuneet nykyisen puiston kohdalle. Harald Andersinin kaavassa vuodelta 1922 esitettiin jo nykyisen Kukonkarin asuinalueen paikalle asuintontteja ja korttelit oli nimetty lennokkaasti Marsiksi, Saturnukseksi, Orioniksi ja Jupiteriksi. Andersinin kaavassa esiintyi myös Luostarinpuisto -niminen puisto, mutta nykyisen Harmaidenveljesten puiston kohdalla. Nykyisen Luostarinpuiston alue oli merkitty rakennettavaksi.

Andersinin kaava toteutui koko kaupungissa kuitenkin vain pieniltä osin ja nykyisen Luostarinpuiston historia liittyy jälleenrakennuskauteen sekä lopulta tapahtuneeseen kaupungin alueen kasvuun. 1950-luvulla Kukonkarin alueelle nykyisen Kukonkarinkadun ja Luostarinkadun varteen alkoi syntyä omakoti- ja paritalorakentamista, joka edusti aikansa korkeatasoisempaa arkkitehtuuria. Luostarinkadun itäosaan valmistui 1960-luvulla myös rivitaloja. Rakennukset sijoittuvat alueella pääty kadulle päin. Luostarinkadun varressa oleva kallioinen pieni mäki jätettiin puistoksi, joka nimettiin Luostarinpuistoksi.

### Nykytila ja arvot

Luostarinpuisto on toiminut aikaisemmin rajaavana tekijänä Pohjankadun Vanhaan Raumaan kuuluvan korttelin sekä Kukonkarin jälleenrakennuskauden asuinrakentamisen välillä. Selkeä raja on sittemmin hämärtynyt uudisrakentamisen myötä. Avonainen alue oli 1960-luvun puoliväissä lähes kaksi kertaa nykyisen kokoinen. 1970-luvulla valmistunut omakotitalotontti supisti aluetta huomattavasti.

Luostarinpuisto ei ole kulttuurihistoriallisessa mielessä merkittävä, vaan lähinnä kaupunkikuvallinen ja luonnonmukainen viheralue. Nykykoossaan sen merkitys vanhaa kaupunkia ja Kukonkarin aluetta rajaavana vi-



heralueena on tosin hämärtynyt.

### Arkeologinen arviointi:

Puisto ei ole ollut mukana arkeologisissa inventoinneissa.





Yläkuvassa ilmakuva vuodelta 1940. Kukonkarin alue on vielä rakentamaton ja viljelykäytössä. Keskimäinen ilmakuva on vuodelta 1965, jolloin alue oli jo muuttunut merkittävästi. Luostarinpuiston paikalla ollut aukea oli vielä huomattavasti suurempi ja rajasi uutta ja vanhaa kaupunkia. Vuonna 2018 otetussa ilmakuvasa näkyy, että vasempaan laitaan mahdollisesti 1970-luvulla valmistunut omakotitalo sekä vanhan kaupungin pohjoisosan uudisrakentaminen ovat hämärtäneet rajausta ja supistaneet nykyisen puiston alueen käytännössä asuintontin kokoiseksi. (Ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)

## 5. PAJAKETO

Pajakedon kapea puistokaistale sijaitsee joen pohjoisrannalla Vanhan Rauman maailmanperintökohteen pohjoisosassa ja kuuluu valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Paikalla on ollut puisto 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Sitä ennen puiston alueella oli sepän paja, josta puisto ja viereinen Pajasilta ovat saaneet nimensä. Puistolle tehtiin suunnitelma vuonna 1955 ja kokonaisuus on säilynyt hyvin tässä asussa.

### Historiaa

Puiston eteläosan kohdalla on todennäköisesti ollut 1600-luvulla vielä kapea merenlahti. Joen uoma oli vielä 1700–1800-lukujen vaihteessa huomattavasti leveämpi kuin nykyisin ja vanha joen törmä on edelleen havaittavissa puiston profiilissa. Vuoden 1756 asemakartan perusteella nykyisen Pajakedon puiston itäpää oli vielä rakennettua tonttimaata ja paikalla sijaitsi Envalda-niminen tontti. Vuoden 1841 asemakartan mukaan nykyinen puistoalue oli merkitty rakentamattomaksi.

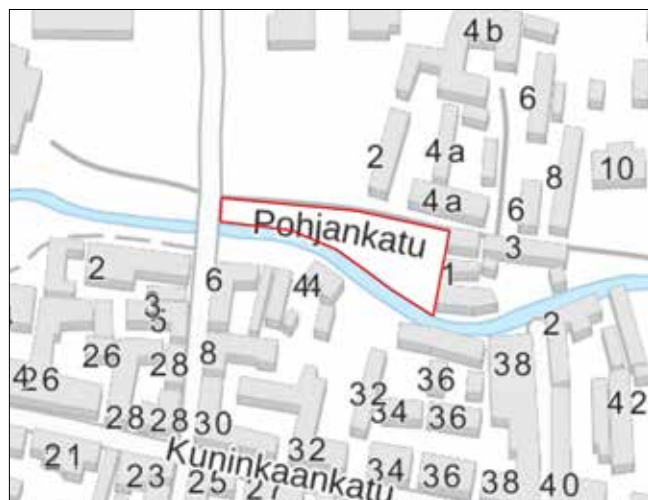
Puiston alueella sijaitsi myöhemmin Seppä Gröndahlin pajarakenus, joka erottuu vuoden 1882 asemakartassa sekä vielä 1900-luvun venäläisessä topografikartassa. Rakennus sijaitsi palovaaran vuoksi joen rannassa kauempana muista rakennuksista. Gröndahlin pajassa tiedetään taotun monien raumalaisten työkalut ja kengitetyn monet kaupunkilaisten hevosista. Viereinen Isopoikkikadun varrella oleva maakunnallisesti merkittävä luonnonkivirunkoinen kaarirunkoinen silta tunnetaan Pajasiltana.

Lars Sonckin asemakaavassa vuodelta 1915 paikalle oli merkitty puistomainen kaistale, joka oli ollut siinä ilmeisesti jo aikaisemminkin. 1940-luvulla otettujen valokuvien perusteella puisto oli tässä vaiheessa nurmipintainen ja siihen oli istutettu puita. Pohjankadulta johti kapea sorapintainen polku Kirstin tontin takana olevaan jokirantaan. Vuonna 1955 puistolle tehtiin uusi suunnitelma, jossa entisen pajarakennuksen paikalle oli merkitty ”alasin”. Muistomerkkiä suunniteltiin ilmeisesti siis jo tässä vaiheessa. Puistosuunnitelmasa esiintyy myös nykyinen Pajasillan suunnasta tuleva länsi-itäsuuntainen polku. Tässä yhteydessä toteutettiin mahdollisesti myös kiviportaat Pohjankadulta tulevan polun alkupäähän.

Lönström Oy:n täyttäessä 50 vuotta 23.1.1979 lahjoitti yhtiö kaupungille käsityötaidon muistomeriksi tarkoitettun alasin, joka tuli sijoittaa Pajakedon puistoon. Muistomerkin paikanvalintaan vaikutti muistitieto paikalla olleesta Gröndahlin pajasta. Kaupunginarkkitehti Leevi Nurmi suunnitteli alasinelle jalustan.



Pajaketoa kuvattuna lännestä. Vasemmalla pohjankatu ja Kirkkopuisto.



Kaksi viimeistään 1910-luvulla otettua valokuvaa seppä Gröndahlin pajasta. Alakuvassa näkyy myös Pajasilta. (Valokuvat [tps://blogit.utu.fi/koekulttuuriperinto/raumanjoki/sepan-paja/](https://blogit.utu.fi/koekulttuuriperinto/raumanjoki/sepan-paja/))

## Nykytila ja arvot

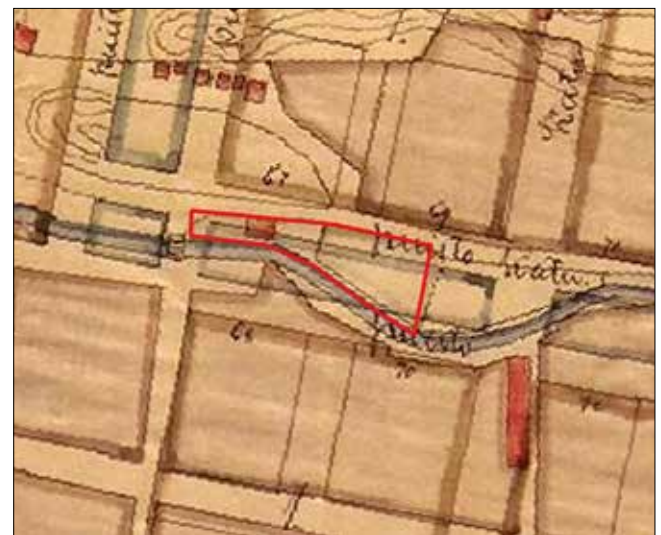
Nurmipintainen ja iäkkäitä lehmuksia sekä koivuja kasvava puisto on säilynyt hyvin 1900-luvun puolivälin asussa. Pohjankadun puolella puistoa rajaa pensasaita, joka on myöhempää perua. Puistossa on kaksi sorapintaista kapeaa polkua, joista varsinkin Pohjankadulta tulevan polun linjaus on hyvin iäkäs. Puistoa hieman korkeammalla kulkevan Pohjankadun puolelle on toteutettu kiviportaatt mahdollisesti 1950-luvun muutoksen yhteydessä. Portaatt ovat peittyneet suurelta osin soraan. Pajasillan suunnasta sekä Pohjankadulta tulevat polut yhtyvät jokirannassa Kirstin korttelin kohdalla ja jatkuvat kapeana luonnonmukaisena kulkuna joen vartta seuraten. Joen rantoja on käytetty kulkemiseen jo mahdollisesti vuosisatojen ajan. Paikalle tallautuneet luonnonmukaiset polut erottuvat selkeästi esimerkiksi 1940-luvulla otetussa ilmakuvassa. Polkujen linjaukset sekä nykyinen luonnonmukainen pinta tulisi säilyttää myös jatkossa.

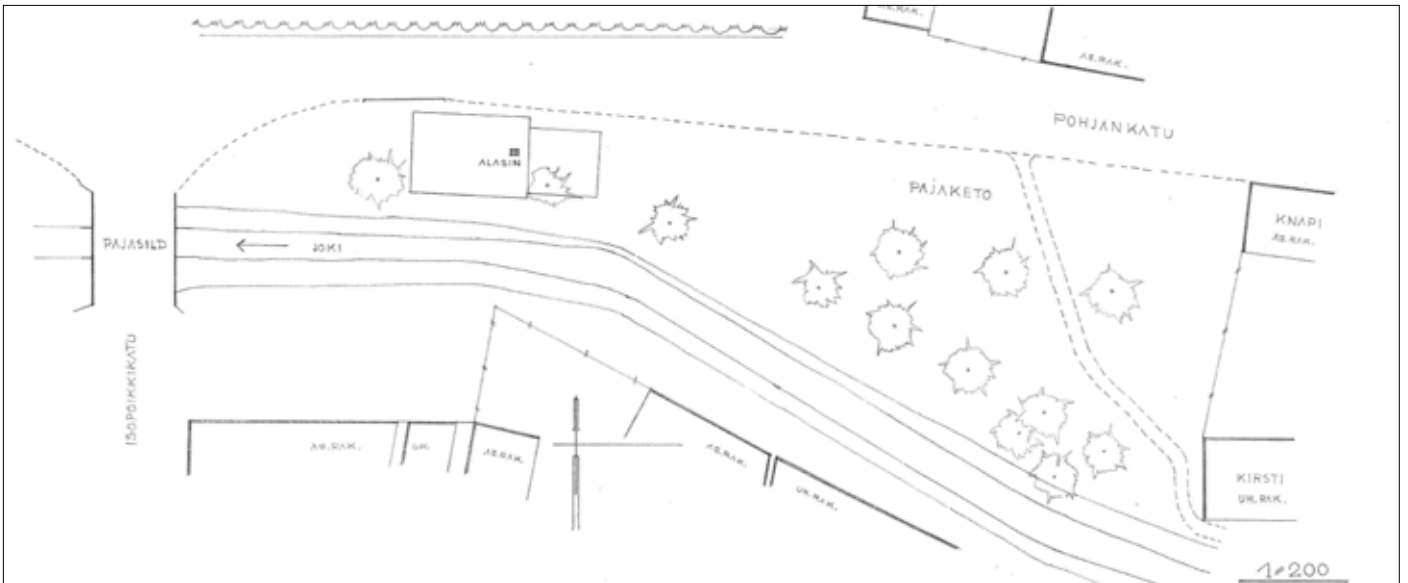
Vanhan Rauman rakennusinventointiraportissa vuodelta 2013 Pajaketo on luokiteltu luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/alkuperäisyys, tyyppisyys, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisine rakennuksen muutosvaiheissa Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisuutteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

### Arkeologinen arviointi 2012:

Pajakedon puiston itäosa länsi-itäsuuntaisen polun pohjoispuolella yhdessä viereisen Kirstin tontin kanssa arvioitiin kaupunkiarkeologisessa täydennysinventoinnissa Luokkaan 1: *Alue, jossa on todennäköisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*

Vuonna 1808 toteutetussa vuoden 1756 asemakartan kopiesa erotuu, että nykyisen puiston itäosa oli vielä tonttimaana. Joen uoma oli vielä tässä vaiheessa nykyistä huomattavasti leveämpi ja puiston länsipää oli käytännössä veden alla. Vanha joen pengerrys on edelleen havaittavissa puiston profilissa. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.) Keskimmaisessä kuvassa Pajakedon alue vuoden 1882 asemakartassa. Sepän paja on merkitty karttaan. Alakuvassa Lars Sonckin vuonna 1915 hyväksytyssä Vanhan Rauman asemakaavassa Pajakedon puiston itäosa on merkitty puistomaiseksi alueeksi. (Kartta Rauman kaupungin kaavoitus.)





Pajakedon puistosuunnitelma vuodelta 1955. Puisto on käytännössä säilynyt tässä pohjamallissa. Karttaan on tässä vaiheessa hahmoteltu paikka alanimelle sekä vanhan pajan sijainti. Tässä vaiheessa toteutettiin ilmeisesti myös länsi-itä-suuntainen polku Pajasillalta Kirstin suuntaan. Tähän puistosuunnitelmaan liittyy mitä ilmeisimmin myös Pohjankadulta laskeutuvan polun kiviportaajat, jotka ovat edelleen tallella. (Piirros Rauman kaupungin tekninen toimiala.)



Ilmakuvat vuosilta 1940 ja 2018. Puiston pohjamalli sekä polkujen linjaukset ovat säilyneet hyvin. Vanhemmassa kuvassa sepän paja on jo hävinnyt. Vuonna 1941 otetussa valokuvassa näkyy Pajakedon aluetta Kirstin rakennusten takana. Länsi-itäsuuntainen polku puuttuu, mutta Pohjankadulta laskeutuu luonnollisesti muodostunut polku jokirantaan. Tämä kulku on edelleen käytössä. (Valokuva Lars Petterson, Finna/Museovirasto.)



Mitä ilmeisimmin 1900-luvun alkuun ajoittuva maakunnallisesti merkittävä Pajasilta puiston vieressä.



Pajaketo on säilynyt malliltaan 1900-luvun alkupuolen asuissaan. Vuoden 1955 suunnitelmat näkyvät puiston puustossa sekä länsi-itä-suuntaisessa polussa. Pohjankadulta laskeutuva kapeampi polku on muotoutunut aikojen saatossa kulkureitiksi. Kiviportaat, jotka laskeutuvat Pohjankadulta kuuluvat mitä luultavimmin vuoden 1955 puistosuunnitelmaan. Puistoa rajaava pensasaita on myöhempää perua. Kapeat päällystämättömät polut ovat korostavat puiston perinteistä ilmettä. Vuonna 1979 pystytetty muistomerkki istuu hyvin puistokokonaisuuteen. Puistopenkkien sekä roska-astioiden tyylin sekä sijoituksen huomioimisella voidaan vaikuttaa puiston ulkoasuun entisestään.

## 6. ORELLINPUISTO

Orellinpuisto sijaitsee jokirannassa historiallisen tulliaidan rajaaman kaupunkialueen ulkopuolella ns. itäisen tullin luona Porintullin ja Pohjankadun välisellä alueella. Alue kuuluu Vanhan Rauman maailmanperintöalueeseen sekä valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön. Porintullin pohjoispuolella olevan puistokaistaleen historia juontuu jo 1800-luvun loppupuolelle Catherine Westerlingin ehdottamiin puistoalueisiin. Nykyiseen Orellinpuistoon kuuluva Pohjankadun puoleinen sivu kuului aikanaan oluttehtaan alueeseen, johon liittyvät rakennukset on purettu.

### Historiaa

Varsinaisessa Orellinpuistossa Kuninkaankadun ja Porintullin väliin jäävällä puistokaistaleella sijaitsi 1700-luvun puolivälissä kruunun viinanpolttimo. Myöhemmin tällä paikalla sijaitsi Orellin torppa, josta nykyinen puisto ja joen ylittävä viereinen silta ovat saaneet nimensä.

Puiston historia juontuu alun perin mahdollisesti jo Catherine Westerlingin 1800-luvun loppupuolella ehdottamiin puistoalueisiin, koska nykyisen Porintullin pohjoispuolella olevan puistokaistaleen eteläosan paikalla oli puisto jo 1900-luvun alussa.

Puisto kuului myös Lars Sonckin suunnittelemaan Vanhan Rauman asemakaavaan, joka hyväksyttiin vuonna 1915. Sonck käytti kaavassaan mahdollisesti jo Westerlingin aikaisemmin ehdottamia alueita.

Orellin puiston ympäristöön vaikutti myöhemmin toteutettu ohitustie, jonka vuoksi myös joen mutkaa siirrettiin. Aikaisemmin puiston takana oli avautunut entinen viljelymaisema. Puistossa oleva käytävä, joka seuraili vanhaa joen mutkaa, erottuu vanhoissa valokuvissa sekä vielä 1940-luvun ilmakuvissa selkeästi, mutta nykyisin enää vain paikoin.

Orellinsillan länsipuolinen jokirannassa sijaitseva entisen oluttehtaan rakennusten paikalla oleva puistokaistale on merkitty ajantasaisessa asemakaavassa kuuluvan myös Orellinpuistoon. Paikalla oli 1700–1800-luvulla vielä Lajon peltoja. Silta sijaitsi 1700-luvulla nykyisellä paikallaan ja sen yli kuljettiin Poriin johtavalle tielle.

Pohjankadun varressa olevan puisto-osan paikalla oli aikanaan joen etelärannalla sijainneen värjäämön tonttiin kuulunut puutarha. Sen paikalle valmistui vuonna 1859 uusi puurakenteinen värjäämörakennus. Tämä rakennus muutettiin vuonna 1875 olutpanimoksi. Vuonna 1868 perustettu panimo oli toiminut aiemmin joen eteläpuolella Kuninkaankadun varressa. Vuonna 1910 puurakenteisen panimorakennuksen pohjoispuo-



Orellinpuistoa kuvattuna etelästä. Kuvassa puiston vanhinta osaa. Vasemmalla erottuva keltainen rakennus on Sillangorvan päärakennus, joka toimi värjäämön ja myöhemmin oluttehtaan johtajan asuntona.



Alue vuonna 1808 toteutetussa 1753 asemakartan kopiolla. Nykyisen puiston eteläosan paikalla oli tässä vaiheessa viinanpolttimon rakennus. Sillangorvan ja Multalan tonttien paikalla puiston länsipuolella oli kaalimaa. Joen pohjoisranta oli Lajon peltoja. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)



lelle valmistui tiilirunkoinen hiihappotehdas, joka muutettiin myöhemmin panimorakennukseksi. Rauman Oluttehdas oli toiminnassa aina vuoteen 1969 asti.

Nykyisen Orellin sillan länsipuolella Pohjankadun varressa olevan puistokaistaleen paikalla oli pitkänmallinen entinen panimorakennus, joka purettiin lopullisesti viimeistään 1980-luvun alussa ja paikalle tuli nykyinen puisto. 1980-luvulla valmistuneen suojeluasemakaavan yhteydessä Pohjankadun tonttien pohjoisosat sekä oluttehtaan rakennukset määriteltiin Vanhaan Raumaan kuulumattomiksi alueiksi. Edellä mainittuja Sillangorvan tontilla sijaitsevia panimorakennuksia lukuun ottamatta muut Rauman oluttehtaalte kuuluneet rakennukset purettiin viimeistään 1980-luvulla.

2010-luvulla Pohjankadun ja Kaunisjärvenkadun risteykseen toteutettu liikenneympyrä muovasi hieman puiston kulmauksen mallia.

### Nykytila ja arvot

Puisto muodostaa edelleen maisemallisesti tärkeän ja Vanhaa Raumaa rajaavan elementin maailmanperintökohteen koilliskulmassa, jonka ohitse kuljetaan kaupungin historiallista pääsisäänkäyntiä paikalla, jossa oli aikanaan itäinen tulliportti.

Alkuperäinen Kaunisjärvenkadun ja Kuninkaankadun väliin sijoittuva puistolohko on säilyttänyt osin muotonsa. Kaunisjärvenkadun ja Kuninkaankadun väliin jäävän alkuperäisen puisto-osan halkaisee joki. Eteläpuoleisen lohkon keskellä on ovaalin mallinen sorakenttä, jota reunustaa istutukset ja puut. Puisto vaikuttaa nykyään melko käyttämättömältä ja puiston keskellä oleva sorakenttä on ruohottunut. On kuitenkin tärkeää, että nykyinen puistoalue säilyisi edelleen viheralueena.

Puistoaluetta halkovat ja sitä reunustavat polut sekä tässä kohtaa Orellinsillan ylittävä Kuninkaankatukin ovat sorapintaisia, joka antaa alueelle perinteisemmän näkymän. Kuninkaankadun muuttuu puiston kohdalla lähivuosikymmeninä toteutetusta nupukivipinnasta sorapintaiseksi ja samalla kävelytieksi. Kuninkaankatu ylittää puiston kohdalla vanhan holvatun ja kivisen Orellinsillan, joka ajoittuu mitä ilmeisimmin 1800-luvulle. On melko erikoista, että holvatut 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa toteutetut Kirkkosilta ja Pajasilta on huomioitu maakunnallisesti merkittäviksi, mutta Orellinsiltaa ei.

Pohjankadun varren puistokaistale ei ole niin historiallisesti merkittävä, kuin Orellinpuiston alkuperäinen osa, mutta on nykyisin hoidettuna viheralueena luonnollinen jatke Raumanjoen varren perinteiseen puistomaiseen miljööseen.



Yläkuvassa yksityiskohta vuoden 1903 venäläisestä topografikartasta. Nykyisen puiston paikalla on pieni kolmion mallinen viheralue ja heikosti erottuvassa jokirannassa tummalla merkitty pitkänmallinen rakennus. Keskimmaisessä kuvassa yksityiskohta vuonna 1915 hyväksytystä Lars Sonckin asemakaavasta. Alimmana ilmakuva vuodelta 1940. Pitkän mallinen entinen panimorakennus erottuu selkeästi. Panimolle kuuluneita rakennuksia sijaitsi myös Pohjankadun pohjoispuolella. (Kartat Kansallisarkiston digitaaliarkisto ja Rauman kaupungin kaavoitus, ilmakuva Rauman kaupungin karttapalvelu.)

Puistoalue on arvotettu Vanhan Rauman rakennusinventointiraportissa luokkaa B: *Merkittävä rakennus/aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, jonka alkuperäinen rakennusajankohta tai rakennushistoriallinen muutosvaihe (säilyneisyys, tyypillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) on edelleen havaittavissa. Aikaisempaa tyyliä jäljittelevän tai muun kokonaisvaltaisen muutosprosessin seurauksena (rakennus)historialliset, kaupunkikuvalliset sekä mahdollisesti toiminnalliset arvot ovat vähentyneet. Arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

Vaikka rakennukset rajautuvatkin tämän selvityksen ulkopuolelle, on mainittava Sillangorvan tontilla Orellinpuistoa vastapäätä sijaitseva värjäämön ja oluttehtaan johtajien käytössä ollut alun perin 1850-luvulla valmistunut uusrenessanssityylinen asuinrakennus. Sen länsipuolella nykyisen Prykin tontilla olevat rakennukset ovat kunnostettu asuinkäyttöön entisistä oluttehtaan varastorakennuksista. Korttelin rakennukset on inventoitu vuonna 2011 toteutetun Vanhan Rauman inventoinnin yhteydessä ja kaavalla suojeltuja. Vuoden 2018 keskustan osayleiskaavassa myös Orellinpuiston kohdalla oleva jokiranta on huomioitu merkinnällä W/s vesialueeksi, jolla on erityisiä ympäristöarvoja.

#### **Arkeologinen arviointi 2012:**

Vuonna 2012 toteutetun kaupunkiarkeologisen täydennysinventoinnin mukaan Orellin puiston joen eteläpuolelle jäävä puistolohko, jossa aikanaan sijaitsi kruunun viinanpolttimo ja sittemmin Orellin torppa, kuuluu arkeologiselta mielenkiinnolta luokkaan 2: *Alue, jossa on mahdollisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*



1900-luvun alussa otettu kuva Orellinsillalta etelään. Oikealla Orellinpuisto. Kaiteen takana erottuu vaaleana kaartuvan polun linjaus. (Valokuva Satakunnan Museo.)



Ylemmässä kuvassa erottuva polun linjaus erottuu vielä heikosti maastossa.





Puiston kohdalla joen ylittävä kivirunkoinen ja holvattu Orellinsilta on säilynyt hyvin. Sitä ei ole kuitenkaan syystä tai toisesta huomioitu maakunnallisessa inventoinnissa, kuten kahta muuta Raumajoen ylittävää kivisiltaa.



Alkuperäisen puisto-osan pohjoislohko. Joen penkereessä on ilmeisesti 1900-luvun alkupuolella toteuttia kiveystä.



Entisten oluttehtaan rakennusten paikalla oleva puistokaistale Pohjankadun varressa on nykyään luonnollinen jatke Raumanjoen puistomaiseen jokivarsinäkömään. Puistoa halkoo talojen pihoille johtavat ajotiet.



Ruohikoitunut sorakenttä antaa puistolle käyttämättömän ulkoilmeen, jolloin voi pohtia, olisiko nurmipinta parempi vaihtoehto.



Kuninkaankadun lähivuosina toteutettu mukulakivi-/nupukivi-/noppakivipinta muuttuu puiston kohdalla sorapintaiseksi kevyenliikenteenväyläksi. Vasemmalla näkyvä 1850-luvulla valmistunut Sillangorvan päärakennus kuuluu merkittävänä osana Orellinpuiston ja sen ympäristön historiaan.

## 7. RAUMANJOEN VARSI

Raumanjoessa on nähtävissä sekä ihmisen vaikutus sekä luonnon muutokset, ts. maankohoaminen. Nykyisin kanaali ja luonnonvaraisena säilynyt joki halkovat Rauman kantakaupunkia varsiltaan vehreänä nauhana, johon liittyy myös monia kaupungin puistoja. Tässä selvityksessä kanaalia ja jokea käsitellään erillisinä kokonaisuuksina. Kanaali-nimitystä (tai Kanali) käytetään 1800-luvun loppupuolella kaivetusta ja suoristetusta osuudesta, joka sijoittuu selvitysalueen länsilaitaan pohjois-etelä-suuntaisesti ja päättyy pohjoisessa Vännin kulmaan. Joella tarkoitetaan Vanhan Rauman pohjoisosassa länsi-itäsuuntaista luonnonmukaisempaa säilynyttä osuutta, joka myös sijoittuu maailmanperintökohteen alueelle sekä valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön.

### Historiaa

Joki oli alun perin pitkälle sisämaahan ulottunut meren salmi. 1300-luvulla rantaviiva ulottui lähelle nykyistä Kalatoria. 1500-luvun aikana alkoi maankohoamisen seurauksena syntyä nykyinen, vain joitakin kilometrejä pitkä joki. Aina Lähteenoja on aikanaan esittänyt, että kaupungin keskiaikainen sisäsatama olisi sijainnut nykyisen kanaalin pohjoispään paikkeilla Kuninkaan kadun, Jokikadun ja Nortamonkadun välisessä kulmauksessa, mutta tämän tarkempaa tietoa ei sataman sijainnista ole pystytty esittämään.

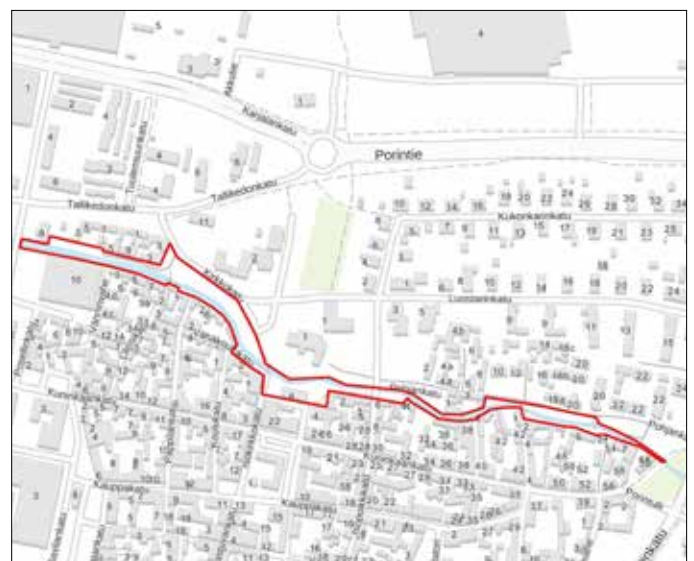
1600-luvulla rantaviiva siirtyi kauemmaksi nykyisen Kauppatorin läheisyyteen ja karttamateriaalin mukaan 1700-luvulla silloisen kaupunkialueen länsipuolelle nykyisen Savilanpuiston lähetyville. Joen uoma oli 1700-luvulla paikoin huomattavasti nykyistä leveämpi. Esimerkiksi Pyhän Ristin kirkon kohdalla joki oli useita metrejä leveä. Vanha joen pengerrys ja noin neljän metrin korkeuskäyrällä olevat rantatörmät ovat vielä havaittavissa jokirannassa Pyhän Ristin kirkon kohdalla.

Jatkuva maankohoaminen vaikeutti sataman ja kaupungin välistä liikennettä. 1800-luvun alkupuolella kaupungin edustalla ollut merenlahti kuivui mutkittelevaksi ja syvyydeltään vaihtelevaksi joenuomaksi. Kaupungin kohdallakin joki mataloitui ja tukkeutui ellei sitä perattu ruohoista noin 5 vuoden välein. Merenlahden ja joenuoman ruoppausta esitettiin jo 1840-luvulla, jotta veneillä päästäisiin kulkemaan kaupunkiin asti, mutta moni koki ruoppauksen hyötyyn nähden kalliina.

Joki säilyi luonnonmukaisena aina 1800-luvun loppupuolelle asti, kunnes kaupungin länsipuolelle toteutettiin kanaali. Jäljelle jäänyt luonnonvarainen joki madaltui perkaamisista huolimatta ja tämä aiheutti vuosisadan vaihteessa hajuhaittoja kanaalissa. Lisäksi



Jokea Pohjankadulta kuvattuna.



Raumanjoki vuoden 1808 asemakartassa, joka on kopio vuoden 1756 kartasta. Luoteiskulmassa näkyvä lenkki tunnettiin ns. Leikarin mutkana ja se täytettiin ja joen uoma oikaistiin 1900-luvun alussa. 1700-1800-lukujen vaihteessa kirkon eteläpuolella ja Pajakedon kohdalla joki oli nykyistä huomattavasti leveämpi. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)



Joens historialliset rantatormät on selkeästi havaittavissa varsinkin kirkon kohdalla. Keväisin ja syystalvella myös nykyisen jokivarren 1800-1900-lukujen vaihteessa toteutettu kiveys erottuu selkeästi. (Valokuva Päivi Hakanpää 2008, Finna / Museovirasto.)



Jokivartta on hoidettu puistona jo 1800-luvulta, ja paikka paikoin loppukesäisin varsi on ollut ja on edelleen suorastaan rehevä. 1900-luvun alussa jokirannassa oli tiheään iäkkäitä lehmuksia ja nuorempia koivuja. Jokirannassa kulkevia luonnollisesti syntyneitä polkuja on kuljettu jo 1800-luvulla, hyvin todennäköisesti jo aikaisemminkin. Ylhäällä vasemmalla jokirantaa triviaalikoulun kohdalla vuoden 1908 paikkeilla. Oikealla ylhäällä rehevä jokinäkymä 1950-luvulta. Alhaalla vasemmalla jokirantaa polkuineen kirkon länsipuolella. Tämä polku on edelleen käytössä. Oikealla alhaalla jokirantaa Pohjankadun varressa 1900-luvun alkupuolella. Joens varressa tiheään istutettuja puita. (Ylemmät kuvat Finna / Museovirasto, alakuvat Satakunnan Museo.)



Puistoa kirkon edustalla.



Joen varren puistomaiset viheralueet toimivat Vanhaa Raumaa pohjoisessa rajaavina luonnollisina tekijöinä, joilla on myös historiallinen merkitys. Kuva Kirkkokadun varresta.



Kasvillisuus peittää kesäisin kirkon kohdalla joen pengerten 1800-1900-lukujen taitteessa toteutetun kiveyksen.



Joen länsipää on suurempi ja kanavamaisempi. Länsipää myös kivettiin ensimmäisenä 1800-luvun lopulla.



Jokivarren luonnollisesti muodostuneita polkuja on käytetty mahdollisesti jo satojen vuosien ajan ja ne ovat merkittävä osa Vanhan Rauman ja jokivarren kulttuurihistoriaa.

jokiveteen päätyivät myös talojen jätevedet. Joen virtausta pyrittiin parantamaan täyttämällä ja oikaisemalla vuonna 1906 ns. Leikarin mutkana tunnettu joenuoma, mutta tämän seurauksena aiemmin mutkaan jääneet haisevat jätteet tulivat nyt talojen kohdalle.

Raumanjoki oli merkittävä osa ihmisten arkiaskareita vielä 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa. Joen uoman varrella katujen päissä olevilla paloportailla huuhdottiin tavallisesti pyykkiä vielä 1900-luvun alussa. Pyykinpesu kiellettiin yläjuoksulla vuonna 1906. Alajuoksulla nahkatehtaan päästöt muuttivat kanaalin haisevaksi viemäriksi. Hajuhaitat korjaantuivat kunnolla vasta viemärijärjestelmän myötä. Joella myös kalastettiin ennen nahkatehtaan päästöjä. Joen yli kulki parhaimmillaan jopa noin kolmekymmentä siltaa, joten pieni joki ja sen miljöö on ollut hyvin vilkas.

### ***Viheralueet***

Raumanjoen vartta reunustaa pitkä ja kapea kasvillisuudeltaan monimuotoinen puistovyöhyke, joka on säilynyt pääosin 1800-luvulta. 1900-luvun loppupuolella puistoalue on laajentunut Pohjankadun varresta alueen itäpäästä purettujen oluttehtaan rakennusten seurauksena.

Joensivun varsi on ollut aina luonnonmukainen ja vanhojen valokuvien perusteella paikoin suorastaan rehevöitynyt. Jokirantaan oli istutettu salavia jo 1800-luvulla. Vuonna 1879 ryhdyttiin jokirannan varsien salavien tilalle istuttamaan koivuja, mutta salavia esiintyi vielä 1900-luvun alussa otetuissa valokuvissa rinta rannan koivujen kanssa.

Merkittävä osa puistokokonaisuuksia ovat niitä vuosisatojen ajan risteilleet luonnollisesti muotoutuneet polut. Polkuja on ollut aikanaan tiheämminkin sekä joen pohjois- että etelärannalla, mutta käytetyimmät niistä ovat edelleen tallella ja ahkerassa käytössä. Kaupunkikuvallisesti näkyvimät näistä ovat Kirkkosillan länsipuolella Vähäkoulukadulta laskeutuva Krannin tontin kohdalla rannassa kulkeva polku sekä Pajakedolta Kirstin tontin taakse Taarinsillan suuntaan johtava polku. Luonnollisesti muotoutuneet sorapintaiset ja kapeat polut erottuvat selkeästi myös vanhoissa valokuvissa sekä ilmakuviissa.

### ***Sillat***

Raumanjoen ylittää kaupungin kohdalla kaikkiaan kuusi siltaa. Lisäksi alueen Orellinpuiston lähetyvillä on joitakin pihoihin johtavia yksityisiä ajosiltoja. Varsinaisista silloista kolme on alun perinkin kevyelle liikenteelle tarkoitettuja puurakenteisia siltoja, jotka ovat säilyneet periaatteessa tyyllisesti vastaavina, mutta joita

on uusittu tarvittaessa. Sen sijaan Kirkkosilta, Pajasilta ja Orellinsilta edustavat iäkkäämpiä luonnonkivistä / lohkokivistä toteutettuja holvattuja siltoja. Näistä Kirkkosilta ja Pajasilta on huomioitu maakunnallisesti merkittäviksi. Sen sijaan Orellinsilta ei kummallista kyllä kuulu maakunnallisesti merkittävien siltojen joukkoon, vaikka kyseessä on hyvin säilynyt iäkäs holvattu kivisilta. Siltojen ikää ei ole koskaan aikaisemmin tarkemmin selvitetty, mutta tyylistä päätellen sekä Kirkkosilta että Orellinsilta ajoittuvat 1800-luvulle, aikaisintaan vuosisadan alkupuolelle. Pajasilta edustaa puolestaan jo teknisesti hienostuneempaa lohkokivistä ratkaisua, joka ajoittuu mitä ilmeisimmin 1900-luvun alkuvuosiin. Pajasilta on myös ainoa Vanhan Rauman silloista, jonka voi ylittää autolla.

### ***Paloportaat***

Vuonna 1878 kuivien vuodenaikojen sekä tulipalojen varalta jokeen toteutettiin lammikkomaisia hirsisalvottuja jokikaivoja Taarin sillan läheisyyteen ja vastapäätä Pappilankatua. Mitä ilmeisimmin viimeistään tässä yhteydessä toteutettiin myös joen rannassa katujen päissä olevat paloportaat veden ottamista varten. 1900-luvun alussa otetuista kuvista on havaittavissa, että ainakin osa portaista oli puurakenteisia. Nämä portaat on sittemmin korvattu lohkokivistä tehdyillä mahdollisesti 1910-luvulla. Paloportaiden ikä ja malli vaihtelee. Osa on tehty taidokkaasti lohkokivistä, kun taas osa kiviportaista on vaatimattomampia ja mitä ilmeisimmin iäkkäämpiä. On myös mahdollista, että joidenkin joen rannan talojen asukkaat ovat itse rakentaneet portaita veden ottamista ja pyykkäämistä varten.

On myös esitetty, että paloportaat olisivat toteutettu veneitä varten, mutta jokea ei päässyt kulkemaan kaupunkiin asti veneillä edes 1800-luvun puolivälin paikkeilla. Lisäksi hirsiset jokikaivot olisivat estäneet liikennöinnin.

Paloportaita on säilynyt ainakin kuudessa kohtaa, joskin kasvillisuuden peitossa saattaa olla vielä enemmänkin. Ainoastaan Itäkadun päässä olevissa paloportaisissa on säilynyt portaat myös joen pohjoisrannalla. Muissa kohdin pohjoisrannan raput ovat hävinneet.

### ***Nykytila ja arviointi***

Historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävä Raumanjoki kuuluu selvitysalueella Vännin kulmalta Orellinpuistoon saakka sekä maailmanperintöalueeseen että valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön.

Jokea ei sinänsä uhkaa mikään, mutta vesireitin varrella olevat puistot on huomioitava merkittävänä osana ko-

konaisuutta. Ne ovat oleellinen osan kokonaisuutta siinä kuin maakunnallisesti arvokkaiksi huomioitujen joen ylittävät iäkkäät holvatut kivisillat. Tärkeä osa puukaupungin historiaa ovat myös 1800-luvulle ja 1900-luvun alkupuolelle ajoittuvat lohkokiviset paloportaajat, joilla merkittävä osuus jokivarren maisemassa. Näitä portaita ei ole aikaisemmissa selvityksissä juurikaan huomioitu.

Puistomaisiin jokivarren rantoihin liittyy myös luonnollisesti muodostuneet sorapintaiset kapeat polut, joita on kuljettu mahdollisesti jo satojen vuosien ajan. Nämä luonnonmukaiset polut sekä jokirannan viheralueet ovat tärkeä osa Vanhan Rauman sekä jokivarren kulttuurihistoriaa, ja joka on ollut tärkeä osa raumalaisen arkea. Tämä luonnonmukainen ja ”arkinen” ulkoasu on säilynyt pitkään.

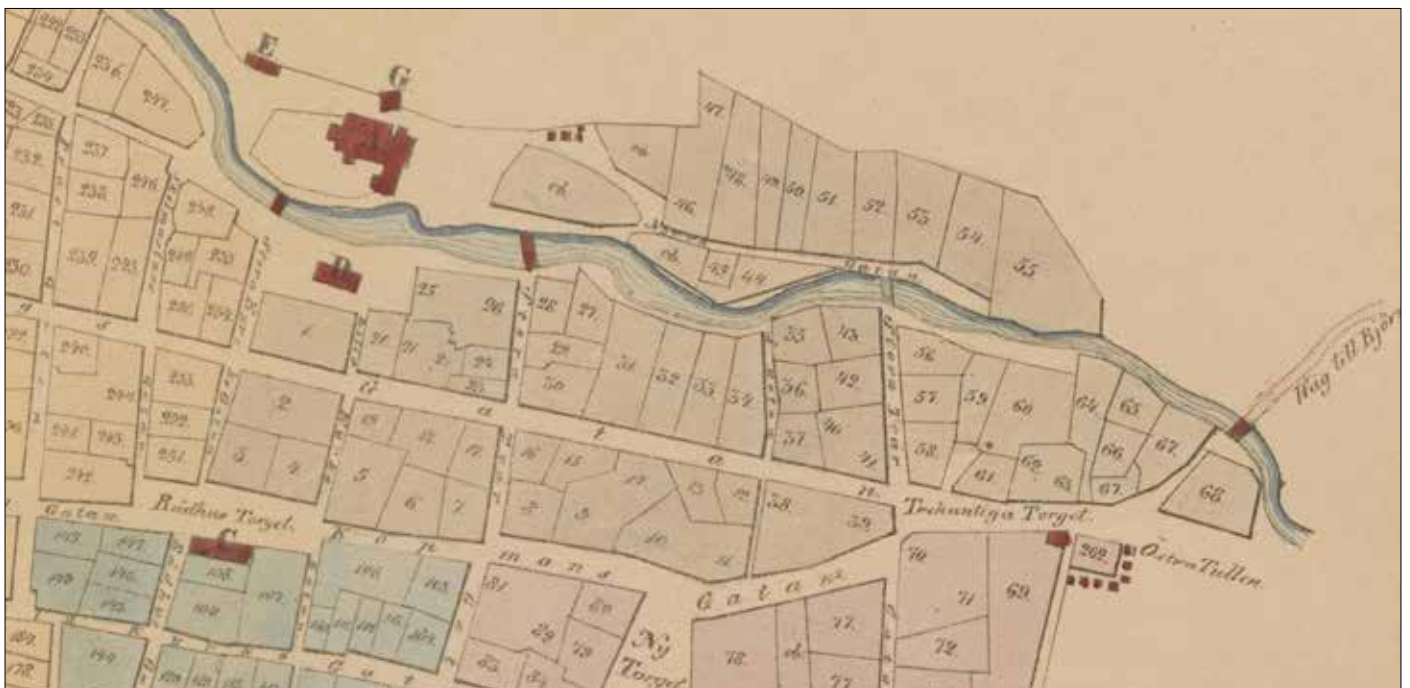
Joensivulla on haivattavissa myös 1800-1900-luvun vaihteesta toteutettua kivipengerrystä, joka erottuu paremmin niinä vuodenaikoina, kun kasvillisuus ei peitä varsia.

Raumanjokea on kunnostettu vuodesta 2009 lähtien joessa elävän oman taimenkannan vuoksi. Ensimmäiset taimenhavainnot tehtiin vuonna 2004. Vuonna 2014 laadittiin erityinen kunnostussuunnitelma erityisille luonnonmukaisille kiveyksille ja kutasorakoille.

Raumanjoen sekä Kanaalin varsi on huomioitu keskustan osayleiskaavassa (2018) merkinnällä W/s - Vesialue, jolla on erityisiä ympäristöarvoja. *Raumanjokea tulee vaalia sekä ekologisesti monimuotoisena kaupunkipurona että kulttuurihistoriallisesti merkittävänä kohteena. Raumanjoen uoman ja reunojen hoitotoi-*

*menpiteistä suunniteltaessa ja toteutettaessa on otettava huomioon Raumanjoen taimenkanta.*

Vanhan Rauman rakennusinventointiraportissa Jokiranta polkuineen, kasvillisuuksineen, levennyksineen koko matkalta Wännin päiväkodille asti sekä jokirannan itäpää erityisesti Vähä-Taarin, Lukkarin, Enwallan, Kirstin, Knappin, Kuljulan, Wähä-Rääpin ympäristöt sekä näkymät siltoineen (Taarin silta, Pajasilta), kirkkopuistoineen ja katunäkymineen on huomioitu luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/ alkuperäisyys, tyypillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisina rakennuksen muutovaiheissa Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisuutteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*



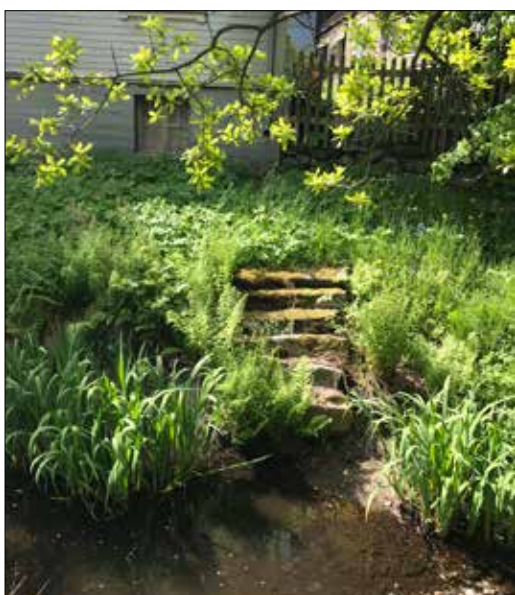
Vuoden 1841 asemakarttaan on merkitty punaisella merkkirakennukset sekä sillat nykyisten Kirkkosillan, Pajasillan sekä Orellinsillan paikoille. Muita siltoja ei ole korostettu. Nämä sillat ovat siis hyvin suurella todennäköisyydellä olleet jo tässä vaiheessa merkittävämpiä, mahdollisesti kivistä kasattuja siltoja. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)



Raumanjoen varren maisemaan kuuluvat olennaisena osana paloportaat sekä monet sillat. Karttaan merkitty edelleen näkyvissä olevien paloportaiden sijainti sekä iäkkäät kivisillat. Paloportaita saattaa tosin olla kasvillisuuden seassa enemmänkin.



Paloportaat sekä kivisillat ovat kuuluneet Raumanjoen maisemaan sekä asukkaiden arkielämään jo pitkään. Paloportaat sekä niiden yhteydessä joissakin kohteissa aikanaan olleet jokikaivot olivat alun perin kuvien perusteella puisia. Ylhäällä vasemmalla paloportaat ja jokikaivo Pappilankadun päässä aivan 1900-luvun alussa. Oikealla ylhäällä paloportaat Länsikadun päässä vuonna 1905 ja vasemmalla alhaalla Itäkadun päässä samoihin aikoihin. Oikealla alhaalla talvinen Kirkkosilta 1900-luvun alkupuolella. (Valokuvat Satakunnan Museo.)



lakkäät kivisillat ja paloportaajat kuuluvat edelleen olennaisena osana Raumanjoen varren maisemaan. Yläkuviissa maakunnallisesti merkittävät Kirkkosilta ja Pajasilta. Näistä Pajasilta on uudempi ja rakennustekniikka on verrattavista 1900-luvun alkuun ajoittuviin satakuntalaisiin kivisiltoihin. Paikalla on ollut silta kuitenkin viimeistään 1750-luvulta. Kirkkosilta on iäkkäämpi. Paloportaaiden historia ulottuu 1800-luvulle viimeistään 1870-luvulle, mutta niiden ikä vaikuttaisi melko kirjavalta ja osa portaista saattaa olla myös iäkkäämpiä. Nykyiset näyttävimmät portaajat on kivetty 1900-luvun alkupuolella. Niiden rakenne oli alun perin ainakin paikoitellen puuta. Portaita oli aikaisemmin myös joen pohjoisrannalla, mutta kaksoisportaajat on säilynyt ainoastaan Itäkadun päässä.



## 8. KANAALI JA KANALINHELMENPUIS- TO

Raumanjoen merenpuoleinen osa, vuonna 1872 valmistunut Kanaali (tai Kanali) sijoittuu Vanhan Rauman länsipuolelle maailmanperintökohteen suoja-alueelle. Kanaali muodostaa luonnonmukaisena säilyneen Raumanjoen osuuden kanssa vihreän kaupunkia halkovan nauhan, jonka varrelle sijoittuvat useat kaupunkikeskustan tärkeitä puistot. Kanaali ja sen varren puistot kuuluvat historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti yhteen ja muodostavat kokonaisuuden, joka yhdistää keskustan meren kanssa.

### Historiaa

Kanaalin toteuttamista esitettiin ensimmäisen kerran vuonna 1851, mutta hanketta ryhdyttiin kunnolla ajamaan yksityisvaroilla ja erillisen yhtiön turvin vasta 1860-luvulla. Kanaalia ryhdyttiin kaivamaan vuonna 1863 ja lopulta vuonna 1872 sitä voitiin käyttää kaupungin ja sataman väliseen liikennöintiin. Vuosisadan vaihteessa kanaalissa pystyi liikennöimään vielä hieman kookkaammatkin alukset, joihin lastattiin polttopuita ja lankkuja. Satamassa puretut tavarat kuljetettiin kanaalia pitkin kaupunkiin. Yhtiö myi kanaalin kaupungille vuonna 1886 ja sen käytöstä perittiin maksua vuoteen 1902 asti.

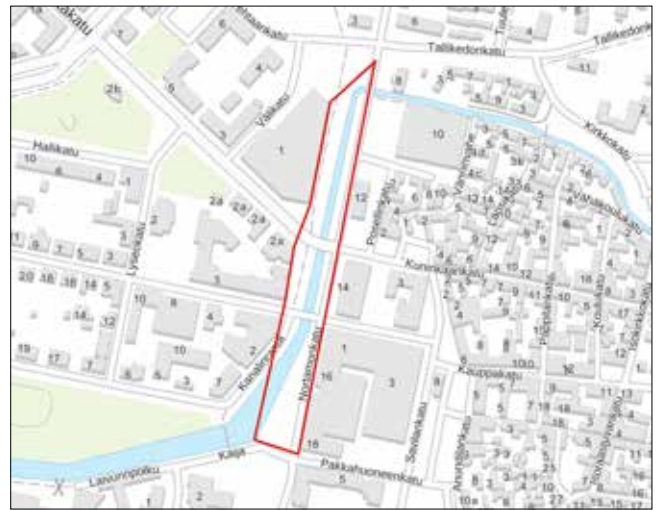
Kanaalista tuli sen valmistuttua tärkeä osa Rauman kaupunkirakennetta ja kaupungin reuna siirtyi kanaalin toiselle puolelle. Maisemarakenne muuttui merkittävästi, koska joki suoristui ja sen suu oli jälleen lähempänä kaupungin keskustaa.

Jo vuonna 1881 esitettiin, että kanaalin molemmille rannoille tulisi istuttaa puita. Tämä ilmeisesti toteutui vain paikoin, koska 1900-luvun alussa otetuissa valokuvissa esimerkiksi Posellin vieressä rannassa on nuoria, hiljattain istutettuja puita.

Idströmin kaavassa vuodelta 1896 esitettiin kanaalin molemmiin puolin kadut ja ns. Leikarin mutka esitettiin oikaistavaksi ja täytettäväksi. Vuosisadan vaihteessa kaupungin asutus alkoi levitä Kanaalin länsipuolelle.

Kanaali ja sen reunat kivettiin vuonna 1903. Nykyisen Tarvonsaaren sillan, eli ns. Kivisillan kohdalla oli aikaisemmin luonnonkivistä toteutettu kaarisilta. Tarvonsaaren maakunnallisesti merkittävä punagraniittinen silta valmistui 1920-luvun puolivälissä. Ilmakuvien perusteella siltaa on levennetty viimeistään 1960-luvun alkupuolella. Tarvonsaaren silta remontoitiin vuonna 2015. Alkuperäiset punagraniittikaiteet ovat edelleen tallella.

Kanaalin varressa etelämpänä sijaitseva ns. Saunasilta oli vielä 1950-luvulla puinen kävelysilta. Nykyinen be-



Kanaali vuoden 1903 venäläisessä topografikartassa. Selvitysalueen eteläosassa nykyinen Kanalinhelmenpuisto. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)

tonisilta toteutettiin 1960-luvun alkupuolella ja se erottuu vuoden 1965 ilmakuvissa.

Kanaalin varren maisema alkoi muuttua voimakkaasti toisen maailmansodan jälkeen. Ensimmäinen muutos koettiin jo talvisodan aikana, jolloin pommituksessa tuhoutui suurelta osin Kuninkaankadun ja Pakkahuoneenkadun välissä olevat kaksi korttelia. 1960-luvulla myös kaupungin kaupallinen keskus alkoi autoistumisen seurauksena siirtyä lännemmäksi. Tätä muutosta edustaa myös nykyinen Tarvontori, eli entinen Sokoksen tavaratalo Kanaalin rannassa, jonka tieltä purettiin vanha lyseorakennus 1970-luvun alussa. Kanaalin länsiranta on kokemassa jälleen muutosta jo vuosia jatkuneen Kanaalin länsirannan kauppakeskuskiistan seurauksena. Tarvontorin rakennuksen purkua oltiin aloittamassa tätä selvitystä tehtäessä.

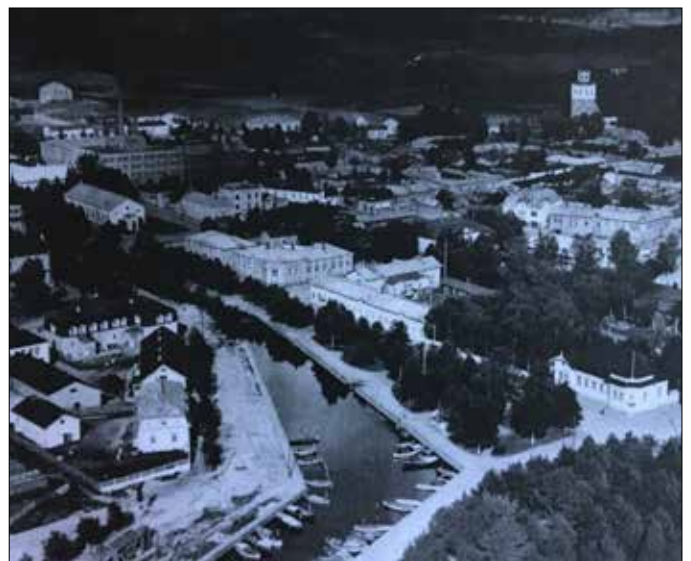
Kanalinhelmenpuisto sekä sen eteläpuolella oleva Ankkuripuisto ajoittuvat ilmeisesti 1800-luvun loppuun. Kanalinhelmenpuistoon valmistui vuonna 1897 apteekkari A.L. Fröbergin rakennuttama ja arkkitehti Yrjö Blomstedtin suunnittelema hiilihappojuomia myynyt vesikioski, joten alue oli jo tässä vaiheessa virkistyskäytössä. Molemmat puistot on merkitty vuoden 1903 venäläiseen topografikarttaan. Sveitsiläistyyliä edustanut kioski oli paikalla vuoteen 1947, jolloin sen paikalle valmistui nykyinen kuvanveistäjä Mauno Oittisen suunnittelema *Kanali helm* -patsas. Puistossa sijaitsee myös Wäinö Aaltosen vuonna 1919 veistämä Alfred Kordelinin rintakuva, joka siirrettiin nykyiselle paikalleen sisätiloista vuonna 1960.

Puiston pohjamalli on säilynyt käytännössä alkuperäisenä. Joidenkin polkujen linjauksia sekä pintoja on uusittu mitä ilmeisimmin 2000-luvulla.

## Nykytila ja arviointi

Kanaali on tunnistettava, historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävä osa Rauman keskustaa. Kanaalin varren teiden ja jalkakäytävien pinnat ovat uusitut, mutta kanaalin reunojen kiveys ja maakunnallisesti merkittävä Tarvonsaaren silta ovat jo lähes satavuotiaita. Idea kanaalia reunustavista puukujanteista ajoittuu jo 1880-luvulle. Kanaalin reunojen kiveys ajoittuu paikoin 1900-luvun alkuun sekä mahdollisesti 1900-luvun alkupuolelle. Pohjoispäässä kiveys on matalampi ja nurmipintaiset reunat on viistetty. Vanhojen valokuvien perusteella vielä joitakin vuosikymmeniä sitten penkereet olivat luonnonmukaisempia pohjoispään osuudella.

Kanaalin mutkan kohdalla oleva kolmion mallinen Kanalinhelmenpuisto on yksi kaupungin iäkkäimmistä viheralueista, jota käytettiin virkistäytymiseen jo 1800-luvun lopulla. Puisto liittyy 1800-luvun loppupuolen ruutuasemakaavoihin. Myös sen pohjamalli on



Yläkuvassa Kanaalin pohjoispäätä ilmeisesti aivan 1900-luvun alussa. Kanaalin reunoja ei ole tässä kohtaa vielä kivetty. Keskellä kanaalia 1900-luvun alussa ”paraatipaikalla” entisen kirjastotalon kohdalla. Lähes koko vasemmalla näkyvä kortteli tuhoutui talvisodan aikana pommituksessa. Taustalla erottuvassa mutkassa näkyy Kanalinhelmenpuisto sekä vesikioski. (Valokuvat Satakunnan Museo.) Alakuvassa Kanalinhelmenpuisto etualalla. Kanaalin varren sekä puiston puut ovat kasvaneet. Kuva on otettu mitä ilmeisimmin 1930-luvulla ja taustalla näkyy vielä talvisodan aikana tuhoutuneet rakennukset. (Kuva Tapio Niemen teoksesta ”Kadonnut Rauma” (2014) s. 37.)

käytännössä säilynyt samana. Viereinen Ankkuripuis-  
to kuuluu käytännössä samaan kokonaisuuteen, mutta  
on supistunut kooltaan vuosikymmenten aikana.

On tärkeää, että Kanalin rannat säilyvät puistomai-  
sina ja se muodostaa edelleen luonnonvaraisen joki-  
osuuden kanssa kaupunkia halkovan vehreän nauhan,  
johon kuuluvat suorat kanaalia reunustavat puuku-  
janteet. Tämä seikka tuli kenttätöiden yhteydessä  
konkreettisesti esiin, kun kanaalin länsirannan purkua  
odottavan Tarvontorin edustalta oli kaadettu puusto.

Kanaalin iäkäs, korkeampi kiveys ulottuu Tarvonsaaren sillan poh-  
joispuolelle, jonka jälkeen se madaltuu. On myös mahdollista, että  
matala osuus on hieman iäkkäämpi. Kanaalia reunustavien puiden  
merkitys käy ilmi purkua odottavan Tarvontorin kauppakeskuksen  
kohdalla, josta puut on kaadettu. Vasemmalla alakuvassa maakun-  
nallisesti merkittävä Kivisilta eli Tarvonsaaren silta. Kaupunkiku-  
vallisesti ja historiallisesti merkittävän kanaalin ilme on säilynyt  
keskustassa samana käytännössä jo 1900-luvun alkupuolelta läh-  
tien.





Kanaalin varren jalkakäytävien pinnat ovat uusittu useaan otteeseen, mutta nykyinen mitä ilmeisimmin 2000-luvulla toteutettu pinta sopii kanaalin teollisen suoraan, lohkokivien reunustamaan ilmeeseen. Kanaalin kulmauksessa Nortamonkadun varressa olevan Kanalinhelmenpuiston historia ja nykyinen pohjamalli ulottuu jo 1800-luvun loppupuolen ruutuasemakaavoihin. Polkujen linjat ja pinnat ovat uusitut vuosikymmenten saatossa mahdollisesti useaan otteeseen. Vuonna 1947 valmistuneen Mauno Oittisen veistämän Kanalinhelm -patsasta ympäröi ilmeisesti alkuperäinen liuskekiveys. Puistolla on tärkeä kaupunkikuvallinen merkitys osana Kanaalinvarren maisemaa.

## 9. KAUPPAKESKUS VÄNNIN TONTTI

Kauppakeskus Vännin tontti sijaitsee Vanhan Rauman luoteiskulmassa maailmanperintökohteen Suoja-alueella. Tontti kuuluu 1800-luvun loppupuolen ruutuasemakaava-alueeseen ja myös sijoittuu tämän asemakaavan mukaisesti, kuten naapuritontilla oleva Posellin rakennuskin. Tontti rajautuu idässä ja etelässä Vanhan Rauman ns. Kiviniemenkulmaan. Pohjoisessa tonttia rajaa joki. Tontilla oli aikaisemmin Rauman katukuvassa merkittävän tekijän muodostaneen ja kaupungin historialle tärkeän nahkatehtaan rakennuksia, jotka purettiin 1960-luvun lopulla. Tehtaan historiasta ei ole jäänyt ympäristöön jälkeäkään. Nykyinen melko kookas, mutta matala kauppakeskus on rakennettu alun perin 1970-luvulla.

### Historiaa

Karl Fredrik Sjöblom perusti vuonna 1870 Raumalle nahkatehtaan, joka kasvoi nopeasti koko kaupungin suurimmaksi yritykseksi ja työllisti parhaillaan yli 500 henkeä. Yritys laajeni nopeaa tahtia ja paisui myös asemakaavoitetun kaupunkialueen ulkopuolelle. Negatiivisena puolena oli tehtaan aiheuttamat ympäristöhaitat varsinkin jokiveden suhteen.

Arkkitehti August Helenius suunnitteli nykyisen Vännin tontille tehtaalte kauniin konttorin, jonka Nortamonkadun puoleinen siipi toimi tehtaan johdon asuntona.

Tehdas ajautui konkurssiin 1900-luvun alussa, mutta toiminta jatkui uudelleen vuonna 1912 ja kaksi vuotta myöhemmin nimeksi tuli Rauman Nahkatehdas Oy. Vuonna 1940 otetusta ilmakuvasta havaitsee selkeästi, että nahkatehtaan rakennukset ulottuivat Vännin tontilla tässä vaiheessa nykyisen Vänninvaheen sekä sen itäpuolisten tonttien alueelle. Vuoteen 1965 mennessä tehdasalueen itäosassa oli tehty mittavia muutoksia ja nämä rakennukset oli purettu. Tällöin tehtaan ja Vanhan Rauman väliin oli jäänyt paljas alue.

Yrityksen toiminta loppui vuonna 1969. Jo tätä ennen oli osa tehtaan rakennuksista purettu. Rakennuskokonaisuutta yritettiin pelastaa, mutta tuloksetta. Vännin tontille valmistui 1970-luvun lopulla nykyinen kauppakeskus ja hieman aikaisemmin oli entiseen tehtaan pohjoisosaan valmistunut Tuulensuun kerrostalokortteli.

Nahkatehtaan rakennusten purkamisen jälkeen toteutettiin 1981 suojeluasemakaavan mukaisesti kauppakeskuksen itäpuolelle nykyinen Vänninvaheen linjaus ja sen varrelle vuonna 1982 kaksi uudisrakennusta sekä pohjoispäässä laajennettiin Raulan tontilla asuinrakennusta länteen alkuperäisilmettä mukailen.



Vännin tontti sijoittui suurelta osin 1800-luvun puolivälin paikkeilla kaupungin ulkopuolelle. Vuoden 1841 kartan mukaan nykyisen tontin alueelle sijoittui kaksi asuintonttia. Joki teki vielä tässä vaiheessa nk. Leikarin mutkan kaupungin luoteispuolella.



Ylhäällä vasemmalla olevassa tehtaan mainoksessa on hieman liioiteltu mittasuhteita ja esimerkiksi Tallikedon asuinkortteli puuttuu kokonaan. Etualalla oleva symmetrinen puisto tässä laajuudessa oli taiteilijan oma näkemystä. (Kuva Rauma ennen ja nyt facebook-ryhmä). Keskellä vasemmalla olevassa kuvassa erottuu myös nykyisen Tuulensuun kerrostalokorttelin paikalla olleita nahkatehtaan rakennuksia. Kuva otettu vuonna 1908. Etualalla uusi Valtionkatu, jonka takana erottuu vielä täyttämistään odottava Leikarin mutka. (Valokuva Finna/Museovirasto.) Keskellä oikealla osasuurennos 1900-luvun alussa otetusta valokuvasta, jossa näkyy nahkatehtaan rakennuksia vanhan rukoushuoneen takana. (Valokuva Satakunnan Museo.) Alakuvassa erottuu selkeästi melko näyttävää uusrenessanssia edustanut tehtaan konttorirakennus, joka purettiin vaiheittain 1950- ja 1960-luvulla. Rakennus muodosti aikanaan yhdessä Posellin kanssa edustavan esimerkin 1800-luvun ruutukaavan mukaisesta aikansa laadukkaasta suunnittelusta.

## Nykytila ja arvot

Sekä Vanhaa Raumaa että varsinkin maailmanperintökohdetta ajatellen kookas kauppakeskus ei ollut välttämättä onnistunein ratkaisu nahkatehtaan rakennusten tilalle. Kauppakeskus on sijainnut nykyisellä paikallaan 1970-luvulta lähtien, mutta edelleen se näyttää varsinkin ilmakuvissa aivan kuin väkipakolla keskelle vanhaa puukaupunkia sovitetulta. Tähän vaikuttaa rakennuksen ja tontin pinta-ala, mutta toisaalta rakennuksen melko matala profiili hieman pehmentää tätä näkymää.

Kauppakeskus Vännin tontti sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla Nortamonkadun varressa. Historiallisesti merkittävän nahkatehtaan toiminnan jäljet ovat hävinneet kokonaan tämän vuoksi ja itse kiinteistöllä ei ole tällä hetkellä historiallista tai erityistä kaupunkikuvallista arvoa. Myös modernia arkkitehtuuria edustava kauppakeskus on kokenut mittavia muutoksia ja alkuperäinen rakennusajankohta ei ole enää havaittavissa. Nykyinen paikoitusalue oli avointa kenttää myös nahkatehtaan aikana ja yhdistyi Posellin pohjoispuolella olevaan pieneen puistokaistaleeseen. Kauppakeskuksen itäpuolella Vänninvaheen varren rakennukset ovat 1980-luvulla kaupungin vuokra-asunnoiksi toteutettu- ja uudisrakennuksia.

## Arkeologinen arviointi

Entinen nahkatehtaan tontti on jäänyt arkeologisten inventointien ulkopuolelle. Ainoastaan Vänninvaheen eteläpää tien puoliväliin saakka oli vuonna 2012 luokiteltu arkeologiselta mielenkiinnolta luokkaan 2: *Alue, jossa on mahdollisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*



Ylhäällä ilmakuva vuodelta 1940. Nykyinen ostoskeskuksen eteläpuolinen paikoitusalue on avoimena, Posellin pohjoispuolella osittain puistomaisena kenttänä. Nahkatehtaan rakennukset jatkuivat vielä tässä vaiheessa nykyisen Vänninvaheen varren asuintonttien kohdalle. (Ilmakuva Rauman kaupungin karttapalvelu.) Alakuvissa näkyy konkreettisesti, miten koko nahkatehdas hävisi jälkiä jättämättä kaupungin katukuvasta 1960- ja 1970-luvulla. (Kuvat Ulla Räihä / Rauman kaupungin kaavoituksen vuonna 2009 julkaistusta raportista ”Vanhan Rauman asemakaavan muutoksen tavoitteet”.)



Kauppakeskuksen paikoitusalue toimii eteläsivulla rajana Vanhan Rauman alueeseen. Paikoitusalue oli jo nahkatehtaan aikana avointa kenttää. Oikeassa kuvassa Vännin tonttia kuvattuna Nortamonkadulta. Tällä sivulla olevan paikoitusalueen paikalla sijaitsi nahkatehtaan konttorirakennukset.



Vänninvaheen pohjoispäätä. Kauppakeskuksen raja vasemmalla. Nahkatehtaan rakennukset ulottuivat aikanaan osittain myös oikealla näkyvien asuintonttien paikalle. Rakennukset ovat tällä kohtaa kaikki 1980-luvulla toteutettuja uudisrakennuksia.



Jokirantaa kauppakeskuksen (oik.) kohdalla. Vasemmalla erottuu Tallikedon asuinkorttelin rakennuksia.



## 10. NORTAMONAUKIO JA POSELLI

Rukoushuoneeksi vuonna 1885 valmistuneen Posellin ja sekä Nortamonaukion sekä alun perin 1920-luvulle ajoittuvan puiston muodostama kokonaisuus sijaitsee kaupunkikuvallisesti merkittäväällä paikalla vilkkaiden Nortamonkadun ja Kuninkaankadun kulmauksessa Vanhan Rauman maailmanperintökohteen reunassa valtakunnallisesti merkittävässä kulttuuriympäristössä. Kokonaisuus sijoittuu 1800-luvun lopun ruutukaava-alueelle sekä myös ruutukaavan mukaisesti.

Se rajautuu idässä Vanhan Rauman ns. Kiviniemenkulmaan ja muilta osin maailmanperintökohteen suoja-alueeseen pohjoisessa aikanaan nahkatehtaan alueeseen kuuluneeseen Vännin kauppakeskuksen tonttiin ja lännessä kanaaliin.

### Historiaa

Kaupunkia 1620-luvulta aina 1800-luvun alkuun kiertänyt tulliaita kulki 1700-luvun puolivälin paikkeilla keskeltä nykyistä Nortamonpuistoa siten, että kolmesta osasta koostuvan puiston itäisin osa, jossa nykyisin sijaitsee Nortamon patsas, jäi tulliaidan sisäpuolelle. Aita kulki luoteessa Posellinkadun ja Kiviniemenkadun kulmaukseen. Nortamon puiston itäisimmän osan eteläpuolella nykyisellä Kuninkaankadulla oli tulliportti sekä kapea kaalimaa-alue. Nykyinen Posellin tontin paikalla oli niittyjä, jotka tunnettiin Leikarin Niittyinä. Eteläpuolella avautuivat taas läntisenä tullihakana tunnetut kosteikot sekä jatkuvasti maatuva meren poukama.

Posellin tontti ja Nortamonaukio sijoittuu juuri vanhan kaupungin sekä 1800-luvun lopun ruutukaava-alueen rajalle siten, että alun perin rukoushuoneeksi vuonna 1885 valmistunut ja 1920-luvulla laajennettu uusrenessanssityylinen rakennus sijoittuu asemakaavan mukaisesti. Myös nykyisen Nortamonaukion puistolohkot sekä niiden vieressä oleva alun perin 1920-luvulla valmistunut tiilirunkoinen asuin- ja liikerakennus ovat asemoitu ruutukaavan mukaisesti.

Arkkitehti Lars Sonckin vuonna 1915 hyväksytystä Vanhaa Raumaa koskevassa asemakaavassa on esitetty nykyisen puiston keskeisin ja itäinen puistolohko. Sonck käytti kaavassaan mahdollisesti Catherine Westerlingin jo 1800-luvun lopulla tai viimeistään 1900-luvun alussa ehdottamia puistojen paikkoja.

Nortamonpuisto tunnettiin 1900-luvun alkupuolella myös Posellinketona tai Ruikanpuistona. Nykyinen puisto perustettiin vuonna 1926 samassa yhteydessä, kun Valtakadun ja Kuninkaankadun välinen silta valmistui. Puiston sivulle Kuninkaankadun puolelle toteutettiin samalla jalkakäytävät. Seuraavana vuonna puistoon toteutettiin betonikorotus liikenteen ja läheisten



Nortamonaukio ja Poselli noudattelevat vuoden 1882 ruutuasemakaavaa. Paikalla oli vielä tässä vaiheessa pieniä aittoja ja varastoja. Nykyisen Nortamonaukion keskeisin ja itäinen puistolohko esitettiin vuonna 1915 hyväksytyssä arkkitehti Lars Sonckin Vanhaa Raumaa koskevassa asemakaavassa (alakuva). (Kartta Rauman kaupungin kaavoitus.)



Ylhäällä vasemmalla rukoushuone ja nykyistä Nortamon aukiota 1900-luvun alussa. Taustalla nahkatehdas. (Valokuva Satakunnan Museo.) Keskellä vasemmalla aukio ja Kuninkaankatua 1920-luvulla ennen puiston rakentamista. Paikalla oli epämääräinen polkujen halkoma nurmikenttä. (Valokuva finna.fi / Museovirasto.) Alhaalla vasemmalla Nortamon patsaan paljastus Hj. Nortamon 70-vuotispäivänä 13.6.1930. Päivänsankari pitämässä itse puhetta. (Valokuva Raumakuvasto.)

Oikealla ylhäällä Nortamonaukiota mahdollisesti 1930-luvulla. (Valokuva Rauma ennen ja nyt facebook-ryhmä.) Keskellä oikealla Nortamon patsas ja itäinen puistolohko kuvattuna 1937–38. Puistolohkoissa oli selkeät betonikorokkeet. (Valokuva Berndt Aminoff, Finna/Museovirasto.) Alhaalla oikealla aukiota mahdollisesti 1940–50-luvulla. Puistolohkot erottuvat tiukan symmetrisinä. (Valokuva Rauma ennen ja nyt facebook-ryhmä.)

liikkeiden vuoksi.

Vuonna 1930 puiston itäiseen lohkoon pystytettiin H.J. Nortamon patsas. Paikka valikoitui keskeisen sijainnin ja vilkkaan ohikulkuliikenteen vuoksi. Nortamo oli itse paikalla hänen 70-vuotispäivänensä järjestetyssä paljastustilaisuudessa. Puisto tunnettiin tässä vaiheessa Ruikan puistona ja nimi muutettiin Nortamonpuistoksi vuonna 1935. Puiston istutuksia ja patsaan ympäristöä kunnostettiin 1930-luvun puolivälin paikkeilla, jolloin myös puistolohkojen keskellä olevista sorakentistä tehtiin suorakaiteen mallisia. Myös ruohokentät laajennettiin suorakulmaiseksi. Patsaan ympärille oli istutettu ruusuja ja puiston kulmiin hopeapajuryhmiä. Vuonna 1935 rakennettiin Posellin edessä oleva puistolohko, johon tuli nurmipinta, kukkaistutuksia sekä lipputanko.

Vuonna 1949 puistoon toteutettiin pergola. Puisto järjestettiin uudelleen vuonna 1957, jolloin patsaan ympärille toteutettiin nykyinen liuskekivikoristelu. Myös portaat ja käytävät toteutettiin liuskekivistä. Puistoalueen betonireunukset korvattiin kivisillä. Samalla myös puiston istutukset uusittiin.

Vuonna 1968 puiston pinta-ala supistui Kuninkaankadun levennyksen vuoksi. Puistossa oli tässä vaiheessa esimerkiksi hevoskastanjoita, poppeleita, tuomipihlaja ja puistolehmus. Puiston pinta-ala supistui jälleen hieман vuonna 1972, jolloin Kuninkaankadun ja silloisen Rantakadun (Nortamonkatu) risteykseen tuli liikennevalot. Puistossa toteutettiin uudelleenjärjestely osana kaupungin puuprojektia ja 1980-luvun lopulla keskimmäisen kentän vanhat poppelit kaadettiin. Vuonna 1991 puisto tuli osaksi maailmanperintökohdetta. 2010-luvulla kaadettiin vanhemmista istutuksista keskimmäisen kentän suuri hevoskastanja.

## Nykytila ja arviointi

Nortamonaukio sekä Poselli sijaitsevat kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävällä paikalla Kuninkaankadun ja Nortamonkadun risteyksessä. Kokonaisuus kuuluu maailmanperintökohteeseen, myös Posellin pohjoispuolella oleva puistokaistale. Posellin rakennus on huomioitu maakunnallisesti merkittäväksi.

Nortamonaukion alun perin vuonna 1926 rakennettu puistoalue on muuttunut useaan otteeseen vuosikymmen aikana vanhimmasta 1920- ja 1930-luvun ilmeestä on tallella ainoastaan puistojen lohkojako sekä Nortamon patsas. Lohkojako on tosin osittain esitetty jo Lars Sonckin vuonna 1915 hyväksytyssä asemakaavassa, johon oli merkitty keskimmäinen ja itäinen puistolohko. Muutoksista huolimatta puisto muodostaa historiallisen ja kaupunkikuvallisen kokonaisuuden viereisen alun perin 1920-luvulla rakennetun ja 1930-luvulla laajennetun Kiwelän asuin- ja liikerakennuksen kanssa.



Ilmakuva alueesta vuodelta 1940, 1965 ja 2013. Kolmelohkoinen malli on säilynyt, mutta puiston pinta-ala on supistunut 1960-luvun lopulla toteutetun Kuninkaankadun levennyksen seurauksena. Myös puistolohkojen symmetrisyys on muuttunut. Nykyinen kiveys sekä jalkakäytävien pinnat on toteutettu pääosin 1990–2000-luvulla. Posellin pohjoispuolella oleva pieni puistolohko on säilynyt viimeistään 1920–30-luvulta. (Ilmakuvat Rauman kaupungin kartta-palvelu.)

1950-luvun puistomuutoksesta on havaittavissa patsaan ympärillä oleva liuskekiveys. Myös puistolohkojen reunuskivet kuuluivat 1950-luvun muutokseen, mutta nykyiset kivet ovat uudempia. Puistolohkojen pinta-ala on supistunut esimerkiksi 1960-luvulla toteutetun Kuninkaankadun levennyksen seurauksena. Sitten myöskin puistolohkojen symmetrinen pohjakaava on muuttunut ja pyörästynyt esimerkiksi Kuninkaankadun ja Nortamonkadun risteyksessä.

Vanhan Rauman rakennusinventoinnissa (2013) sekä Nortamon aukio että varsinainen puisto arvoitettiin luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/ alkuperäisyys, tyypillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisina rakennuksen muutovaiheissa Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisuutteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

Vanhan Rauman historiallisten viheralueiden inventoinnissa (2015) mainitaan, että *Kaikin puolin hyväkuntoinen puistoalue vaikuttaa Kuninkaankadun vilkkaan liikenteen vuoksi rauhattomalta. [...] Puiston osa-alueiden pieni koko vaikeuttaa puiston jäsentymistä kokonaisuudeksi; itäosan Nortamon patsas on jäänyt vanhojen jalavien varjoon eivätkä osa-alueet ole lohkomisten jälkeen symmetrisiä. Keskimmäisen osa-alueen mieltää helposti viereisen ravintolan terassin jatkeeksi.*

Maakunnallisesti merkittävän 1800-luvun sakraaliarkkitehtuuria edustavan Posellin rakennuksen sivuilla olevat viheralueet sekä pohjoispuolella oleva puistoalue liittyy jo rukoushuoneen perustamisvaiheeseen. Pohjoispuolen pieni puistoalue liittyy historiallisesti myös nahkatehdasta ja rukoushuonetta erottaneeseen viheraluevyöhykkeeseen ja on ainoa jäännös siitä. Nahkatehtaan puolella sijainnut paikoin puistomainen avoin alue on nykyisin asfaltoitunutta kauppakeskuksen parkkipaikkana. Posellin pohjoispuolinen pieni puistokaistale toimii edelleen rajaavana tekijänä tässä tapauksessa maailmanperintökohteen ja suoja-alueen välillä.

### Arkeologinen arviointi

Alue sijoittui suurelta osin tulliaidan rajaaman kaupunkialueen ulkopuolelle ja on jäänyt pois kaupunkiarkeologisista inventoinneista. Ainoastaan tulliaidan sisäpuoliselle alueelle sijoittuvan Nortamon patsaan käsittävän puistolohkon itäosa on arvioitu luokkaan 2: *Alue, jossa on mahdollisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*



Lars Sonckin kaavassa esitetyt puistolohkot ovat edelleen tallella, mutta katulevennysten ja muiden kulkureittien vuoksi supistuneet ja epäsymmetriset.



Posellin pohjoispuolella oleva puistokaistale on iäkäs ja se oli olemassa jo nahkatehtaan aikana, mutta hieman kookkaampana. Myös Posellin itäpuolella olevien nurmikenttien paikalla oli hoidetut nurmialueet mahdollisesti jo 1800-luvun lopulta.



Lars Sonckin kaavassa esitetystä puistosta on tallella osittain puistokokonaisuuden keskimäinen ja itäinen lohko. Puistokokonaisuuden periaate on säilynyt 1920-30-luvuilta, mutta näiltä ajoilta ei ole säilynyt materiaaleja tai tyyliseikkoja Nortamon patsasta lukuun ottamatta. Puisto muodostaa ajallisen ja kaupunkikuvallisen kokonaisuuden sen vieressä olevan 1920-luvulla rakennetun asuin- ja liiketalon kanssa. 1950-luvun muutoksesta on säilynyt patsaan ympärillä olevat liuskekivikoristeet. Kohteen sijainti kahden vilkkaan kadun risteyksessä maailmanperintökohteen rajalla näkyy ympäristössä.

## 11. TRIVIAALIKOULUN YMPÄRISTÖ

Maailmanperintökohteessa valtakunnallisesti merkittävässä rakennetussa kulttuuriympäristössä sijaitsevalla triviaaliskoulun tontilla on vuonna 1827 valmistunut maakunnallisesti merkittävä koulurakennus, joka on toiminut mm. triviaaliskouluna ja pedagogiona. 1920-luvulta lähtien Rauman kansalaisopiston käytössä. Klassistinen ulkoasu säilynyt erittäin hyvin. Triviaaliskoulu toimi rakennuksessa ainoastaan lukuvuoden 1830–1831, mutta siitä huolimatta nimitys on säilynyt. Rakennus on toiminut 1920-luvulta lähtien Rauman kansalaisopiston käytössä. Rakennuksen pihapiiri on käsittänyt aikanaan myös itä ja länsipuolella olevat avoimet alueet, kuten nykyisin eteläpuolella kulkevan tielinjauksenkin.

### Historiaa

Koulun kookas tontti oli rakentamaton 1600-1700-lukujen taitteesta ilmeisesti aina koulun rakentamiseen saakka vuonna 1827. On hyvin luultavaa, että koko edelleen aukiona ollut alue, sekä lisäksi osa itäpuolella nykyisin olevasta tontista on kuulunut perinteisesti koululle sen rakentamisesta lähtien. Vuoden 1855 palovakuutuksen mukaan tontti rajautui etelässä sijainneen tontin laitaan saakka eli käsitti nykyisen katualueen. Lännessä tontti rajautui nykyiseen Isokirkkokatuun ja idässä Lakarin tonttiin. Itäpuolella oli 1800-luvun lopulla erillinen pieni mitä ilmeisimmin koululle kuulunut ulkorakennus, joka oli korostettu punaisella vuoden 1882 asemakaavassa.

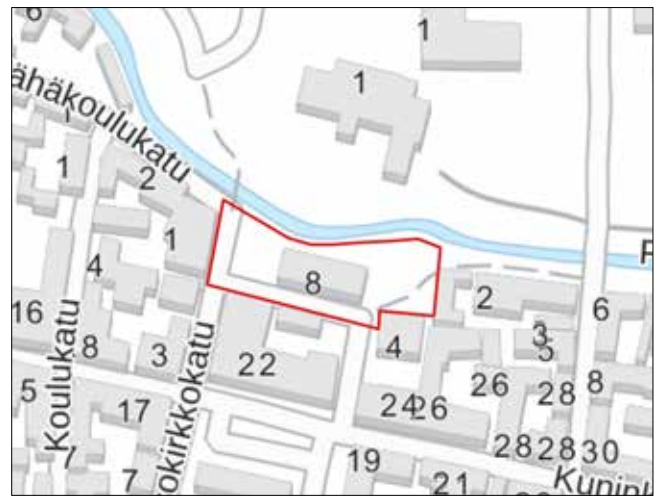
Palovakuutukseen oli merkitty jokirannan puolella polku samalle paikalle, jossa nykyisin kulkee kävelytie. 1900-luvun alussa otettujen kuvien puolella rannan puolen polku oli voimakkaasti pengerrytetty ja sitä reu-  
nusti osan matkaa kaide.

Nykyinen koulun länsipuolella oleva puistomainen kaistale on näkyvissä 1900-luvun alussa otetuissa valokuvissa. Vuoden 1940 ilmakuvassa erottuu myös pieni epämääräisempi nurmikaistale koulun itäpuolella. Ympäristö oli jäsentynyt nykyisen kaltaiseksi 1960-luvun puoliväliin mennessä.

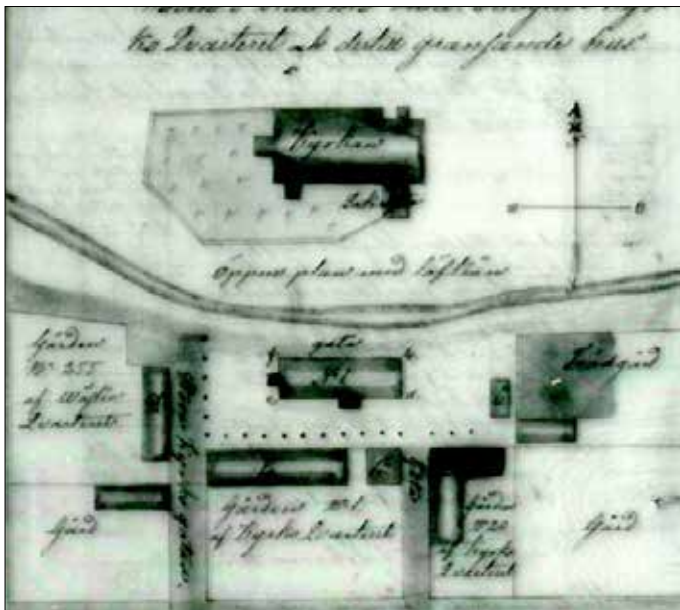
Sittemmin pihapiirin eteläosalla kulkenut pihatie on asfaltoitu Vähäkirkkokadun ja Isokirkkokadun jatkoksi. Eteläpuolella ympäristöä muokkasi voimakkaasti ensin 1960-luvulla valmistunut Rautlan liikehuoneiston laajennus sekä sen muutos 1980-luvulla.

### Nykytila ja arviointi

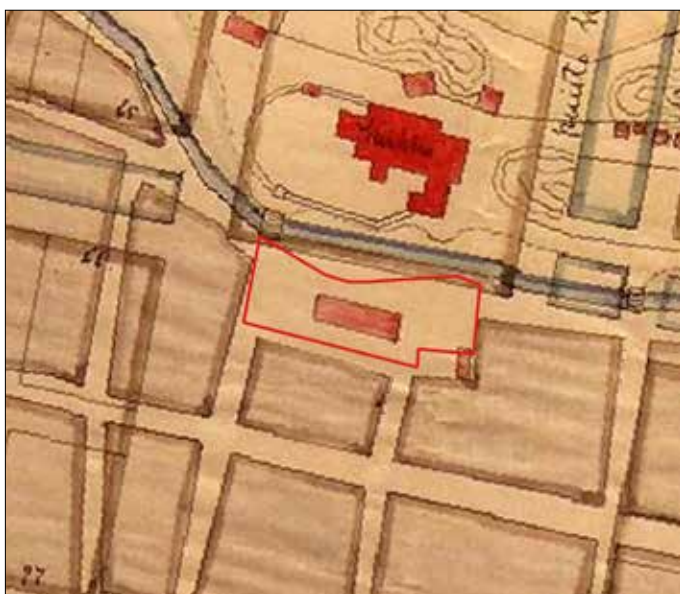
Triviaaliskoulu tontti ja rakennus sijaitsevat kaupunkikuvallisesti erittäin merkittävällä paikalla jokirannassa Pyhän Ristin kirkkoa vastapäätä. Sivistyshistoriallisesti merkittävä rakennus kuuluu olennaisena osana joki-



Kirkkoa vastapäätä oleva joen eteläranta oli rakentamaton vielä 1700-luvun puolivälissä ja 1800-luvun alussa, ilmeisesti aina koulun rakentamiseen saakka. Karttaote vuoden 1756 asemakartan kopios-  
ta, joka toteutettiin vuonna 1808. Jokirantaan on merkitty koulun alueen koilliskulmaan mylly. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliar-  
kisto.)



Koulurakennus kuvattuna 1900-luvun alussa. Edustan puuistutukset olivat tässä vaiheessa nuoria. Taustalla erottuu koululle kuulunut ulkorakennus. (Valokuva Finna / Museovirasto.)



Alkuperäisen kuvan osasuurenoksessa erottuu koulun joen puoleinen polku sekä selkeä, kaiteilla reunustettu pengerry. Valokuva 1900-luvun alusta. (Kuva Finna / Museovirasto.)

Yläkuvassa vuoden 1841 asemakartta, johon koulurakennus merkittynä. Keskellä ote vuoden 1855 koulua koskeneesta palovakuutuksesta, johon on selkeästi merkitty koululle kuuluneen tontin rajat. Alakuvassa koulun alue vuoden 1882 ruutuasemakaavassa. Myös koulun ulkorakennus on merkitty karttaan. (Kartat Kansallisarkisto, palovakuutus-asemakartta Vanhan Rauman rakennusinventointi / Satakunnan Museon Pakki-inventointisovellus.)

rannan maisemaan.

Koulun alkuperäinen piha-alue on edelleen havaittavissa, mutta nykyisten katulinjausten ansiosta hieman epäselvä. Vähäkoulukatu on asfaltoitu torilta pohjoiseen ja asfalttipinta jatkuu myös triviaalikoulun edustalle. Tämä asfalttikatu triviaalikoulun edustalla on ristiriidassa rakennuksen luonteen ja ympäristön kanssa. Joen puolella sekä rakennuksen itäpuolella kulkevat polut ja ajotiet ovat sorapintaisia. Rakennuksen länsi- ja itäpuolella olevat viheralueet ovat tärkeitä kokonaisuuden hahmottamisen kanssa. Varsinkin länsipuolen puistomainen kaistale on jo iäkäs.



Vuoden 2012 Vanhan Rauman rakennusinventoinnissa koulu sekä tontti arvioitiin luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot ovat säilyneet autenttisesti muutosprosessissa. Rakennus on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisuutensa erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*



Satakunnan rakennusperintö 2005 ja Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna (2012) triviaalikoulusta mainitaan: *Sivistyshistorian kannalta merkittävä koulurakennus 1800-luvun alkupuolelta. Osa maailmanperintöä ja valtakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.*

#### **Arkeologinen inventointi:**

Triviaalikoulun tontti arvioitiin vuoden 2009 kaupunkiarkeologisessa inventoinnissa luokkaan 2: *Mahdollisesti ainakin osittain säilynyt ja/tai tutkimuksellisesti mielenkiintoinen alue.*



Yläkuvassa koulun itäpuolista piha-aluetta kuvattuna vuonna 1950. Piha-alue on hieman epämääräisessä tilassa, mikä saattaa johtua viereisen tontin (Iiski) rakennustöistä. Alemmassa kuvassa paikalla on nykyisin pieni puistokaistale ja vasemmalla vuonna 1953 valmistunut Iiskin asuinrakennus. Etualalla näkyvä tila on aikanaan kuulunut koulun tonttiin. Alemmissä kuvissa koulun länsipuolella oleva piha-alueeseen kuulunut puistokaistale kuvattuna (eri suunnista) 1900-luvun alussa nykyään. Ylemmässä kuvassa erottuu selkeästi Isokirkkokadun sekä sitä reunustavan jalkakäytävän alkuperäinen mukulakiveys. (Vanhat valokuvat Finna / Museovirasto.)







Koulurakennus avoimine tontteineen muodostaa historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävän tekijän Raumanjoen rannassa Pyhän Ristin kirkkoa vastapäätä. (Vasen valokuva Laura Hesso 2011 / Vanhan Rauman rakennusinventointi.)



Joen puolella on kulkenut kävelytie viimeistään 1800-luvun puolivälissä, hyvin todennäköisesti jo aikaisemminkin. Joen puoleinen osa tontista on säilynyt melko perinteisenä, mutta eteläsivu asfaltointineen on muuttunut melko paljon myös Rautlan kookkaan liikerakennuksen ansiosta.



Vähäkirkkokadun katualueen asfaltointi jatkuu koulun edustalle ja on ristiriidassa rakennuksen ja miljööän arvon kanssa. Muilta osin ympäristö on sorapintaista tai, kuten Isokirkkokadulla nupukivipintaista. Oikealla koulun historiallisen piha-alueen itäpuolella olevan Lakarin tontin ulkorakennuksen, joiden edessä sijaitsi aikanaan koululle kuulunut ulkorakennus. (Vasen valokuva Laura Hesso 2011 / Vanhan Rauman rakennusinventointi.)

## 12. KAUPPATORI JA RAATIHUONEENTORI

Kauppatori oli pitkään kaupungin kaupallinen keskus, jonka varrelle perustettiin elinkeinovapauden myöntämisen seurauksena runsaasti liiketiloja 1800-luvun loppupuolelta alkaen. Kaupungin vähittäiskauppa keskittyi Kauppatorin ympäristöön sekä Kauppakadun ja Kuninkaankadun varteen aina 1960-luvulle asti. Kauppatori yhdessä sitä ympäröivien ajallisesti kerroksellisten rakennusten kanssa on edelleen merkittävä paikka maailmanperintökohteen keskellä sekä osana valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Tori oli 1800–1900-lukujen vaihteeseen saakka ainoastaan Kuninkaankadun levennys Raatihuoneen edessä. Nykyinen toriaukea on syntynyt, kun paikalta purettiin vuoteen 1916 mennessä kokonainen asuinkortteli. Torialueen rakennuskanta on kokenut melko mittavia muutoksia 1920-luvulla ja 1960-luvulla sekä itse torialue osana maailmanperintöstä liittyviä tyyllilliseen palauttamiseen liittyviä muutoksia. Eniten keskustelua ovat aiheuttaneet vuonna 2007 valmistuneet kookkaat torikatokset, jotka vaikuttivat melko ratkaisevasti lähes sata vuotta avoimena olleeseen torialueeseen, mutta samalla palauttivat torin historiallista pohjakaavaa.

### Historiaa

Rauman keskiaikaisen torin sijainnista ei ole tarkkaa tietoa. Varhaisimman kauppapaikan on tulkittu sijainneen nykyisen Kalatorin läheisyydessä Pyhän Kolminaisuuden kirkon vieressä. Tutkijat ovat esittäneet, että kaupungin asutus olisi levinnyt 1500-luvun lopulla länteen nykyisen Kauppatorin ja Vähäraastuvankadun alkupäähän. Keskiajan lopulla nykyinen Kauppatorin alue on ollut vielä peltoa. Vanhimmat esinelöydöt sekä asutusjäänteet torin alueelta ovat 1500-luvun lopulta. On luultavaa, että vuonna 1640 sattuneen Pyhän Kolminaisuuden kirkon palon jälkeen kauppapaikka siirrettiin Raatihuoneen edustalle nykyiselle Raatihuoneentorille. Hans Hanssonin 1650-luvulla laatimassa Vehmaan kihlakunnan kartassa on varhaisin esitys Rauman asemakaavasta. Kartta on varsin luonnosmainen, mutta karttaan on merkitty kaupungin länsiosassa sijainnut neliön mallinen aukea.

Kauppatori oli alun perin nykyisin Raastuvantorina tunnettu kadun levennys entisen Torikadun (*Torggatan*), nykyisen Kauppakadun varrella. Torin varrella oli raatihuone. 1700-luvun lopulla tori tunnettiin nimellä *Stortorget*. 1840-luvulla toria kutsuttiin *Raastuvantoriksi*.

Kapea tori oli ahdas ja torikaupan lisääntyneeseen ongelmaan ryhdyttiin etsimään erilaisia ratkaisuja, kuten



Tori käsitti aina 1800-1900-lukujen vaihteeseen asti kuvassa näkyvän Kuninkaankadun levennyksen raatihuoneen edessä. Torin pinna on uusittu vuosina 2006-2007.



Torin ympäristö vuoden 1756 asemakaavan kopiolla (1808). Torialue käsitti ainoastaan nykyisen Raatihuoneentorin. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto)

torimaksujen nostamista. Vuoden 1879 elinkeinovauslain myötä torin laidalle perustettiin myös uusia kauppoja.

Lopulta lisätalaa ryhdyttiin hankkimaan purkamalla rakennuksia ja rakenteita. Vuonna 1887 purettiin torilta Sulinin kellarirakennus sekä Sofronoffin ja raatihuoneen tonttien välinen kivimuuri. Vuonna 1893 nykyiseltä torialueelta lunastettiin ja purettiin Steniuksen talo ja tilalle päätettiin rakentaa arkkitehti August Heliuksen suunnittelema paviljonkimainen kauppahallirakennus. Myös apteekkarin talon lunastamista ja purkamista suunniteltiin, mutta myyntihinta oli liian korkea ja purkutyöt saivat odottaa aina 1910-luvulle saakka. Apteekkarin talon purkamisen jälkeen myös kauppahallirakennusta laajennettiin vuonna 1912. Toria haluttiin laajentaa yhä lisää, vaikka Rauman asemakaavan laatinut arkkitehti Lars Sonck puuttui suunnitelmiin toteamalla, että ylisuuri toriaukea ja sitä reunustavat pienet ja matalat rakennukset näyttävät lähinnä naurettavalta. Tästä huolimatta vuonna 1916 lunastettiin ja purettiin Grundströmin talo sekä vain joitakin vuosia aikaisemmin laajennettu kauppahallirakennus. Torin alueelta oli hävinnyt kokonainen kortteli. 1900-luvun alkupuolella torilla kasvoi vielä joitakin taloille kuuluneita pihapuita.

Raastuvantori oli päällystetty mukulakivillä 1800-luvun alussa. Kiveys uusittiin 1860-luvulla ja torin laajentamisen yhteydessä 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella. Vuonna 1966 tori päällystettiin asfaltilla. Päällysteen vaihtamisen yhteydessä arkeologisia kaivauksia ja vuoden 1682 paloon liittyviä jälkiä löydettiin koko torin alueelta. 1960-luvulla mm. autoistumisen seurauksena Rauman kaupallinen keskus siirtyi torin ympäristöstä Kanaalin varteen.

Vuonna 2007 valmistui kauppatorin asemakaavan muutos, jonka tarkoituksena oli toriympäristön monipuolinen parantaminen ja torin jakaminen Kauppatoriksi ja Raatihuoneentoriksi. Samalla pintaa laskettiin ja se päällystettiin uudelleen ja torille valmistui nykyiset melko kookkaat ja keskustelua aiheuttaneet katokset, joiden nähtiin palauttavan vanhan Raatihuoneentorin näkymää.

### *Toria ympäröivä rakennuskanta*

Kauppatoria ympäröivät rakennukset on inventoitu vuonna 2011 osana Vanhan Rauman inventointihankeä. Rakennuskanta on iältään vaihtelevaa, mutta pääasiassa edelleen iäkkäämpää puuarkkitehtuuria. Vanhimmat rakennukset ajoittuvat pääosin 1800-luvulle, mutta esimerkiksi Iso-Tokilan liikekäytössä oleva rakennus ajoittuu paikoin rungoltaan 1700-luvulle. Luwilan tontilla oleva luonnonkivirunkoinen, hollannintiilillä holvattu kellari ajoittuu mahdollisesti 1600-luvulle. Rakennukset ovat olleet pääosin liikekäy-

tössä ja niitä on laajennettu ja muutettu useaan otteeseen vuosikymmenten aikana. Tyylikirjo vaihtelee uusrenessanssista 1920-luvun klassismiin ja 1960-luvun modernismiin.

Mikäli ei huomioida 1800-luvun lopulla ja 1910-luvulla torialueen laajentamisen vuoksi toteutettuja rakennusten purkuja, alkoi torin varren rakennuskanta muuttua 1920-luvulla ja voimakkaimmin 1960-luvulla, jolloin Rautlan ja Ruandlan tonteille rakennettiin ajankohdalle tyypilliset modernit liikerakennukset. Nämä rakennukset olivat arkkitehtuuriltaan täysin ristiriidassa ympäröivän rakennuskannan kanssa. Rautlan nykyinen, alun perin 1920-luvulla valmistunut klassistinen liikerakennuksen 1960-luvulla valmistunut laajennus on 1980-luvulla muutettu sopimaan rakennuksen alkuperäisilmeseen. Sen sijaan Ruandlan tontilla oleva Länsi-Suomen toimisto- ja liikerakennus edustaa edelleen selkeäpiirteistä 1950-60-luvun vaihteen modernia arkkitehtuuria.

### **Nykytila ja arviointi**

Torin nykyilme on seurausta vuonna 2007 valmistuneesta muutoksesta, jolloin toteutettiin torin nykyinen pinta sekä katokset. Muutoksista huolimatta Kauppatori on edelleen kaupungin ydin ja maisemallinen solmu kohta. Kauppatori mainitaan erikseen myös maailmanperintötekstissä.

Torin uusittu pinta noudattaa samaa kaavaa kuin Kauppakadun sekä Kuninkaankadun ulkoasu. Kivipinta sopii torin sekä katujen luonteeseen, mutta erilaisista ja erivärisistä kivityypeistä toteutetut pinnat, jossa on rinnakkain esimerkiksi nupukiviä ja kuvioihin asetettuja noppakiviä ja jalkakäytäviä erottavia graniittilaattoja, eivät tyyllisesti liity historialliseen puukaupunkiin.

Torin varrella oleva raatihuone on huomioitu erikseen maakunnallisesti merkittäväksi. Torin ympäristössä sekä läheisillä pääkaduilla olevien rakennusten pihapiirit ovat olleet liikekäytöstä jo pitkään ja tästä syystä paikoin hoitamattomampia kuin asuinkäytössä olevat tontit. Torin ympäristössä usean tontin pihapiiriä leimaa tietynlainen varastoaluemainen, paikka paikoin melko hoitamatonkin ulkoasu.

Vuoden 2013 Vanhan Rauman inventointiraportissa Kauppatori on arvotettu luokkaan B: *Merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaikka, jonka alkuperäinen rakennusajankohda tai rakennushistoriallinen muutosvaihe (säilyneisyys, tyypillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) on edelleen havaittavissa. Aikaisempaa tyyliä jäljittelevän tai muun kokonaisvaltaisen muutosprosessin seurauksena (rakennus)historialliset, kaupunkikuvalliset sekä mahdollisesti toiminnalliset arvot ovat vähenty-*

neet. Arvokas osa alueen kokonaisuutta.

Alueen alkuperäinen/ historiallisen muutosvaiheen rakenne, materiaalit ja tila on muutettu/ jäsennelty osittain uudelleen, vanhoja rakenteita korvattu sopimattomalla rakenteilla tai tuotu kokonaan uusia rakenteita. [...] torikatokset, kioskirakennus peittävät arvokkaita näkymiä, mm. A-luokituksen arvioituja rakennuksia kaupungin tärkeimmässä solmukohdassa.

## Arkeologinen arviointi 2012:

Lähes koko kauppatorin alue on tutkittu arkeologisesti vuosina 1966 ja 2006.

Kauppatori arvioitiin yleisesti 2012 arkeologisessa arvioinnissa luokkaan 2: *Alue, jossa on mahdollisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*



Vasemmalla ylhäällä erottuu alkuperäinen Raatihuoneentori, joka oli ainoastaan kadunlevennys. Kuvassa näkyy myös 1800-luvun lopulla toteutettu yhtenäinen mukulakivipinta sekä myös jalkakäytävät. Kuva mahdollisesti vuodelta 1899. (Kuva Mervi Tammen laatimasta artikkelista ”Raatihuoneentorista kauppatoriksi”) Vaikka rakennuksia purettiin, säilyi edelleen ahtaana, kuten vasemmalla alhaalla näkyy. Kuva vuodelta 1910. Taustalla toripaviljonki, jonka takana olevat rakennukset purettiin lisätilan saamiseksi vuonna 1916. (Valokuva Finna/Museovirasto) Ylhäällä oikealla torialue laajimmillaan 1900-luvun alkupuolella. Yhtenäinen mukulakivipinta erottuu selkeästi. Taustalla paikalla olleiden tonttien pihapuita. (Valokuva Satakunnan Museo.) Alhaalla oikealla torikauppaa 1960–70-lukujen taitteessa. Moderni arkkitehtuuri on korvannut osan torin varren rakennuksista. (Kuva Finna/Museovirasto) Torialueen nykyinen pinta vastaa paremmin torin aikaisempaa luonnetta kuin 1960-luvulla toteutettu asfaltointi. Katokset muokkasivat 1900-luvun alusta säilynyttä avointa torinäkömää merkittävästi. (Valokuva Finna / Museovirasto.)



Vuosina 2006-2007 torin pinta uusittiin nykyiseksi ja samalla torille valmistui paljon keskustelua herättäneet katokset. (Kuva [www.raumakuvasto.fi](http://www.raumakuvasto.fi))



Vanha kapea Raatihuoneentori on edelleen havaittavissa Raatihuoneen edessä 1960-luvulla Ruandlan tontille valmistuneen liiketalon vieressä.



Vuonna 1775 aloitettu vanha raatihuone on merkittävä osa maailmanperintökohdetta sekä valtakunnallisesti merkittävää rakenettua kulttuuriympäristöä.



Torin rakennuskanta on ajallisesti kerrostunutta.

### 13. HAUENGUANON TORI

Vanhan Rauman maailmaperintökohteessa ja valtakunnallisesti merkittävässä rakennetussa kulttuuriympäristössä sijaitseva tori edustaa kaupungin historiallisia kauppapaikkoja ja liittyy kiinteästi myös kaupunkia ympäröineeseen tulliaitaan ja torin itälaidalla sijainneeseen tulliporttiin. Pienehkön toriaukean nykyinen malli on säilynyt ilmeisesti 1740-luvulta. Toria on palautettu alkuperäisempään asuun maailmanperintöstatuksen myötä 1990-luvulta lähtien. Nykyinen erilaisista kivimalleista koostuva pinta on toteutettu lähi vuosien aikana.

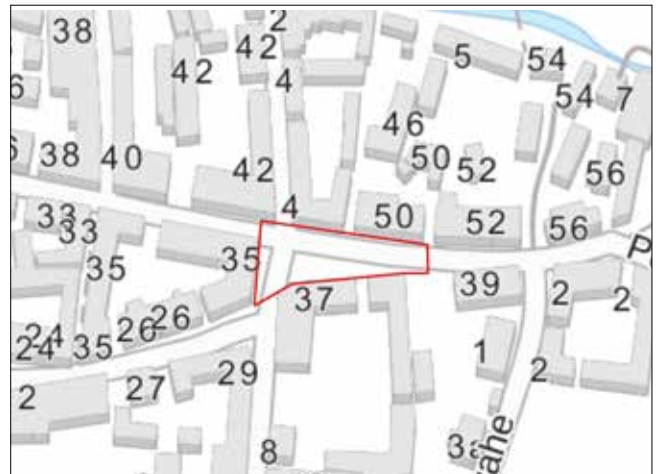
#### Historiaa

Aina Lähteenojan ja Volter Högmanin tutkimusten perusteella nykyisen torin varrella olevat tontit olivat asuttuja osittain jo 1500-luvulla. Esimerkiksi torin eteläsivulla olevan Pinnalan tontin kortteli oli asuttu viimeistään 1550-luvulla, kuten myös pohjoislaidalla sijaitseva Heikkilän tontti. Muilta osin toriaukiota reunustavat tontit (Niiwo, Falkk, Tasala ja Närwe) olivat asuttuja 1600-luvulta lähtien. Ainoastaan aukean länsilaidalla oleva Hauenguanon ja Lindulan tontti rakennettiin vasta 1700-luvulla.

Torialue tai aukea on muotoutunut mahdollisesti itseksensä. 1600–1700-lukujen vaihteessa toteutetussa tullikartassa paikalla on kookkaampi kolmekulmainen aukea. Torin länsilaidalle 1740-luvulla rakennettu Hauenguanon ja Lindulan tontti pienensi aukiota. Nykyisessä muodossaan aukea esiintyy vuoden 1756 asemakartassa. Hauenguanon torin itälaidalla oli tulliportti ja toriaukea toimi eräänlaisena sisäänkäyntinä pääkulkureittinä toimineesta itäisestä tullista kuljettaessa ja jakaantui länsipäässä kahdeksi pääkaduksi: Kuninkaankadulle sekä keskustorin ja Kalatorin suuntaan johtavalle nykyiselle Kauppakadulle.

Hauenguanon tori tai aukeama tunnettiin aikaisemmin myös Kolmikulmatorina (*Trekantiga torget*). 1820-luvulla nimi esiintyy myös muodossa *Köpmanstorget*, koska kaupungin rikkaimmat puutavarakauppiat asuivat näihin aikoihin itäisen tullin ympäristössä. Itäinen tulliportti sijaitsi Hauenguanon aukion itälaidalla paikalla, jossa aukea kapenee takaisin Kuninkaankaduksi. Nykyisen Närwen tontin koillisnurkassa sijaitsi tullihuone.

Torilla on sijainnut yleinen kaivo, josta on haettu vettä muun muassa eläimille, alun perin mahdollisesti myös asukkaille. Puinen kaivokoppi rakennettiin uudelleen 1900-luvun alun valokuvia vastaavaan asuun 1990-luvulla.



Hauenguanon toriaukea vuoden 1756 asemakartan kopiosta vuodelta 1808. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)

Kaupungin torit kivettiin mukulakivillä vuosien 1893–1903 välillä. Samalla torin laidalle toteutettiin korotetut myös mukulakivin päällystetyt jalkakäytävät, joita reunisti lohkokivistä tehty reunakiveys. Koko aukea asfaltoitiin mitä ilmeisimmin 1960-luvulla ja jalkakäytävät päällystettiin betonilaatoin. Asfalttipinta esiintyy vielä 1990-luvun alussa otetuissa valokuvissa. Tämän jälkeen pinta päällystettiin nupukivillä ja lähivuosina nykyisellä nupukivi-, mukulakivi- noppakivisekoituksella.

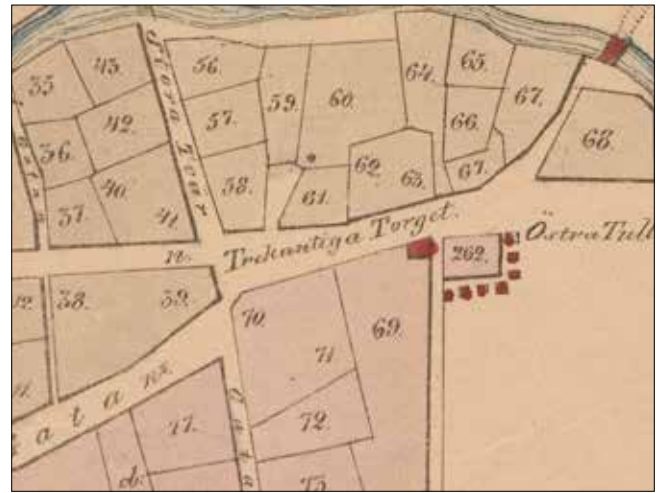
## Nykytila ja arviointi:

Torin ja katujen päällysteet sekä kaivorakennus edustavat maailmanperintöstatuksen seurauksena toteutettuja entistäviä muutoksia. Asfaltoitu alue oli melko jäsenytymätön. Toriaukea päällystettiin uudelleen 1990-luvulla ja samaan uudelleenjärjestelyyn liittyy myös uudelleen rakennettu kaivo. Nykyinen nupukivistä, mukulakivistä ja noppakivistä toteutettu pinta on tehty aivan lähivuosina. Selkeästi erilaisista kivimateriaaleista erotetut ajoväylät, taidemuseon edusta sekä jalankulkutiet ei aivan noudata aukean alkuperäistä ilmettä ja käyttötarkoitusta, ja lopputulos on erilaisista kivimalleista ja niiden väreistä johtuen hieman kirjava. Noppakivet eivät liity historialliseen kaupunkiin. Perinteisempää pintaa edustava mukulakiveys sijoittuu kaivokopin ympärille. Myös jalkakäytävät on päällystetty nupukivillä. Alkuperäinen mukulakiveys hävisi jo aikaisemmin asfalttinnin seurauksena.

Hauenguanon tori on arvioitu Vanhan Rauman inventointiraportissa (Kirsi Niukkanen 2013) A-luokkaan: *Erityisen merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/alkuperäisyys, tyypillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisine rakennuksen muutosvaiheissa. Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisuuteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

Hauenguanon aukiota ympäröivät rakennukset ovat olennainen osa torikokonaisuutta. Rakennukset on inventoitu vuonna 2011 osana Vanhan Rauman rakennusinventointia. Torin varren rakennuskanta on verrattain iäkäs ja säilynyt pääosin hyvin 1800–1900-lukujen vaihteen asuissaan. Myöhemmätkin muutokset ovat jo pääosin iäkkäitä. Rakennuksista on nähtävissä torin varrella aikanaan asuneiden kauppiain varallisuus.

Esimerkiksi maakunnallisesti merkittäväksi kohteeksi huomioitu Pinnalan päärakennus sekä mahdollisesti myös torin länsilaidan Hauenguanon liikerakennus ovat valmistuneet jo 1700-luvun puolella. Vuonna 1795 valmistunut Pinnalan kaksikerroksinen päärakennus on kaupungin ensimmäinen yksityisen rakennuttama



Hauenguanon tori Gyldenin kartassa vuodelta 1841. Karttaan on merkitty vielä itäiseen tulliin kuuluneita rakennuksia. Tulliaita ja -portti oli jo tässä vaiheessa hävinnyt. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto)



Hauenguanon tori 1900-luvun alussa. Taustalla kaivokoppi sekä Hauenguanon päärakennus, joka saattaa olla vanhimmilta osiltaan 1700-luvulta. (Valokuva Satakunnan Museo)



Nykyisin taidemuseon tiloina toimiva Pinnalan kauppiain talo valmistui vuonna 1795. Kyseessä on kaupungin ensimmäinen yksityisen rakennuttama kivitalo. Kuvassa näkyy alunperin 1800-1900-lukujen vaihteessa toteutettua mukulakiveystä. Pitkä tumma nauha ei ole jalkakäytäväkorotus, vaan sähköpylvään varjo. (Valokuva Lars Petterson 1941, finna / Museovirasto.)

kivitalo. Myös 1853 valmistunutta Niiwon päärakennuksen Kuninkaankadun puoleista siipeä on pidetty kivitalona, mutta kyseessä on hirsitalo, joka on vuorattu tiilillä. Tiilet on kiinnitetty takonauloin.

Pinnalan kaksikerroksinen kivirakennus on huomiotu maakunnallisesti merkittäväksi. Satakunnan rakennusperintö 2005 ja Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna (2012) Pinnalasta mainitaan: *1700-luvun kaksikerroksinen kivinen porvaristalo pihapiireineen puukaupungin sydämessä. Osa maailmanperintöä ja valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.*

Suurin osa rakennuksista on arvoluokkaan A: *Erytisen merkittävä rakennus, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot ovat säilyneet autenttisesti luonnollisessa muutosprosessissa. Rakennus on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisuuteen erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erytisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.* Näitä rakennuksia ovat: Niiwon päärakennus (1830–1850-luku), Heikkilän tontin koko rakennuskanta (kolme asuinrakennusta sekä kolme ulkorakennusta 1820-40-luku), Falkkin liikerakennus sekä ulkorakennus (1830- ja 1840-luku), Tasalan päärakennus (1841), Hauenguano ja Lindula kaikki rakennukset (yksi liikerakennus mahd. 1740-luku, muut kolme liikerakennusta ja asuinrakennusta sekä ulkorakennus pääasiassa 1800-luvun alkupuoli), Pinnalan kaikki rakennukset (päärakennus 1795, muut rakennukset 1820-40-luvuilta) sekä Närwen molemmat asuinrakennukset (1920-1930-luku).

Niiwon toinen asuinrakennus (1860-luku) ja Tasalan ulkorakennus (1920-luku) on arvoluokkaan B: *Merkittävä rakennus, jonka alkuperäinen rakennusajankohta tai rakennushistoriallinen muutosvaihe on edelleen havaittavissa. Aikaisempaa tyyliä jäljittelevän tai muun kokonaisvaltaisen muutosprosessin seurauksena rakennushistorialliset, kaupunkikuvalliset sekä mahdollisesti toiminnalliset arvot ovat vähentyneet. Arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

## Arkeologinen arviointi 2009

Alueen arkeologisessa arvioinnissa (Päivi Hakanpää 2009) varsinainen Hauenguanon aukea sekä siitä pohjoiseen erkaneva Itäkatu ovat luokiteltu 2-luokkaan, jonka mukaan ne ovat: *Mahdollisesti ainakin osittain säilynyt ja/tai tutkimuksellisesti mielenkiintoinen alue.* Toria reunustavista tonteista Niiwo, Heikkilä, Falkk, Tasala sekä Hauenguano ja Lindula ovat arvoluokkaan: *Todennäköisesti säilynyt ja/tai tutkimuksellisesti erityisen mielenkiintoinen alue.* Torin etelälaidan Pinnala ja Närwe on arvoluokkaan 2-luokkaan.



Hauenguanon tori oli aikanaan yksi kaupungin pääsisäänkäynnistä. Tulliporssi sijaitsi kapenevan toriaukean itäpäässä.



Torialue kuvattuna idän suunnasta. Keskellä kuvaa penkillä kuvanveistäjä Kerttu Horilan veistämä vuonna 2014 valmistunut patsas Rauma Fliikk. Taustalla Hauenguanon päärakennus.



Hauenguanon toria kesällä 2020. Uusitun pinnan materiaalivalinta on onnistunut, mutta verrattuna historiallisiin kuviin kirjava kivimateriaali risteuksen keskellä olevine ympyröineen antaa aikaisempaan verrattuna hieman sekavan kuvan. Taidemuseon ja kaivon edusta, ajotiet ja kävelykadut ovat selkeästi erotettu toisistaan.





Niiwon päärakennus (1832/1852).



Hauenguanon toria ja Kauppakadun risteyksen alkuperäistä mukulakiveystä kuvattuna etelästä vuonna 1912. Taustalla Heikklän päärakennus. (Valokuva Finna / Museovirasto.)



Pinnalan päärakennus (1795) oli Rauman ensimmäinen yksityisen rakennuttama kivirakennus. (Valokuva Laura Hesso 2011)



Heikklän päärakennus (1824/1844).



Taidemuseon toimistona toimiva Einolan toinen asuinrakennus. (1842/1912).



Falkkin päärakennuksessa (viimeistään 1830-luku) on havaittavissa sekä 1930- että 1950-lukujen muutos että edelleen jatkuva liikekäyttö..

## 14. KARINKOULU

Maakunnallisesti merkittävä 1900-luvun alun ja pääosin 1930-luvun koulurakentamista edustava kookas koulutontti sijaitsee 1800-luvun lopun ruutukaava-alueella Nortamonkadun ja Savilankadun välissä aivan Vanhan Rauman länsipuolella maailmanperintökohteen suoja-alueella. Koulutonttia on laajennettu etelään 1980-luvulla. Länsipuolella avautuu maisema kanaalin varteen sekä nykyisen teatterin ympäristöön. Eteläpuolella sijaitsee puolestaan iältään kirjavampaa rakentamista, kuten 1800-luvun lopulle ajoittuva nykyään Pelastusarmeijan käytössä oleva tontti sekä 1960-luvun kerrostalorakennus. Pakkahuoneenkadun pohjoispuolella on pääasiassa koulutonttia uudempia liikerakennuksia.

### Historiaa

Tontti, jossa Karinkoulu sijaitsee, oli vielä 1700-luvun puolivälissä ja 1800-luvun alussa länsiosaltaan merenlahtea ja muilta osin niittynä tai kosteikkona. Myöhemmin alueesta käytettiin nimitystä Pakkahuoneenmäki. 1800-luvun loppupuolella tontin paikalla oli useita pieniä aittoja ja muita, mahdollisesti varastokäyttöön tarkoitettuja rakennuksia. 1800-luvun loppupuolella tontti kuului myös ruutukaava-alueessa esitetyn korttelin pohjoisosaan, jossa esitettiin myös nykyisen Savilankadun sekä Pakkahuoneenkadun linjaus.

Raumalla toimi 1800-luvun lopussa kaksi kansakoulua: Seminaarin kansakoulu ja Blåsbakan kansakoulu. Blåsbakan koulurakennus luovutettiin vuosisadan vaihteessa sairaalan käyttöön, minkä vuoksi Pakkahuoneenmäeltä varattiin kaksi tonttia, joihin oli tarkoitus perustaa tyttö- ja poikakoulut. Ensimmäiseksi päätettiin rakentaa kansakoulurakennus tytöille. Toiselle tontille valmistui vahtimestarin asunto ja veistohuone. Tyttökansakoulu aloitti toimintansa uusissa August Heleniuksen suunnittelemissa tiloissa vuonna 1900.

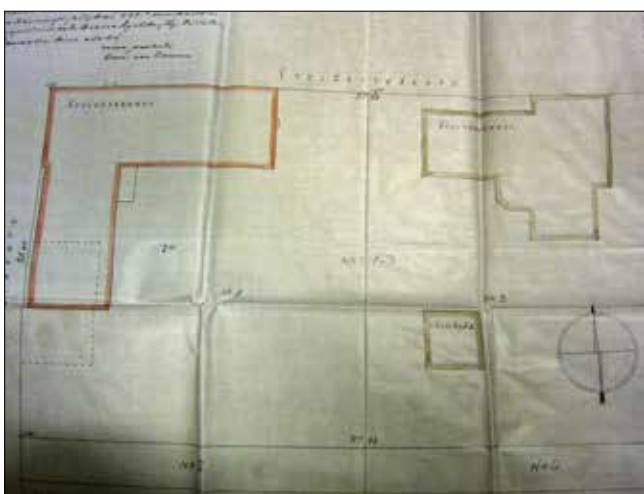
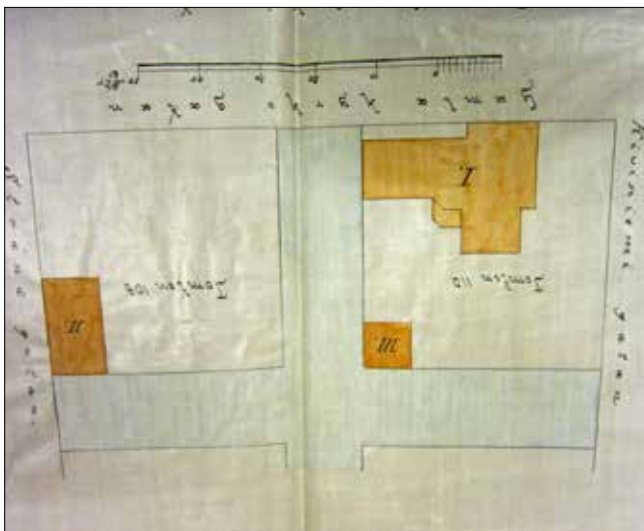
Ilmeisesti viimeistään näihin aikoihin myös nykyisen koulun pihapiirin eteläosaan valmistui kaksi asuintonttia.

Vuonna 1931 valmistui Pakkahuoneenkadun ja Nortamonkadun kulmaukseen arkkitehti Martti Paalasen suunnittelema kookkaampi neljäkerroksinen kivi koulu, jossa oli haivattavissa vielä 1920-luvun klassismia, mutta myös jo tuloillaan olevaa funktionalismia. Paikalla ollut koulun vahtimestarin asunto siirrettiin satamaan.

Vuonna 1957 arkkitehti Keijo Valli suunnitteli kivi koululle laajennusosan, joka valmistui kiinni alkuperäiseen puukouluun. Laajennus toteutettiin sopimaan 1930-luvun osaan.



Vanhan kaupungin länsipuolen korttelirakenne sekä nykyiset tielinjaukset esiintyvät jo vuoden 1882 ruutuasemakaavassa. Karinkoulun tontin alueella oli tässä vaiheessa mahdollisesti aittoja ym. -rakennuksia. Kouluille varastut kaksi tonttia erottuu palokujineen selkeästi ruutukaavahahmotelmasta. Punaisella rajatun nykyisen koulutontin eteläosaan rakennettiin ilmeisesti 1800-luvun lopulla asuintontit, jotka hävitettiin 1980-luvulla koulupihan laajennuksen yhteydessä. (Kartta Kansalliarkisto.)



Nykyisen Karinkoulun tontin pohjapiirros vuoden 1900 rakennuspiirustuksissa. August Heleniuksen tyttökoulun rakennukseen liittyviin suunnitelmiin on merkitty myös tonttien väliset palokujat. Toisella tontilla oleva rakennus oli vahtimestarin asunto. Vuonna 1930 läntiselle tontille valmistui arkkitehti Martti Paalasen suunnittelema uudisrakennus, jonka tieltä purettiin vahtimestarin asunto. Vuonna 1956 kaksi koulurakennusta yhdistettiin toisiinsa Pakkaahuoneenkadun varteen toteutetulla arkkitehti Keijo Vallin suunnitteleamalla laajennusosalla. Alhaalla pihan pohjapiirros vuoden 2009 muutospiirustuksissa. (Piirroksat Rauman kaupungin rakennusvalvonta.)

Ylhäällä ilmakuva vuodelta 1940. Nykyisen piha-alueen eteläosan paikalla on vielä tontit. Koulun rakennukset ovat vielä erillään. (Rakennuspiirustukset Rauman kaupungin rakennusvalvonta, ilmakuva Rauman kaupungin karttapalvelu.) Keskellä olevassa Vuoden 1987 ilmakuvassa koulun piha-alue on laajentunut nykyiseen kokoonsa ja vaikuttaisi olevan melko avoin, mahdollisesti sorapintainen kenttä. Alimmassa kuvassa tilanne vuonna 2013, joka vastaa myös nykyistä. Paikoitusalueet idän puoleisella Savilan alueella ovat laajentuneet ja myös Savilankadun ja Pakkaahuoneenkadun varssille. (Ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)

Koulun piha-alue laajennettiin nykyiseen kokoonsa 1980-luvun alussa. Tontin eteläosan paikalta purettiin kaksi 1800-luvun loppupuolen ruutuasemakaavan mukaista asuintonttia. Avoin pääosin sorapintainen piha on säilynyt pohjakaavaltaan käytännössä tässä asussa. Toisaalta pihalla ei ole merkkejä tai kiinteää välineistöä varhaisemmista vaiheista. Piha-alueen eteläosaan on toteutettu joitakin oppilaille tarkoitettuja liikuntapaikkoja. Piha-alueen koilliskulmassa on asfaltoitu paikotustila opettajille. Varhaisemmasta vaiheesta kertoo Savilankadun varrella oleva melko iäkäs metalliverkkoaita sekä sen edessä Savilankadun varressa oleva betonilaattasuojatie.

Pakkahuoneenkadun, Savilankadun ja Nortamonkadun linjaukset esiintyvät 1800-luvun loppupuolen ruutuasemakaavoissa. Näiden teiden leveydessä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia 1900-luvun alkupuolen jälkeen, mutta sekä Pakkahuoneenkadun että Savilankadun puolella osa tiestä sekä jalkakäytävästä on muutettu viistoparkiksi viimeistään 2000-luvulla.

## Nykytila ja arviointi

Maakunnallisesti merkittävä Karinkoulu sijaitsee kaupunkikuvallisesti merkittävällä paikalla 1800-luvun loppupuolen ruutukaavan mukaisesti Savilankadun ja Nortamonkadun väliin jäävällä kookkaalla tontilla. Arkkitehtonisesti hyvin säilyneellä koululla on tärkeä merkitys Kanaalin varren maisemassa.

Karinkoulun ympäristön iäkkäämpi säilynyt rakennuskanta edustaa melko harvoja 1800-luvun loppupuolen ruutuasemakaavan mukaan toteutettuja tontteja, jotka sijoittuvat Vanhan Rauman alueen länsi- ja eteläpuolelle. Koulun lähiympäristössä vielä kortteleita, jotka ovat säilyneet alkuperäisen kokoisina.

Koulun piha-alueella ei ole havaittavissa koulun aikaisempaan historiaan liittyviä yksityiskohtia, mutta toisaalta piha-alue on ollut aina melko avoin ja suurelta osin sorapintainen. Tontin eteläosa ei liity koulun varhaishistoriaan, vaan paikalla oli 1980-luvulle saakka kaksi asuintonttia.

Vuonna 2012 toteutetussa Vanhan Rauman maailmanperintökohteen suoja-alueen inventoinnissa Karinkoulu on arvoltaan luokkaan A: *Erittäin merkittävä rakennus, joka on oman aikansa rakennustavan todistusvoimainen edustaja ja kaupunkikuvan kannalta tärkeä. Säilytettävä.*

*Erittäin hyvin säilynyt maakunnallisesti arvokas koulutontti Nortamonkadun, Pakkahuoneenkadun ja Savilankadun risteyksissä. Tontilla on erittäin tärkeä kaupunkikuvallinen merkitys Vanhan Rauman välittömässä läheisyydessä.*



Karinkoulu muodostaa kaupunkikuvallisesti merkittävän kokonaisuuden Kanaalin varren maisemassa.



Koulun piha-alueita rajaavat iäkkäämmiltä osiltaan mahdollisesti 1950-luvulle ajoittuvat metalliaidat. Piha-alueen laajennus erottuu myös aidassa Nortamonkadun puolella. (Valokuva Olli Joukio 2013.)



Koulun piha-alueita rajaa Savilankadun puolella iäkäs metalliverkkoaita. Jalkakäytävä ajoittuu mahdollisesti 1970-luvulle.



## 15. SAVILANAUKIO, SAVILANPUISTO JA ANUNDILANAUKIO

Savilanaukion, Savilanpuiston ja Anundilanaukion muodostama kokonaisuus sijoittuu Vanhan Rauman länsipuolelle historiallisen kaupungin ja 1800-luvun loppupuolen ruutukaava-alueen väliselle alueelle ja rajautuu pohjoisessa Kuninkaankatuun ja etelässä Nau-lankedon ja Mäkivaheen ympäristön kallioihin. Alueen pohjakaava on säilynyt osittain jo kauan, mutta myös muutoksia on tapahtunut merkittävästi. Nykyiset pin-nat sekä puistokokonaisuus on toteutettu 2000-luvulla. Aluetta hallitsee nykyisin melko voimakkaasti paikallis-liikenteen pysäkit sekä henkilöautojen parkitusalueet. Anundilankatu sekä alueen itäosassa Hannun tontin edustalla oleva kolmion mallinen avoin alue kuuluvat maailmanperintökohteeseen. Muilta osin alue kuuluu maailmanperintökohteen suoja-alueeseen. Niin sanotun Savilanaukion jakaa kahteen osaan Savilanpuisto.

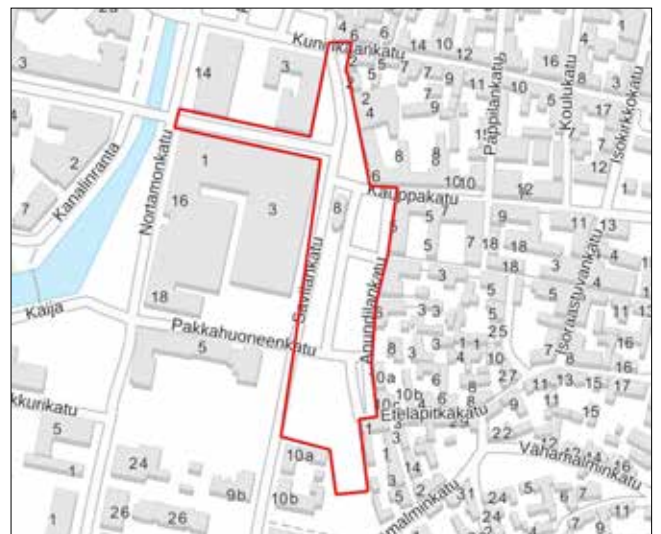
### Historiaa

1600-luvulla meren rantaviiva ulottui Savilan puiston paikalle korkean veden aikana nykyisen Savilan puiston kohdalle. Veden ollessa matalalla aluetta kutsuttiin läntiseksi tullihaaksi. Nykyinen Anundilanaukio sekä puiston alue oli vielä 1700-luvulla vesiperäistä maata. 1780-luvulla tulliaitaa siirrettiin länneemmäksi siten, että se kulki nykyisen Savilan puiston länsipuolitse.

Savilanpuiston ja Savilanaukion alue liittyy vahvasti myös keskusta-alueen siirtymiseen kohti länttä Kanaalin valmistumisen jälkeen. 1800-luvun lopulla Savilankedon alue toimi markkinoiden pitopaikkana ja täyttyi ääriään myöten ihmisistä. Markkinoiden luonne oli tosin tässä vaiheessa jo muuttunut ja huvilateltoja oli enemmän kuin myyjiä.

Lars Sonckin kaavassa entinen Savilan keto suunniteltiin puistoksi leikkikenttineen. Vuonna 1940 otetun ilmakuvan perusteella nykyisen puiston paikalle myös toteutui suurelta osin Sonckin hahmotelman kaltainen kaksiosainen puisto, jonka kookkaamman eteläosan keskellä oli ovaalin mallinen hiekkakenttä. Pienemmän kolmikulmaisen pohjoislohkon keskellä oli puolestaan pyöreä kukkaistutus. Puiston eteläpuoli nykyisen parkitusalueen kohdalla oli sen sijaan vielä melko jäsen-tymätön avoin nurmikenttä, jota halkoivat polut.

Vuonna 1954 kaupungin rakennustoimisto laati Savilan puiston eteläpuoliselle alueelle uuden suunnitelman, joka käsitti kaksi pientä kolmekulmaista puistosaarekettä, joista pienempi toteutettiin jakamaan Savilanpuiston eteläpuolella ollut Anundilankadun levennys. Kookkaampi puisto-osa suunniteltiin nykyisen parkitusalueen kohdalle ja Savilankadun puoleiselle sivulle osoitettiin linja-autojen pysähdysalue. Tämä pysähdyspaikka oli tarkoitus rajata eteläsivulta nupukivillä.



Alue vuoden 1841 asemakartassa. Merenlahti ulottui vielä tässä vaiheessa melkein Savilankadulle asti. (Kartta Kansallisarkiston digitaaliarkisto.)

Vuonna 1965 otetun ilmakuvan perusteella suunnitelma myös toteutui.

Savilanpuiston pohjoispäähän oli mahdollisesti jo aikaisemmin suunniteltu kioskirakennus. Myös puiston länsisivulla oli pienempi rakennus.

Linja-autot pysähtyivät Savilan aukiolle odottamaan matkustajia 1920-luvulta lähtien, vaikka asiasta ei ollut virallista päätöstä. Autoja saattoi olla paikalla samanaikaisesti useitakin. 1930-luvulla aukio kävi jo ahtaaksi ja kaupunki ryhtyi pohtimaan linja-autoaseman rakentamista. 1950-luvun alussa linja-autoaseman virkaa toimitti Rantakadulla eli nykyisellä Nortamonkadulla sijainnut huoltamon pihapiiri. Vuonna 1963 avattiin uusi linja-autoasema.

Savilan aukion/Anundilanaukion ja Kanaalin välissä olleet korttelit kokivat kovia ilmapommituksessa 2.2.1940. Kaksi Kanaalin itärannan korttelia tuhoutui täysin. Tämä myös edesauttoi rakennuskannan uusiutumista Savilanaukion ja Savilanpuiston länsipuolella olevalla ruutukaava-alueella.

Kaupungin kaupallinen keskusta alkoi hiljalleen siirtyä Vanhan Rauman länsipuolelle ja esimerkiksi vuonna 1947 Osuusliike Suoja osti Kauppakadun ja Savilankadun kulmauksesta tontin ja rakennutti sille 1950-luvun alussa liiketalon. Vuonna 1950 Osuuskauppa osti seuruoneen ja sen laajan tontin. Vanhan Rauman ja Kanaalin välisten korttelien muutos jatkui 1960-luvulla.

1970-luvun loppupuolella puisto oli säilynyt vielä pääosin Sonckin kaavailemassa asussa. Alueelle jäädyttiin talvisin luistelurata ja lapsille oli puistossa vielä 1980-luvulla karuselli ja keinut. 1980-luvun aikana puiston rakenne muuttui merkittävästi. Puisto halkaistiin kahteen osaan pohjois-eteläsuuntaisella koko puiston halkovalla asfaltoidulla tieosuudella, joka nykyisin on Vanhankirkonkadun jatke ja joka toimii paikoitusalueena. Puiston länsikaistaleen pohjoisosaan oli valmistunut nykyinen kioski- ja käymälärakennus. 1980–90-luvuilla puiston keskiosan tilassa oli linja-autojen pysähdyspaikka ja koko puistokokonaisuus oli melko epämääräinen ja vaikeasti hahmotettavissa.

Vuonna 1999 valmistui Rauman keskustan kehittämissuunnitelma, jonka tavoitteena oli keskustan viihtyisyyden lisääminen ja liikenneturvallisuuden parantaminen. Yleissuunnitelman toteuttamisen ensimmäisessä vaiheessa valmistui Anundilanaukio.

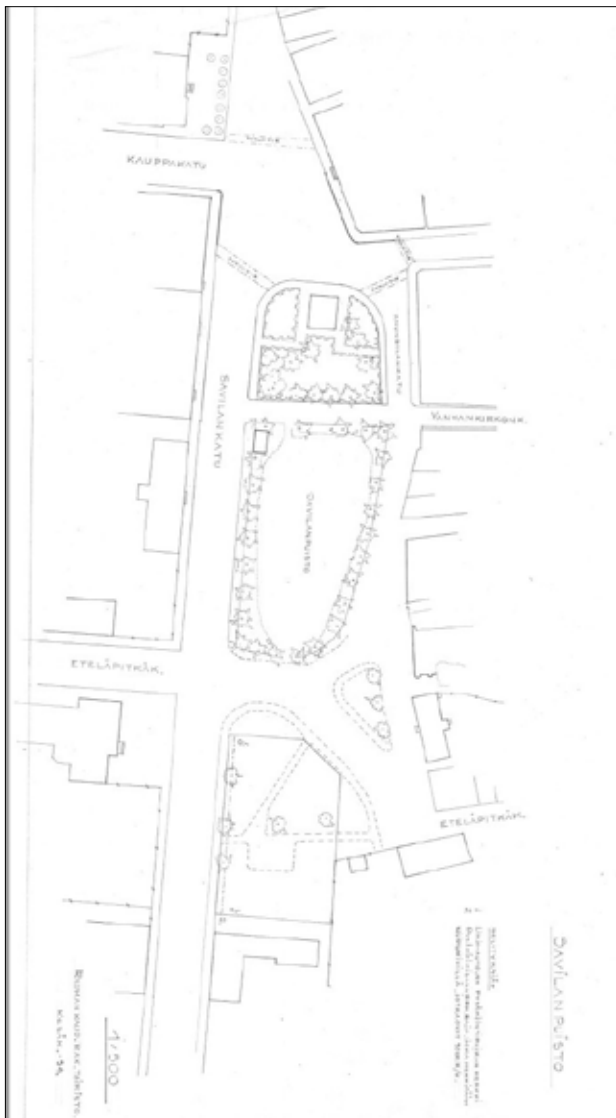
Savilanpuiston nykyinen ilme toteutettiin vuosina 2013–2014. Vanhat lehmukset kaadettiin alueen pohjoislaidalta ja maahan kaivettiin uudet sähkökaapelit. Puiston ulkoasua pyrittiin selkeyttämään ja puisto erotettiin paikoitusalueesta aidoin. Nykyinen Savilanpuisto on kaksiosainen ja käsittää alkuperäisen puiston



Kuvissa havaittavissa selkeästi alueen merkitys vanhaa kaupunkia ja ruutuasemakaava-alueita rajaavana tekijänä. Yläkuvassa alue vuoden 1903 venäläisessä topografikartassa. Nykyisen Savilanpuiston paikalle oli jo tässä vaiheessa merkitty viheralue. Lars Sonck esitti vuonna 1915 hyväksytyssä asemakaavassa puistolle jäsenellymän suunnitelman, jota myös Andersin käytti vuoden 1922 kaavassaan. Puisto myös toteutui ainakin osittain tässä asussa, kuten vuoden 1940 ilmakuvassa on havaittavissa. Puiston eteläpuolinen alue oli kuitenkin vielä melko jäsentymätön ja nykyisen paikoitusalueen eteläosa vielä asuintonttina. (Kartat Kansallisarkiston digitaaliarkisto ja Rauman kaupungin kaavoitus, ilmakuva Rauman kaupungin karttapalvelu.)



Vasemmalla vossikoita odottamassa Anundilanaukiolla. Aukion pinta on yhtenäinen mukulakivipinta. Taustalla seurahuone. (Valokuva Satakunnan Museo). Oikealla ilmakuva mahdollisesti 1950-luvulta. Kuvassa erottuu hyvin Savilanpuiston varhainen malli. (Valokuva Rauma ennen ja nyt facebook-ryhmä.)



Savilan puistoa koskevat suunnitelmat vuodelta 1954 ja 2013. Viimeisessä suunnitelmassa ei ole tallella varhaisemmasta ideasta kuin puistoalueen kaksi lohkoa sekä idea puistoalueesta Vanhaa Raumaa rajaavana elementtinä. (Rakennuspiirustukset Rauman kaupungin tekninen virasto.)



itäosan. Vanhankirkonkadun jatke toimii paikoitusalueena, kuten entinen puistokokonaisuuden eteläosakin. Anundilankadun varteen toteutettiin muutoksen yhteydessä nykyiset pensasistutukset.

## Nykytila ja arviointi

Anundilanaukion, Savilanaukion ja Savilanpuiston muodostama kokonaisuus sijoittuu maailmanperintökohteen ja sen suoja-alueen rajalle ja tämä ”välitilamaisuus” on näkynyt pitkään alueen jäsentymättömyytenä aina viime vuosiin saakka. Eräs merkittävä muutos on ollut alkuperäisen Savilanpuiston häviäminen, jonka jälkeen puistokokonaisuus oli käytännössä koko 1980 ja 1990-luvun varsin epämääräinen ja aluetta hallitsi linja-autoliikenne sekä paikoitusalueet. Vastaava tilanne jatkuu edelleen, mutta viimeaikaisilla muutoksilla alueesta on saatu luotua viihtyisämpi ja nykyinen Savilanpuisto hieman pehmentää ja häivyttää aluetta hallitsevia paikoitusalueita. Aikaisemmasta tilasta muistuttaa oikeastaan enää alueen eteläpäässä sijaitseva taksipysäkin ympäristö.

Muutosten vuoksi alueen historiallinen arvo on vähentynyt ja nykyiset arvot liittyvät enemmän ympäröivään rakennuskantaan. Pohjakaava on säilynyt periaatteessa alkuperäisenä, mutta liikenteen ja paikoituksen takia toteutettujen muutosten vuoksi esimerkiksi nykyisellä Savilanpuistolla ei ole mitään yhteistä alkuperäisen kanssa. Myös Anundilanaukio on supistunut alkuperäisestä koostaan. Aukion pinnat on uusittu täysin 2000-luvulla erilaisilla ja erimallisilla kivilajeilla.

Vuoden 2012 Vanhan Rauman inventointiraportissa, joka on tehty ennen alueen viimeisimpiä muutoksia, Anundilanaukio ja Savilanaukio on arvoitettu luokkaan B: *Vanha aukio tai tuotettu aukio/ muutoksia tehty paikoin liian kokonaisvaltaisesti alueelle vierain materiaalein.*



Alueen pohjoisosassa oleva Anundilanaukio oli ensimmäisiä keskustan kehittämissuunnitelman mukaisesti muutettuja alueita 2000-luvun alussa.



Savilankeskus ja Savilankeskus ulkoilma on parantunut huomattavasti vuonna 2013 suunnitellun muutoksen jälkeen, mutta alueen historialliset jäljet olivat hävinneet jo aikaisemmin käytännössä kokonaan.

## 16. NAULANKETO JA MÄKIVAHE

Naulankedon osin luonnonmukaisina säilyneet kalliot sekä Eteläkadun varren puistoalueet sijoittuvat Vanhan Rauman ja 1800-luvun loppupuolen ruutu-kaava-alueen rajalle. Mäkivaheen molemmin puolin olevat asuinkorttelit ovat harvoja alueita, jotka toteutuivat vuoden 1882 ruutuasemakaavan mukaisesti. Eteläkadun varressa oleva puistokaistale suunniteltiin suurelta osin 1950-luvulla. Käsitelty alue kuuluu miltei kokonaisuudessaan maailmanperintökohteeseen sekä valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön lukuun ottamatta Eteläkadun varressa olevan Naulankedon aivan itäisintä ja läntisintä päätä sekä Mäkivahetta, jotka kuuluvat maailmanperintökohteen suoja-alueeseen.



1950-luvulla suunniteltua Naulanketoa Eteläkadun varressa.

### Historiaa

Vuoden 1756 asemakartan kopiassa vuodelta 1808 nykyisen Naulankedon paikalla oli kaupungin viljelyksiä ja Mäkivaheen kalliot liittyivät Lonsin kallioihin (*Lonsi Berg*). Vuoden 1882 ruutuasemakaavassa esiintyy nykyinen Eteläkadun sekä Mäkivaheen länsipään linjaus. Naulanketo ja nykyisen Eteläkadun ympäristö oli kuitenkin hyvin pitkään luonnontilassa. 1800–1900-lukujen taitteessa otettujen valokuvien perusteella alue oli puutonta niittyä ja peltoa. Alueella oli myös tuulimylly. Naulan talo, josta myös Naulanketo on saanut nimensä, näkyi pitkälle avoimessa maisemassa. Paikalle, jossa tuulimylly sijaitsi, rakennettiin myöhemmin Nummen asuinalue.

Lars Sonck esitti vuonna 1915 hyväksytyssä Vanhaa Raumaa koskevassa asemakaavassa vanhan kaupunkialueen reunoille puistoalueita, jotka toimivat rajaavana tekijänä vanhan, aikanaan tulliaidan rajaaman kaupunkialueen ja ruutukaava-alueen välille. Nämä puistot sekä niiden rajaava ominaisuus on säilynyt osittain nykypäivään saakka. Sonckin kaavassa esitettiin puistoaluetta osittain nykyisen Mäkivaheen itäpään kallioiden alueelle. Kallioalue on säilynyt nykypäivään saakka luonnonmukaisena, joten rakennettu puisto ei toteutunut. Lisäksi Sonckin suunnitelmassa esiintyy puistoalue Eteläkadun ja Isopoikkikadun risteyksessä nykyisen leikkipuiston paikalla.

Vuoden 1940 ilmakuvassa Mäkivaheen vieressä olevan kallion pohjoispuolella oli Vanhaan Raumaan kuulunut asuintontti (ei siis ruutukaavassa) ja nykyisen Eteläkadun ja Isopoikkikadun risteyksestä paikalla, jossa nyt on paikoitusalue, oli ruutukaavan mukaisesti rakennettu asuintontti. Rakennukset ovat paikalla vielä vuoden 1977 ilmakuvassa, mutta hävinneet vuoteen 1987 mennessä.

Nykyinen Eteläkadun linjaus selkeytyi 1950-luvun loppupuolella ja tähän liittyen kadun varteen suunniteltiin



Alue vuoden 1882 ruutuasemakaavassa.

myös puistokaistaleet. Vuodelta 1957 olevissa suunnitelmissa esiintyy myös tien varren kevyenliikenteen väylät.

## Nykytila ja arviointi

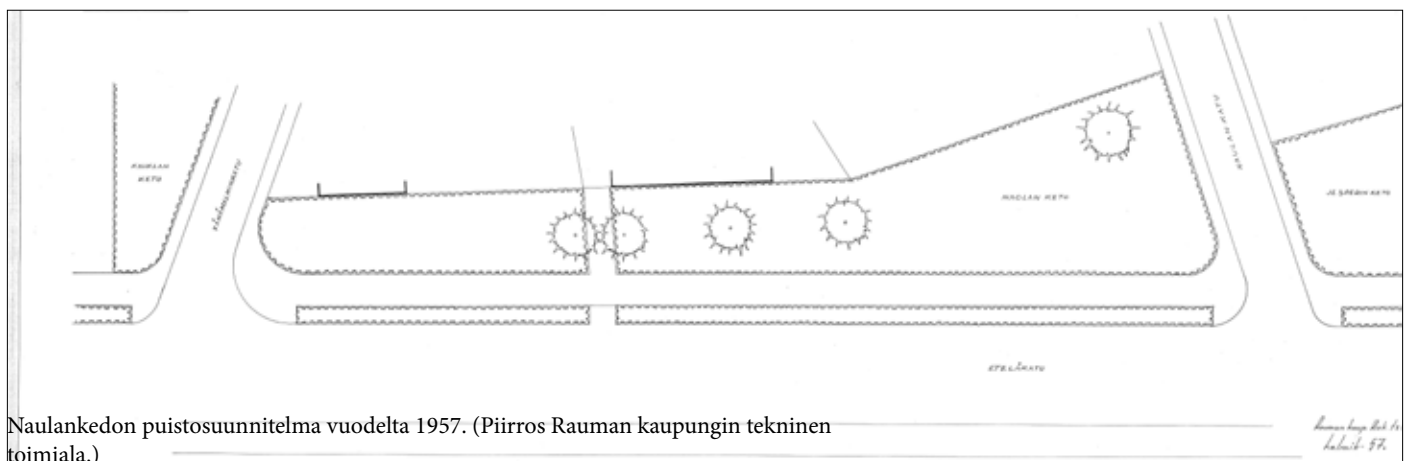
Naulankedon ja Mäkivaheen alueilla ilmenee erittäin selkeästi, mikä merkitys sekä luonnontilaisilla kallioalueilla, että hoidetuilla ja jäsennellyillä viheralueilla on Vanhan Rauman ja ruutukaava-alueen rajaavana tekijänä. Alue kuului aikanaan Lonsin kallioihin ja kallioinen maasto on edelleen havaittavissa sekä Mäkivaheessa että Eteläkadun ja Isopoikkikadun risteyksessä olevasta kalliosta. Eteläkadun linjaus ja sen varsille syntyneet puistoalueet edustavat myöhempää ruutuasema-kaavaa.

Mäkivaheen alueella on edelleen selkeästi havaittavissa 1800-luvun lopun ruutuasema-kaava ja alueen kallioilla on maisemallista merkitystä. Eteläkadun varsi Pappilankadun ja Vähämalminkadun välillä on ollut rakentamattomana melko luonnontilaisena alueena, kunnes nykyinen puistokaistale suunniteltiin vuonna 1957. Siitä idempänä oleva puistoalue oli vielä näihin aikoihin Jesperin ketona, joka jatkui Isopoikkikadulle saakka. Paikalla olevien kallioiden päällä sekä paikoitusalueen kohdalla olleesta tontista ei ole mitään jäljellä. Sorapintainen paikoitusalue istuu nykyasussaan ja nykyisessä koossaan 1950-luvulla syntyneeseen viheralueeseen melko hyvin. Sen sijaan jätteiden lajittelupiste erottuu maisemassa erittäin selkeästi ja sitä kiertävä valkoinen aita korostaa tätä entisestään.

Puistoalueita halkovat Vähämalminkatu ja Pappilankatu ovat edelleen sorapintaisia ja sopivat ympäröivään rakennuskantaan sekä viheralueiden ikään hyvin. Isopoikkikadun eteläpäässä on nähtävissä monta rajaa ja myös ajallista kerrostumaa. Entisen asuintontin paikalla olevat kalliot kertovat aiemmasta luonnonmukaisesta tilasta. Viheralueet, joissa on luonnollisesti muodostuneita kävelypolkuja 1950-luvun suunnittelua, kun taas Isopoikkikadun Mukulakivi- ja noppakivipinta sekä viereinen paikoitusalue edustavat maailmanperintöstatuksen mukanaan tuomaa muutosta.



Yläkuvassa kaupungin eteläraja vuosisadan vaihteen tienoilla. Etualalla Leussan mylly. Keskimmäisessä kuvassa Naulan talo ja laidunalueelta vaikuttava luonnonmukainen alue kaupungin eteläpuolella. (Valokuvat Satakunnan Museo). Alakuvassa Naulan talo ja puistoksi kehittynyt Naulanketo vuonna 1963 (Valokuva Hugo Salonen, Finna / Museovirasto).



Naulankedon puistosuunnitelma vuodelta 1957. (Piiros Rauman kaupungin tekninen toimiala.)



Yläkuvassa ilmakuva vuodelta 1940. Nykyisen Eteläkadun ympäristö on kohdalla vielä avoin ja jäsentymätön. Nykyisen paikoitusalueen paikalla sijaitsi 1800-luvun lopun ruutuasemakaavan mukainen asuintontti. Mäkivaheen pohjoisosassa oli tässä vaiheessa asuintontti, joka oli kiinni ruutukaavan mukaisesti rakennettuihin tontteihin. Keskimmäisessä vuodelta 1965 olevassa kuvassa Eteläkatu on levennyt ja linjaus selkeämpi ja sen varsille on istutettu puistoja. Myös pyörätien linjaus erottuu kuvassa. Alakuvassa tilanne vuonna 1987. Mäkivaheen pohjoisosan sekä Eteläpitkätien ja Isopoikkikadun risteyksen asuintontit on purettu. Jälkimmäisen paikalla on nykyisin paikoitusalueena toimiva sorakenttä. Teiden linjaus sekä pihoihin johtavat ajotiet ovat säilyneet. (Ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)

Eteläpitkätien linjaus ja nykyinen leveys jäsenyi pitkälti 1950–60-lukujen vaihteessa. Kevyenliikenteen väylät erottuvat vuoden 1957 puistosuunnitelmassa. Nykyiset tien varrella olevat puistokaistaleet ajoittuvat myös tälle ajalle. Puistojen puusto on melko iäkäästä ja puistoihin on muotoutunut luonnostaan sorapintaisia kapeita kävelypolkuja.



Isopoikkikadun eteläpäässä on nähtävissä monta rajaa ja myös ajallista kerrostumaa. Kallioalue ilmentää alueen perinteistä luonnonmukaista vaihetta vielä 1900-luvun alkupuolella. Vasemmalla erottuva Eteläkatu sekä myös alueen kadun varren puistot edustavat myöhempää ruutuasemakaavaa. Etualalla oleva jalkakäytävä on jääne 1970-luvulta ja Isopoikkikadun uusittu mukulakivi / noppakivipinta sekä taustalla puistoalueella oleva paikoitusalue sekä kierätyspiste edustavat maailmanperintöstatuksen mukanaan tuomaa muutosta.

Savilanaukion paikoitusalueet ovat lähentyneet Mäkiuhaheen luonnonmukaisia kalliota vuosikymmenten aikana. Mäkiuhaetta kaavailtiin aikanaan kaduksi (alakuva). Nyt kallioinen, luonnonmukaisena säilynyt alue toimii sekä osana Vanhaa Raumaa rajaavaa viheraluekokonaisuutta että ilmentää mielenkiintoisella tavalla 1800-luvun loppupuolen ruutuasemakaavaa.



## 17. NAULAMÄKI JA HELSINGINTORI

Naulamäen alue edustaa Vanhan Rauman alueella pienimuotoisempaa ja vaatimattomampaa aikanaan työväestön, merimiesten ja käsityöläisten asuttamaa aluetta. Tämän seurauksena alueen rakennuksia ei ole aikanaan korotettu, laajennettu tai muutettu uusrenessanssiasuun samalla tapaa kuin lähempänä vanhaa keskustaa ja yhdessä kapeiden päällystämättömien katujen kanssa tämä tekee Naulamäen alueesta ehkäpä Vanhan Rauman parhaiten säilyneen alueen, joka ilmentää paikoin vanhempaa aikaa kuin 1800-luvun loppupuoli.

Nykyinen Helsingintorin ympäristö puistoineen on syntynyt nykyiseksi aukioksi vasta 1900-luvun alussa, kun alueelta on purettu kaksi tonttia. Alueen pohjakava on toisaalta säilynyt tässä asussa ja esimerkiksi ns. Winterin puisto ajoittuu jo aivan 1900-luvun alkuaan.

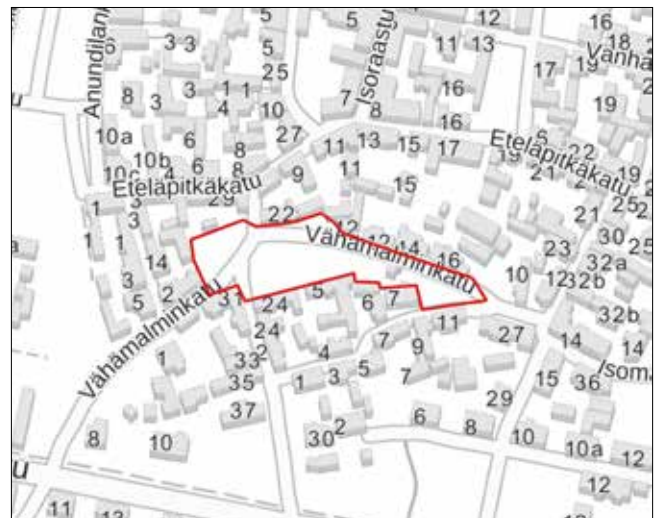
Kokonaisuus sijoittuu muuta vanhaa kaupunkia korkeammalle mäelle, jota hallitsevat vielä paikoin alueelle ominaiset avokalliot.

### Historiaa

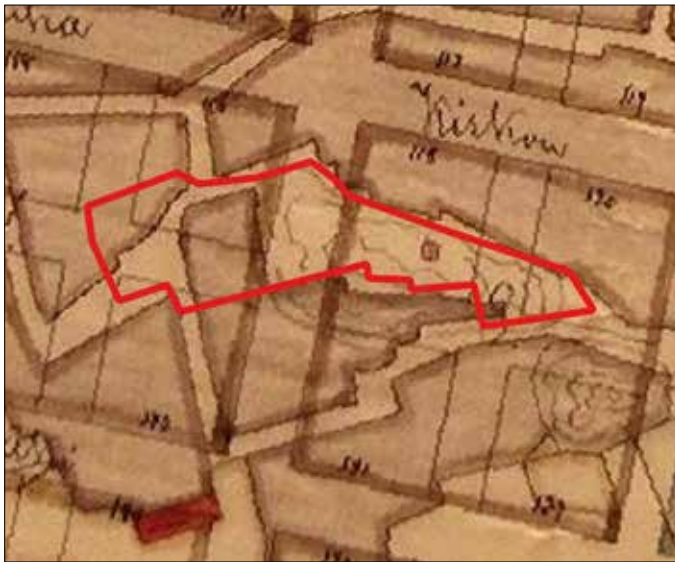
Muuta vanhan kaupungin aluetta korkeammalla Naulamäen alueella on ollut mahdollisesti asutusta jo 1400–1500-luvulla. Helsingin talo tunnetaan jo 1500-luvulta. Vuoden 1756 asemakartassa Naulamäen alueelta puuttuu asutus, mutta kartan vuonna 1808 kopioinut maanmittari J. Stålström oli lisännyt alueelle tontteja. Vuoden 1841 asemakartassa alueelle oli syntynyt yhä lisää asuintontteja. Naulamäessä tiedetään olleen 1770-luvulla myös kaksi tuulimyllyä. Vuoden 1756 asemakartan mukaan nykyisen Loppmeren tontin sekä Isopoikkikadun länsipuolelta esimerkiksi Ketolan Wähä-Wuarlan tontit olivat kaalimaana. Nämä kaalimaat rakennettiin asuintonteiksi 1800-luvun alkupuolella.

Aina Lähteenoja esitti vuonna 1932 julkaistussa Rauman kaupungin historiassa, että Helsingin tori olisi ollut 1600-luvulla yksi kaupungin kolmesta torista. Toisaalta missään ei ole esitetty seikkaa, että tätä aukiota olisi koskaan käytetty minkäänlaiseen kaupankäyntiin. Toriaukea saattoi olla itseasiassa vastaava luonnollisesti syntynyt kadun levennys tai aukio, jollainen sijaitsee myös Naulamäen itäosassa paikassa, jossa Isomalminkatu ja Vähämalminkatu yhtyvät.

1700-luvulla Helsingintorina tunnettu alue oli huomattavasti suppeampi. Alue laajeni nykyiseksi aukeaksi 1900-luvun taitteessa, kun sen itäreunasta purettiin Winterin tontin rakennukset. Myös leikkipuiston paikalla sijainneen Pusslan tontin rakennukset purettiin. 1900-luvun alussa puretun Winterin talon paikalle istutettiin vuonna 1906 nk. Winterin puisto. Puistoa ei kuitenkaan aidattu ja asukkaat tallasivat istutukset



Naulamäen ja Helsingintorin alue vuoden 1841 kartassa. (Kartta Kansalliarkiston digitaaliarkisto).



Naulamäen ja Helsingintorin alue vuoden 1882 ruutuasemakaavassa. Naulamäen kallioalue on paljas ja paikalla on ilmeisesti tuulimylly. Nykyinen Helsingintori on ainoastaan kadun levennys ja paikalla erottuu selkeästi mm. Winterin tontti. Alhaalla oleva punainen rakennus on Naulan (Naol) päärakennus. (Asemakartta KA, kopioitu Pekka Piiparisen Rauman keskustaajaman kulttuuriympäristöselvityksestä.)



Naulaketo tunnettiin aikanaan vähävaraisempien käsityöläisten, merimiesten ja työväestön asuinalueena. Vähävaraisuudesta kertoo esimerkiksi se, että 1800-luvulla alueen tonteille ei otettu palovakuutuksia. Kuva vuodelta 1906. (Valokuva Satakunnan Museo.)



Vielä 1930-luvun lopulla Naulamäen kadut olivat paikoin kapeita kinttupolkuja, joihin ei autoilla ollut asiaa. Etualalla näkyvällä nykyisinkin paljaana oleva kallioinen alue oli pitkään joutomaana.



1960-luvulla alueen tiet olivat jo leveämmät, mutta edelleen sorapintaiset, kuten vielä tänäkin päivänä etualalla näkyvää Isopoikkikattaa lukuun ottamatta.



Winterin talo kuvattuna Helsingintorin laidalla 1900-luvun alussa. Rakennus purettiin pian kuvan ottamisen jälkeen ja paikalle istutettiin puisto vuonna 1906. (Valokuva Satakunnan Museo.)



Helsingintoria ja Naulamäkeä kuvattuna lännestä 1937-1938. (Valokuva Berndt Aminoff . Finna/Museovirasto.)



etsiessään oikopolkuja. Arkkitehti Lars Sonckin asemakaavassa ns. Winterin puiston paikalle sekä katulevennyksen toisella puolella nykyisin sijaitsevan leikkipuiston paikalle oli esitetty puistoalueet. Vuonna 1976 puistoon pystytettiin kuvanveistäjä Kauko Räikkeen suunnittelema Nyplääjä-patsas. Toinen puistomainen, ilmeisesti pitkään ainoastaan nurmen peittämä alue syntyi entisen Pusslan tontin paikalle kohtaan, jossa on nykyisin leikkipuisto.

Helsingin torin ympäristö oli pitkään melko jäsentymättömän, pääosin sorapintainen aukea, joka on selkeästi havaittavissa esimerkiksi 1940-luvulla ja 1960-luvulla otetuista ilmakuvista. Vuonna 1940 Helsingin torin alue oli osittain nurmipintainen avoin ja melko jäsentymättömän aukea, jossa risteilivät sorapintaiset Vähämalminkadun ja Pappilankadun linjaukset sekä tonteille johtavat polut. Vähämalminkadun länsipään tontit olivat tuhoutuneet talvisodan pommituksissa. 1970-luvun loppupuolella otetussa ilmakuvassa Helsingin torin paikalla näyttää olevan avoin sorakenttä, jota reunustaa ns. Winterin puisto sekä nykyisen leikkipuiston paikalla sijainnut puistokaistale. Helsingin torin ympäristö alkoi jäsentymään selkeämmin vasta 1980-luvulla, jolloin syntyi aidattu leikkipuisto sekä sitä rajaavat pensasaidat, jotka samalla selkeyttivät tien linjausta. 2000-luvulle tultaessa puistojen rajat oli kivetty mikä jäseni aluetta entisestään, mutta mikä on samalla hieman risiriidassa alueen historian ja ominaisuutensa kanssa.

1900-luvun alussa sekä Vähämalminkatu että Isomalminkatu olivat vielä osin paljaan kallion peittämiä kapeita kinttupolkuja. Teitä levennettiin 1950-luvulla, mutta ne jäivät edelleen sorapintaiseksi ja ovat sitä edelleen. Isomalminkadun nykyinen nupukivi-noppakivipinta on toteutettu 2000-luvulla.

Naulamäellä Isomalminkadun ja Vähämalminkadun väliin jäävä kallioinen rakentamaton alue oli pitkään käytännössä luonnontilaisena, mutta avoimena joutomaana. 1900-luvun loppupuolella tälle alueelle ryhdyttiin toteuttamaan istutuksia ja se rajattiin tälläkin kohtaa kiveyksillä selkeämmin katulinjauksista. Sirkka Köykin toimittamassa teoksessa ”Rakennusperintö ja paikallisuus” (2000) mainitaan, että tämä muutos kuvaa samalla myös koko Naulamäen alueen arvostuksen nousua.

## Nykytilanne ja arvot

Naulamäki tunnettiin aikanaan lähinnä käsityöläisten ja merimiesten asuinalueena ja rakennuskanta onkin alueella pienimuotoisempaa verrattuna toria lähempänä oleviin tontteihin. Koristeellinen uusrenessanssi ei ole myöskään alueella yhtä vahvasti läsnä. Toisaalta Naulamäen alue on myös säilynyt erittäin hyvin ja edelleen sorapintaiset kapeat kadut, vaikkakin paikoin 1950-luvulla levennetyt, korostavat tätä näkymää.



Yläkuvassa Naulamäen aluetta vuonna 1940 otetussa ilmakuvassa. Alueen pohjakaava vastaa nykyistä, mutta Helsingintorin ympäristö on vielä jäsentymättömän ja Isomalminkadun ja Vähämalminkadun kulmauksessa oleva kolmion mallinen kallio joutomaana. Vasemmassa laidassa erottuu vielä talvisodan aikaisia pommitustuhoja. Keskimmäisessä kuvassa vuodelta 1965 alueen teitä on levennetty autoliikennettä varten. Helsingintorin ympäristö ja Winterin puistoalue näyttävät kuitenkin vielä jäsentymättömiltä. Alakuvassa tilanne vuonna 2018, jossa puistot sekä ajotiet ovat selkeästi jäsenneiltyjä, mutta sorapintaiset ja osittain erittäin kapeat tiet antavat alueelle vielä perinteisen ilmeen. (Kuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)

Kadut ovat edelleen päällystämättömiä ja kokonaisuudesta huokuu perinteinen, luonnonmukainen ilme. On ensiarvoisen tärkeää, että alueella Isomalminkatua, Vähämalminkatua ja Pappilankatua (vielä sorapintaiselta osalta) säilyvät sorapintaisina.

Katujen varsilla talojen seinien reunustoilla on pienet ruohokaistaleet, paikoin pitkäksikin kasvaneet, joka kuuluu sekä Naulamäen alueen että perinteiseen historiallisen puukaupungin näkymään. Aluetta rikkoo siellä täällä luonnonmukaiset paljaat kalliot, joissa kasvaa kalliokasvillisuutta. Kokonaisuus muodostaa maisemallisesti monimuotoisen ja vivahteikkaan kokonaisuuden. Luonne muuttuu välittömästi kivipäällystetyn Isopoikkikadun risteyksessä klinisemmäksi ja tietyllä tavalla suunnitelmallisemmaksi.

Helsingintorin ympäristö alueen länsipäässä on kokenut mittavampia muutoksia, mutta nykyinen pohjakaava on säilynyt 1900-luvun alusta, jolloin sekä Winterin puiston että entisen leikkipuiston paikalta purettiin tontit. Tätä ennen paikalla oli lähinnä vastaava kadunlevnys risteysalueella, kuten Naulamäen itäpäässäkin.

Nykyinen Helsingintorin näkymä on jäsentelystä ja muutoksista huolimatta perinteinen. 1900-luvun alussa perustettu Winterin puisto on luonnollinen jatko luonnonmukaiselle kallioiselle alueelle mm. Wähä-Wälkkjän tontin edessä. Nykyiset viheralueet noudattavat lisäksi suurelta osin historiallisten tonttien rajoja.

Leikkipuiston alue tulisi jatkossakin säilyttää viheralueena, jolloin myös alueen pohjakaava säilyisi. Esimerkiksi mahdollinen paikoitusalue leikkipuiston kohdalla muuttaisi alueen luonnetta todella paljon.

Vanhan Rauman rakennusinventoinnin yhteydessä (2012) sekä Naulamäen että Helsingintorin ympäristö puistoineen, päällystämättömine katuineen arvoitettiin luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/ alkuperäisyys, tyypillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisina rakennuksen muutosvaiheissa Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisluonteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta*

### Arkeologinen arviointi 2012

Vuoden 2012 kaupunkiarkeologisessa täydennysinventoinnissa Helsingintorin aukio puistoineen, että Vähämalminkadun linjaus on esitetty luokkaan 1: *Alue, jossa on todennäköisesti säilynyt vanhoja kerrostumia.*



On tärkeää, että Naulamäen alueen kadut säilyvät sorapintaisina. Etualalla näkyvä Isopoikkikadun 1990-2000-luvulla toteutettu mukalakivi-/noppakivipäällyste ei liity alueen historiaan ja luonteeseen. Myös talojen reunustojen ruohikkoalueet kuuluvat luonnollisena ja perinteisenä osana Naulamäen historiaan.





Helsingintoria kuvattuna lännestä Vähämalminkadulta.



Helsingintori ja "Winterin puisto" kuvattuna Naulamäeltä. Etualalla Kauko Räikkeen nyplääjäpatsas vuodelta 1974. Ruohokentän sekä patsaan takana näkyvän viheralueen paikalla oli 1900-luvun alkuun asti asuintontit.



Pussilan tontin paikalle syntyi puu- ja pensasaidan rajaama leikkipuisto ilmeisesti 1980-luvulla. Nykyisin käytöstä poistunut leikkipuisto olisi alueen luonteen vuoksi tärkeää pitää edelleen viheralueena.



Helsingintori ja Winterin puisto, joka istutettiin ensimmäisen kerran jo vuonna 1906. Kiveykset erottavat puistoa katulinjasta alueen luonnetta ajatellen ehkäpä liiankin selkeästi ja jäsennellysti.



Näkymä Vähämalminkadulta. Nykyiset viheralueet noudattavat käytännössä historiallista tonttirajausta ja alueen näkymä on muutoista huolimatta perinteinen. Oikealla leikkipuiston alue ja Pappilankadun risteys.



Näkymä Wähä-Wälkklän talon edestä itään.

## 18. KAUNISJÄRVENKADUN JA TULLIVAHEEN YMPÄRISTÖ

Vanhan Rauman maailmanperintökohteen itäpuolella pohjois-eteläsuuntaisten Tullivaheen ja Kaunisjärventien varren puistoalueet toimivat rajaavana ja maailmanperintökohdetta rauhoittavana tekijänä vanhan kaupungin sekä itäpuolella sijaitsevan vuonna 1953 kaavoitetun ja 1950-60-luvulla rakennetun paikallisesti merkittävän Tornikadun ja Polttimonkadun varsille syntyneen omakotiasutuksen välillä.

Tullivaheen sekä Kaunisjärvenkadun välistä paikoitus- aluetta reunustava kumpuileva nurmikenttä, Kaunisjärvenkadun itäpuolen luonnonmukainen viheralue, hautausmaa sekä Katariina Westerlingin puiston ja Kirkkoraunioiden ympäristön muodostama yhtenäinen viheralue toimii rajaavana ja maailmanperintökohdetta rauhoittavana tekijänä alueen itäosassa.

### Historiaa

Alue sijoittui 1700-luvulla kaupunkia rajaavan tulliaidan ulkopuolelle ja oli viljelyaluetta. Vanha Turkuun johtanut maantie kulki nykyistä Tullivahetta pitkin.

Tullivaheen itäpuolelle, nykyisen paikoitusalueen sekä Kaunisjärvenkadun kohdalle syntyi asuintontteja 1800-luvun loppupuolella ja varsinkin 1900-luvun alkupuoliskolla. Tullivaheen itäpuolelle oli esitetty ruutukaavan mukaisia tontteja myös tässä kaavassa, mutta paikalle rakennetut asuintontit eivät sijoittuneet lopulta ruutukaavan mukaisesti. Porintullin ja Tornikadun välisellä alueella oli vielä 1970-luvulla noin seitsemän tonttia, joista on jäljellä enää nykyinen Tornikatu 1:n kiinteistö, joka on valmistunut mitä ilmeisimmin 1800-luvun loppupuolella. Päärakennus edustaa uusrenessanssityyliä. Samalle tontille on merkitty rakennuksia myös vuoden 1882 ruutuasemakaavassa. Rakennusten sijainti ei kuitenkaan täysin vastaa nykyistä. Paikalla sijaitsi esimerkiksi 1930-luvulla toimintansa aloittanut kaksikerroksinen kylpylaitos Vellamo, jonka tontti käsitti kaikkiaan neljä rakennusta. Saunomisen lisäksi tontilla pestiin pyykkiä. Kylpylätoiminta loppui 50-luvulla, jonka jälkeen tontti muutettiin asuinkäyttöön. Rakennukset purettiin 1980-luvun alkupuolella.

Tullivaheen varressa oleva paikoitusalue oli merkitty tähän käyttöön jo vuoden 1981 asemakaavassa. Paikalla oli vanhojen ilmakuvienv perusteella jo aikaisemmin hieman pienempi ovaalin mallinen avoin kenttä. Avoin alue oli laajentunut 1980-luvun loppuun mennessä. Lopullisesti ympärivät rakennukset Tullivaheen itäpuolelta purettiin ilmeisesti 1990-luvulla. Merkittävän muutoksen koko alueelle aiheutti nykyisen Kaunisjärvenkadun linjauksen toteuttaminen.



Vuoden 1841 Gyldenins asemakartta. Alue sijaitsi tässä vaiheessa vielä kaupungin ulkopuolella, jossa oli peltoa. Nykyinen Tullivahe oli Turkuun johtava maantie.



Ylhäällä vasemmalla olevassa vuoden 1882 asemakaavassa alue on vielä rakentamaton lukuun ottamatta nykyisen Torninkatu 1:n paikalla olevia rakennuksia. On mahdollista, että kyseessä on esimerkiksi nykyisen päärakennuksen alkuperäinen osa, joka on kuitenkin eri asennossa. Vuoden 1903 venäläisessä topografikartassa on merkitty nykyinen hautausmaa sekä Torninkatu 1:n rakennus oikeaan asemaan. Kaupungin itäpuolella tielinjaukset vastaavat nykyistä ainoastaan Tullivaheen kohdalla Kuninkaankadun ja Porintullin itäpäässä. Vuonna 1940 otetussa ilmakuvassa (yläpuolella) Tullivaheen itäpuolelle rakennettu alue esiintyy melko luonnollisena vanhan kaupungin laajentumana, jonka itäpuolella on edelleen niitty- ja viljelyalueita. 1950-60-lukujen vaihteessa alueen itäpuolelle syntyi omakotitaloalue. Nykyinen tiejärjestely on muuttanut aluetta merkittävästi. Oikealla alakuvassa tilanne vuonna 2013. (Kartat Kansallisarkisto, ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)



## Nykytilanne ja arvot

Alueen vanhasta hävitetystä rakennuskannasta ei jäänyt maastoon jälkiä. Ainoana jäljelle jäänyt Tornikatu 1:n 1800-luvun loppupuolen asuintontti on nykyisin hieman irrallinen Kaunisjärvenkadun itäpuolella, mutta toisaalta tien molemmin puolin sijaitsevat avoimet viheralueet sekä viereinen hautausmaa sitoo sen samaan näkymään sekä Vanhan Rauman suunnasta että idästä päin katsottaessa.

Tullivaheenkatu noudattaa historiallista Turkuun johtaneen maantien linjausta. Sorapäällysteinen pinta antaa tielle edelleen perinteisen näkymän, joka tulisi myös säilyttää jatkossa.

Vaikka Kaunisjärvenkadun varsien historialliset jäljet ovat suurelta osin hävinneet, on alueella kaupunkikuvallista merkitystä. Nykyisessä asemakaavassa Tullivaheen varren paikoitusalue ulottuu huomattavasti pidemmälle etelään. Paikoitusalueen laajentaminen etelään muuttaisi alueen luonnetta ja näkymää merkittävästi. P-alueet ovat melko välttämätön, mutta myös kaupunkikuvallisesti ongelmallinen tekijä maailmanperintökohteen reuna-alueella. Nykyisen paikoitusalueen eteläpuolella oleva kalliainen kumpare peittää näkyvyyttä paikoitusalueelle ja samalla yhdistää sekä Katariina Westerlinginpuistoa sekä hautausmaan alueen ja Kaunisjärvenkadun itäpuolen viheraluetta eräänlaiseksi kokonaisuudeksi. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat myös sekä Tullivaheen ja Vanhankirkonkadun välisen polunvarren ja hautausmaan alueen kiviaidat. Kaunisjärvenkadun varret tulisi tällä kohtaa säilyttää edelleen rajaavina viheralueina.

Vuoden 2013 Vanhan Rauman rakennusinventointia koskevassa raportissa sekä Tullivahe että Tullin tontin itäpuolella oleva ruohikkoalue on arvioitu luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/alkuperäisyys, tyyppisyys, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisine rakennuksen muutosvaiheissa Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisuutensa ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

Alue ei ollut mukana vuosien 2009 ja 2012 arkeologisissa inventoinneissa.



Alueen maisemaan nykyisen paikoitusalueen eteläpuolella kuului aina 1980-luvun alkuun saakka melko kookas kylpylaitos ”Vellamo”. (Valokuva Tapio Niemen teoksesta ”Kadonnut Rauma” (2014) s. 25.



Vellamon kylpylaitos sijoittui etualalla näkyvälle ruohokentälle.



Vanhan Rauman itäpuolelle syntyneestä varhaisesta 1800-luvun lopun asutuksesta on tallella enää Tornikatu 1:n tontti Kaunisjärvenkadun itäpuolella.



Tullivaheen varrella oleva parkoitusalue jää Vilkkaalta Kaunisjärvenkadulta katsoessa eteläpuolella sijaitsevan kumpareen ja sitä reunustavan kasvillisuuden taakse. Nykyisessä asemakaavassa parkoitusalue on merkitty osittain myös kumpareen paikalle.



Sorapintaisen Tullivaheen melko perinteistä näkymää, vaikka tien itäpuoli onkin muuttunut aikojen saatossa merkittävästi.



Kaunisjärvenkadun itäpuolelta avautuu avoin ja melko vehreä näkymä Vanhan Rauman suuntaan.



Vehreä näkymä on melko yhtenäinen myös Vanhan Rauman suunnasta katsottuna. Myös Vanhan Rauman puolella olevat kiviaidat sekä Hautausmaahan kiviaita toimivat yhdistävinä tekijöinä.



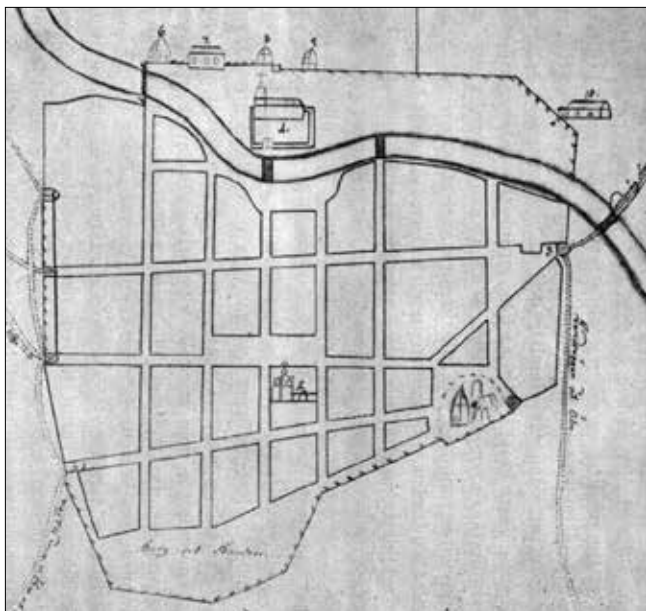
## 19. VANHAN RAUMAN KALATORI, PYHÄN KOLMINAISUUDEN KIRKON RAUNIOPUISTO JA KATARIINA WESTERLINGIN PUISTOT

(Niina Uusi-Seppä / Genius Loci 2014)

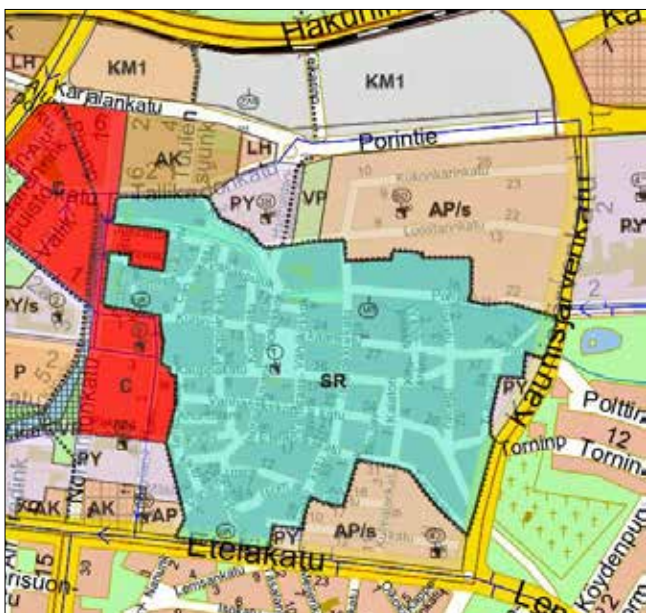
Rauma on yksi kuudesta Suomeen keskiajalla perustetusta kaupungista. Kaupungin perustamisvuosi on 1442, jolloin Kaarle Knuutinpoika myönsi Raumalle kaupunkiprivilegiot. Keskiaikaisesta Raumasta muistuttaa seurakuntakirkkona toimiva myöhäiskeskiajalla rakennettu Pyhän Ristin kirkko, joka on alun perin rakennettu fransiskaani luostarin käyttöön. Myöhäiskeskiajalla rakennetusta Pyhän Kolminaisuuden kirkosta on nykyisin jäljellä ainoastaan rauniot, kirkko jätettiin raunioitumaan vuoden 1640 palon jälkeen. Molempien kirkkojen paikalla on sijainnut todennäköisesti aikaisemmin puinen kirkkorakennus.

Vanha Rauma on yksi laajimpia suurilta kaupunkipaaloilta säilyneitä puukaupunkeja Pohjoismaissa. Se on rakennuskannaltaan eheä ja hyvin säilynyt pohjoiseurooppalaisen puukaupunkikulttuurin edustaja. Vanhan Rauman katuverkko periytyy osin keskiajalta. Alueella on kaksi toriaukiota, Raatihuoneentori ja Kalatori. Kalatoria pidetään Rauman vanhimpina torina, koska se sijaitsee keskiajalla keskeisellä paikalla Turusta ja Ulvilasta tulevien maanteiden välissä Pyhän Kolminaisuuden kirkon vieressä. Kirkon tuhouduttua vuoden 1640 kaupunkipalossa Kalatorin merkitys pieneni kaupallisen toiminnan siirtyessä nykyiselle kauppatorille. Kalatorin ympäristö on vanhinta asuttua Raumaa, koska se on ollut kuivaa maata jo 1300-luvulla.

Vanha Rauma nimettiin Unescon maailmanperintökohteeksi vuonna 1991. Vanhaksi Raumaksi käsitellään yleensä alue, joka jää vanhan tulliaidan sisälle. Unescon maailmanperintöalueen rajaus ei kuitenkaan täysin noudata tätä rajausta, vaan siihen on otettu mukaan myös tulliaidan ulkopuolelle jäänyt puistoalue Pyhän Kolminaisuuden kirkon takana. Puiston vanhempi osa näkyy jo vuoden 1876 kartassa. Uudemmas osassakin näkyy puuistutuksia jo 1880-luvun kartassa.



Tullikartta 1600-luvun lopulta.

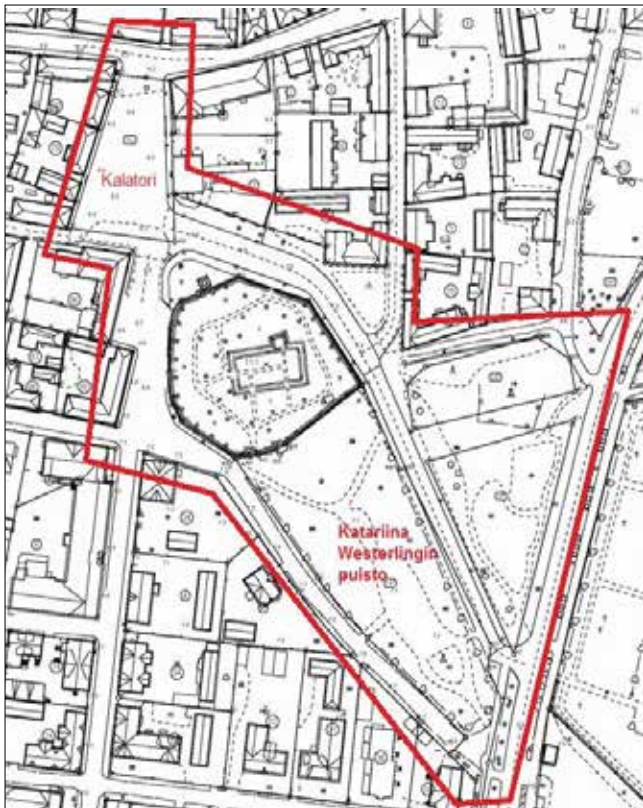


Vanha Rauma yleiskaavassa.



Vanhan Rauman maailmanperintöalue suojavyöhykkeineen.





Selvityalue ajantasakaavakartassa.

Kalatorin alueen suunnitteluhanke kuuluu Rauman keskustan kehittämisen yleissuunnitelmaan, joka hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa jo vuonna 2000. Sen pohjalta on laadittu eri alueiden yksityiskohtaisia rakennesuunnitelmia. Kalatorin suunnittelua viedään eteenpäin vuonna 2010 alkaneessa hankkeessa. Suunnitelmassa tullaan ratkaisemaan mm. se, miten pysäköinti alueella järjestetään. Kalatorilla on suoritettu kahtena peräkkäisenä kesänä (2009 ja 2010) arkeologinen tutkimus, jonka aikana on selvitetty alueen historiaa. Kalatoria ympäröivät kiinteistöt on inventoitu vuonna 2011.

Kalatorin alueen suunnitteluhankkeeseen sisältyy myös historiallinen Katarina Westerlingin puistoalue, joka on perustettu jo 1870-luvulla. Puistoa ei kuitenkaan ole inventoitu. Rakennetun kulttuuriympäristön inventointi keskittyy rakennuksiin ja Vanhan Rauman alueella vuonna 2012 tehdyssä luontokartoituksessa tyydytään lähinnä toteamaan, että puistossa ei ole määrittäviä luontoarvoja.



Kalatori ja Katarina Westerlingin puisto ilmakuvassa vuosina 1940 ja 2013.



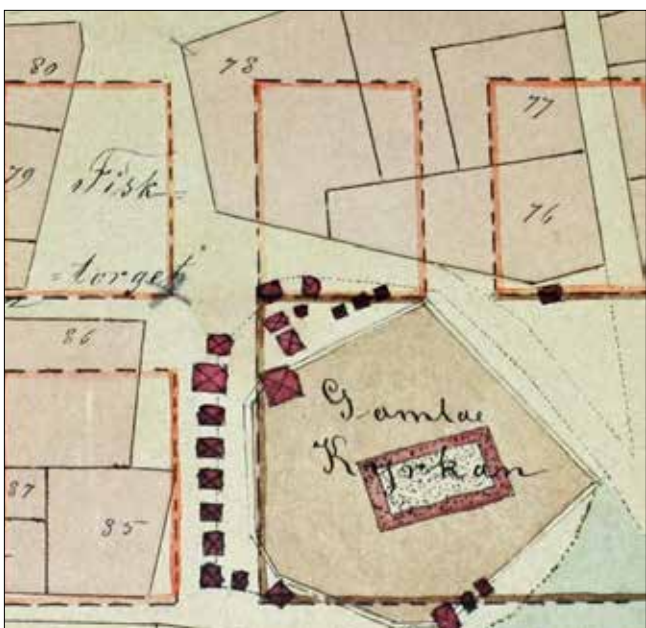
Käytäväverkosto on osin säilynyt etenkin oikeanpuoleisessa osassa, joka on puistoista vanhempi.



Daniel Gadolinin asemakaavakartassa vuodelta 1756 Kalatori esiintyy nimellä Vähätori.



Tullikartassa vuodelta 1773 tori esiintyy nimellä Karjanketo.



Kalatori kaavakartassa vuodelta 1876.

Kalatori on Rauman vanhin tori ja sitä on kut-suttu historiansa aikana monella eri nimellä. Ensimmäistä paikalla ollutta kauppapaikkaa on tiettävästi nimetty Pyhän Kolminaisuuden kirkon aukioksi. Myöhemmin aluetta on nimetty Karjankedoksi tai karjatoriksi, Vähätoriksi, Hevostoriksi, Heinätoriksi ja Gyldenin asemakartassa vuodelta 1841 Uudeksi toriksi. Juho Helomaan mukaan (1931) alue on kansan parissa tunnettu Karjanketona, koska sinne koottiin asukkaiden karja joka aamu laitumelle vietäväksi. Nimitys Kalatori juontaa juurensa 1800-luvun lopulta, jolloin kalan myynti siirrettiin ahtaaksi käyneeltä Kauppatorilta Kalatorille.

Kalatorilla on tehty arkeologisia kaivauksia useaan otteeseen, viimeisimmät vuosina 2009 ja 2010. Maakerrokset olivat sekoittuneet eri käyttövaiheiden aikana, mutta sekoit-tuneiden kerrosten alta löytyi peltokerros, joka ajoittuu todennäköisesti 1300 – 1400-lukujen vaihteeseen. Keskiajalle sijoittuvia rakenteita ei löydetty, mutta sen sijaan löydettiin 1830-luvulla rakennetun kaivon perustus, 1700 – 1800-luvulla alueella olleiden makasiinien varastokuoppia sekä hautakuoppia, jotka ajoittuvat 1500- ja 1600-luvuille.

Kirkkomaan ympärillä on ollut runsaasti kauppiaiden makasiineja kuten vanhoista kartoista näkyy. Helomaan mukaan kirkkomaan vieressä oli myös hiekkakuoppa. Makasiinit purettiin ja kuopat täytettiin 1800-luvun loppupuolella. Kalatori kivettiin 1890-luvulla. Pyhän Kolminaisuuden kirkon ja Kalatorin väliin rakennettiin 1800-luvun lopulla vaakahuone, joka oli paikalla vain muutaman vuosikymmenen. 1920-luvulla kirkon aidan viereen rakennettiin muuntamokoppi. Myöhemmin vaakahuoneen paikalla on ollut mm. puhelinkoppi ja ns. mukavuuslaitos. Näistä kirkkomaata ympäröivistä rakennuksista on nyt jäljellä vain muuntamorakennus.

## KALATORI KUVISSA



Kalatori vuonna 1890 kirkkomaalta kuvattuna. Kuva: Rauman museo.



Kalatori 1960-luvun alussa. Kuva: Rauman museo.



Kalatori Kulmalankadulta vuonna 1900. Oikeassa reunassa näkyy vaakahuonetta ja Patolan nurkan takana kaivo. Kuva: Rauman museo.



Kalatori kirkkomaalta vuonna 1980. Kuva: Anna Nurmi-Nielsen, Rauman museo.



Kalatori vuonna 1935. Kuva: J. Karhula, Rauman museo.



Kalatori syksyllä 2013.



Kalatorilta Pyhän Kolminaisuuden kirkon raunioiden suuntaan kuvattu 1800-luvun lopulla. Vaaka-huonetta ei vielä ole rakennettu eikä toria kivetty. Kuva: Ida Berglund, Rauman museo.



Vuonna 1936 otetussa kuvassa näkyvät muuntamo ja vaakahuone. Patolan nurkka rajautuu kuvan ulkopuolelle. Kuva: J. Karhula, Rauman museo.



”Mukavuuslaitos” ja puhelinkoppi 1960-luvulla. Kuva Rauman historiaesityksestä (Leena Ruusu-Viitanen)



Sama paikka syksyllä 2013.



Joulukuusikauppaa 1980-luvulla. Kuva: Anna Nurmi-Nielsen, Rauman museo.



Marela ja Pajala I



Patola ja takana vasemmalla Kulmla



Sipi ja Kalin (1970-luvulta)



Pajala II

Kalatorin alueen rakennukset on inventoitu osana Vanhan Rauman rakennusinventointia vuonna 2011. Lähes kaikki toria ympäröivät rakennukset on luokiteltu luokkaan A: *Eriytyisen merkittävä rakennus, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot ovat säilyneet autenttisenä luonnollisessa muutosprosessissa. Rakennus on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisluonteen erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Eriytyisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

Näitä kohteita ovat:

Kalatorin muuntamokoppi 1920-luvulta, Pajala I (liikerakennus, 1831) ja Pajala II (hotelli, Erkki Huttunen, 1937), Marela/Jäkäri (Rauman museon käytössä olevat rakennukset 1800-luvulta), Sipi (1800-luvulta), Patola (päärakennus 1800-luvulta), Kulmla (1800-luvulta), Fiilar (päärakennus 1800-luvulta), Kalin (rivitalot 1970-luvulta), Kouhi (liike- ja varastorakennus 1800-luvulta).

Loput rakennuksista ovat luokassa B: *Merkittävä rakennus, jonka alkuperäinen rakennusajankohta tai rakennushistoriallinen muutosvaihe on edelleen havaittavissa. Aikaisempaa tyyliä jäljittelevän tai muun kokonaisvaltaisen muutosprosessin seurauksena rakennushistorialliset, kaupunkikuvalliset sekä mahdollisesti toiminnalliset arvot ovat vähentyneet. Arvokas osa alueen kokonaisuutta.*

Näitä rakennuksia ovat Kouhi (liike- ja asuinrakennus), Patola (verstas), Fiilar (toinen asuinrakennus) ja Tekkala.

Vanhan Rauman suojavyöhykkeeseen kuuluva Onnelan alue on inventoitu vuonna 2013. Turunkadun varrella Katariina Westerlingin puistoa vastapäätä olevat rakennukset on arvotettu luokkiin A ja B.



Vanhan Rauman rakennusinventointiraportissa vuodelta 2013 (Kirsi Niukko) Kalatori on alueena arvotettu kokonaisuudessaan luokkaan A: *Erityisen merkittävä rakennus/ aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/alkuperäisyys, tyypillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisine rakennuksen muutosvaiheissa. Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisluonteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta.*



Torialueen arvoa lisää se, että se on säilynyt pitkään nykyisessä asussaan, eikä siihen ole kohdistunut mittavia entistäviä muutoksia tai uudistuksia. Kalatorin alueen ilme on säilynyt autenttisenä ja sitä reunustaa joukko alueen merkittävimpiä uusrenessanssirakennuksia sekä funkistyylinen entinen Osuuskaupan varasto hotelliksi muutettuna. Torilta avautuu näkymä Pyhän Kolminaisuuden kirkon raunioita ympäröivään puistoon, jonka edustalla on 1920-luvulla rakennettu muuntamorakennus. Aluetta leimaa kerroksellisuus, joka muodostuu eri aikojen korkeatasoisesta arkkitehtuurista.

Toimenpidesuosituksukset:

Heikko muutoskestävyys. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen sekä selvitysten pitäminen ajan tasalla on tärkeää.



Kalatorilla on säilynyt paikoitellen vanhaa mukulakiveystä mm. Kulmalankadulla ja Sipin talon kohdalla, jossa on myös kiviset sadeveden poistokourut. Tämä kiveys tulee säilyttää. Uusi kiveys tulisi tehdä myös mukulakiveyksellä.

Vanhan torin pelkistetty ilme tulee säilyttää, jotta historiallinen tori ei sekoitu kaupungin muihin toreihin ja aukioihin. Alueen historia on parhaiten aistittavissa olemassa olevista elementeistä.



## Pyhän Kolminaisuuden kirkon puisto



Kirkon rauniot 1900-luvun alussa. Kuva: Rauman museo.



Kirkon rauniot 1930-luvulla. Kuva: Rauman museo.



Rauniopuisto "romanttisine" käytävineen 1904. Kuva: Rauman museo.

Pyhän Kolminaisuuden kirkko on rakennettu Rauman seurakunnan kirkoksi keskiajalla. Kirkko paloi vuonna 1640 ja jäi raunioitumaan, kun kirkollinen toiminta siirtyi Pyhän Ristin kirkkoon. Raunioista on otettu vuosien saatossa rakennuskiveä mm. Pyhän Ristin kirkon torniin. Raunioita ympäröivälle hautausmaalle on haudattu vielä 1800-luvulla. Kirkkomaalla on tehty useita arkeologisia tutkimuksia 1890-luvulta alkaen.

Raunioiden ympäristö on ollut runsaspuustoinen ainakin sadan vuoden ajan. 1900-luvun alussa kasvillisuus vaikuttaa jopa melko villiintyneeltä raunioiden ympärillä. Aikakauden lehdissä valiteltiin alueen järjestyshäiriöitä, suojaisa paikka houkutteli juopottelijoita. Hautausmaa siistittiin perinpohjaisesti ja sinne tehtiin käytäviä vuonna 1891, minkä jälkeen aluetta alettiin hoitaa puistona. Vuonna 1904 puistoon istutettiin jalopuita haapojen tilalle ja vanhoja syreenipensaita poistettiin. Aidan ulkopuolelle hankittiin hevospuomit. 1930-luvulla raunioiden sisäpuoli siivottiin rakennusjätteestä. Samoihin aikoihin tehtiin myös arkeologisia kaivauksia.

Hautausmaalla on jonkin verran vanhoja hautamuistomerkkejä. Helomaan mukaan alueella oli useampiakin muurihautoja, jotka yhtä lukuun ottamatta purettiin 1900-luvun alussa. Myös Kalatorin puolella ollut porttirakennus on purettu jo 1900-luvun alussa, vanhan tulliaidan puolella portti on vielä säilynyt. Hautausmaan kiviaidan ulkopuolella on hevos-puomi Kulmalankadun puolella.

Nykyisin rauniopuistossa kasvaa lähinnä suuria lehmäksiä. Puisto suurine puineen on viehättävä keidas tiiviisti rakennetussa Vanhassa Raumassa. Alue on historiallisen ajan kiinteä muinaisjäänös ja osa valtakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä sekä maailmanperintöä. Rauniopuisto muodostaa merkittävän maisema-alueen entisen tulliaidan rajalla.

## Catherine Westerlingin puisto



Asemakaavakartta vuodelta 1876. Uudempi puisto on vielä niittyä, mutta vanhempi puisto on jo perustettu. Puisto ei välttämättä ole kuitenkaan koskaan toteutunut tällaisena.



Asemakaavakartta vuodelta 1880. Niitty on reunustettu koivuilla. Vanhempi puisto ei tässä kartassa näytä yhtä suunnitellulta kuin edellisessä. Kyse voi kuitenkin olla myös piirroksen suurpiirteisyydestä.



Plan öfver Raumo-stad 1890-luvulta. Vanhan puiston tämä versio on mahdollisesti toteutunut, koska piirroksessa näkyvästä rakenteesta on edelleen joitakin piirteitä näkyvissä uudessa ilmakuvassa. Toteutuneisuuden arviointiin tarvitaan kuitenkin tarkempi inventointi, jossa määritetään mm. puiden ikä. Uudessakin puistossa on jo istutuksia aluetta reunustavien koivujen keskellä. Sivulla 13 oleva valokuva 1900-luvun alusta kuvaa tätä vaihetta.





Asemakaavakartta vuodelta 1915 ei ole toteutunut tällaisena. Puistoja halkovaa Pitkäkatua ei ole koskaan rakennettu. Rauniopuistoa ympäröivät makasiinit ovat jo hävinneet, punaisella merkitty rakennus on vaakahuone.



Vuoden 1922 asemakaavakartta mukailee edellistä. Sekään ei ole toteutunut sellaisenaan. Puistoissa ei ole nähtävissä viitteitä siitä, että ne olisivat koskaan näyttäneet tältä.



Puistosuunnitelmassa vuodelta 1949 näkyy puistojen vanha polkuverkosto, joka muistuttaa vuoden 1890 piirrosta. Jälkiä sekä tästä suunnitelmasta että vuoden 1890 kartan piirroksista on edelleen nähtävissä puistoissa ja ne olisi hyvä huomioida puiston tulevassa suunnittelussa.



Vasemmalla Eteläpuisto/Tekkalan puisto, oikealla Uusi puisto/Katariina Westerlingin puisto 1900-luvun alussa. Kuva: Rauman museo.



Vanhankirkonkatu Tekkalan ja puiston välissä 1907. Kuva: Rauman museo.



Eteläpuistossa vuonna 1927. Kuva: Rauman museo.



Eteläpuistossa vuonna 1928. Puistoa reunustaa lauta-aita ja sen sisällä matala kuusi-aita. Kuva: Rauman museo.

Katariina Westerlingin puisto koostuu oikeastaan kahdesta erillisestä puistosta, joiden välissä kulkee Itäkatu. Puistoista on aiemmin käytetty nimeä Eteläpuisto ja Uusi puisto, nykyisin Pyhän Kolminaisuuden kirkon puiston takana sijaitsevaa osaa kutsutaan Katariina Westerlingin puistoksi, kun taas Itäkadun koillispuolella olevaa osaa nimitetään Tekkalan puistoksi vieressä sijaitsevan Tekkalan talon mukaan. Kuitenkin juuri Tekkalan puisto on näistä vanhempi ja Catherina Westerlingin ensin perustama.

Puistojen historia juontuu 1860-luvulle, kun Tanskan Åbenråsta kotoisin oleva Catherine Commentz avioitui raumalaisen kapteenin Ferdinand Westerlingin kanssa ja muutti Raumalle. Hän oli tottunut kotiseudullaan puistoihin ja halusi puistoja istutettavan myös uuteen kotikaupunkiinsa. Ensimmäiseksi hän kiinnitti huomiota ns. Turun tullin epäsiistiin ympäristöön kaato-paikkoineen ja vesilätäköineen, ja pian rouva Westerlingin annettiin istuttaa paikalla olleelle niitylle puita ja pensaita. Aino Lähteenojan mukaan Catherine Westerling olisi ollut erityisen ihastunut suomalaisiin havupuihin, joten mahdollisesti hän käytti niitä istutuksiin. Puiston pohjoisreunalla kasvaa edelleen vanhoja kuusia. Hankkeella oli myös vastustajia, ja istutukset hävitettiin jonkin ajan kuluttua, koska niiden pelättiin houkuttelevan pahantekijöitä. Catherina Westerlingin toimesta puisto istutettiin kuitenkin pian uudelleen kivipengermineen.

Vuoden 1876 asemakaavakartan puisto edustaa Maunu Häyrysen mukaan vanhempaa saksalaista Landschaftsgartenia. Näyttäisi siltä, että vuosien 1915 ja 1922 kaavakartoissa esitetty geometrinen puisto ei ole koskaan toteutunut (kuten ei niissä puistoja halkaiseva Pitkäkatukaan), koska vuoden 1940 puistosuunnitelman pohjalla näkyy 1800-luvun lopun vapaamuotoinen puistosommitelma. Ilmakuvinäky vuodelta 1940 ja 2013 näkyy, että puiston käytäväverkosto on osittain säilynyt ja osa nykyisestä puustosta näkyy jo 1900-luvun alun valokuvissa.



Uusi puisto oli 1900-luvun alussa ympäröity lauta-aidalla. Reunojen koivut on istutettu aikaisemmin kuin muut puut. Kuva: Rauman museo.



Samasta suunnasta 1980-luvulla. Puistossa oli tuolloin vielä hiekkakäytäviä. Kuva: Juha Nurmi, Rauman museo.



Samasta suunnasta Kaunisjärvenkadulta 2013. Nyt puistoa reunustaa vaahtera-aita. Sisäänkäynti puistoon on säilynyt samalla paikalla.

Westerling toimi myöhemmin (1892 – 1904) kaupungin kaunistuskomiteassa, jonka tehtäviin puistojen kehittäminen kuului. 1890-luvun alussa Pyhän Kolminaisuuden kirkon takana olleen vanhan hiekkakuopan paikalle istutettiin Uusi puisto. Helsingborgista Ramlösan taimitarhalta tilattiin puistopuiden, pensaiden ja aitaorapihlajan taimia. Puistoon sijoitettiin myös virvokkeita myyvä vesikioski. Alueen reunoille oli istutettu koivuja jo aiemmin kuten vuoden 1880 kartastakin näkyy.

1900-luvun alussa lehdissä kirjoiteltiin jonkin verran puistojen huonosta hoidosta. Kaupungin puutarhurin toimi lopetettiin vuonna 1903 ja puistojen hoito, eli lähinnä heinän niitto, myytiin vuosittain halvimman tarjouksen tehneelle. Järjestyshäiriöitäkin esiintyi ja asukkaat pyysivät alueelle katuvaloja turvallisuuden parantamiseksi. Puistoissa tehtiin ilkkivaltaa ja joskus sinne karkasivat kaupunkilaisten lehmät. Puistojen merkitys kaupungin kaunistajina tunnustettiin ainakin lehdistössä. Välillä lehdessä harmiteltiin siistimisen nimissä teh-tyä liian voimakasta puiden karsimista. Mm. vuonna 1904 puistoja harvennettiin ja ”tasoitettiin”. Eteläpuistosta poistettiin pensaita ja ympyrään istutettuja havupuita harvennettiin. Katariina Westerlingin mielestä kasvillisuutta karsittiin liikaa ja parin vuoden päästä puistoihin istutettiin taas uusia pensaita ja lehtikuusia.

Vuonna 1909 lehdessä harmiteltiin sitä, että puistojen välistä tietä käytetään raskaiden kuormien kuljettamiseen, ja tie menee tämän vuoksi huonoon kuntoon. Turunkadun katsottiin sopivan paremmin raskaaseen käyttöön kuin puistojen välisen tien.

Uudessa puistossa ollut vesikioski annettiin vuonna 1910 Rauman urheilijoille siirrettäväksi Otanlahdelle urheiluvälinevarastoksi. Tämän katsottiin rauhoittavan puistoissa harjoitettua huonoa elämää.

## KUVIA PUISTOISTA



Puistojen välinen tie on aina ollut puistoja korkeammalla. Vasemmalla olevan ”uuden puiston” paikalla oli aiemmin hiekkakuoppa. Kuva 1800-luvun lopulta. Länsi-Suomi 15.6.1988.



Rauniopuiston takana maasto laskee jyrkästi. Paikkaa käytetään talvisin pulkkamäkenä.



Suunnilleen samalta paikalta 2013.



Katariina Westerlingin puiston uudempi osa on aina ollut sommittelultaan vapaamuotoisempi.



Sama tieosuus toisesta suunnasta.



Puistoon on pystytetty vuonna 1993 veteraanipatsas Suomen puolesta 1939 – 45.



Kaunisjärvenkadulta. Turunkatu (vasemmalla) on pyörätienä.



Turunkadun alkupäästä Kalatorilta tullessa. Pyhän Kolminaisuuden kirkon aidan vieressä on vesiposti. Tien oikealla puolella alkaa Onnelan alue.



Vanhempi puisto Kaunisjärvenkadulta.



Turunkatua. Vasemmalla alkaa K. Westerlingin puisto.



P. Kolminaisuuden kirkon porttirakennus.



Hevospuomi kirkon aidan vieressä. Toinen puomi on poistettu.



Pyhän Kolminaisuuden kirkon raunioita ympäröivät suuret lehmukset. Vanhaa hautausmaata on hoidettu puistomaisesti 1890-luvulta alkaen.



Vanhankirkonkatu muuttuu poluksi Tekkalan talon ja vanhan puiston välissä.



Emil Cedercreutzin Sirkushevonen pystytettiin puistoon vuonna 2010. Kiveykset on ilmeisesti tehty jo 1800-luvulla.

Vanhan Rauman inventointiraportissa 2013 on luokiteltu luokkaan A – *Erityisen merkittävä rakennus/aluekokonaisuus/ tori, aukio/ katu/ polku/ avoin maisemapaiikka, joka on säilynyt alkuperäisenä tai jonka rakennushistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot (säilyneisyys/alkuperäisyys, tyyppillisuus, harvinaisuus, tyylihistorian piirteet) ovat säilyneet autenttisina rakennuksen muutosvaiheissa Kohde on erityisen herkkä muutoksille ja sen ominaisluonteen ja erityispiirteiden säilyttämiseen tulee kiinnittää huomiota. Erityisen arvokas osa alueen kokonaisuutta muun muassa seuraavat kohteet:*

- Itäkatu sen koko mitalta aina Pyhän Kolminaisuuden kirkon alueelta Taarin sillan yli joen toiselle puolelle

- tulliaidan paikalla kulkeva ja polku-maisena jatkuva Tullivahe Pyhän Kolminaisuuden kirkolle puistikon ja Tekkalan tontin välissä

- Pyhän Kolminaisuuden kirkonrauniot sekä niitä kehystävä maisemakokonaisuus entisen tulliaidan rajalla

Ns. Turun tullin puistot muodostavat selkeän portin vanhaan kaupunkiin. Sekä puistot että tie ovat säilyttäneet vanhan ilmeensä 1800-luvun lopulta asti. Puistojen luonne on säilynyt, vaikka niissä onkin tapahtunut muutoksia sadan vuoden aikana. Vanhempi puisto on ollut aina suunnitellumpi käytävineen, terasseineen ja muotoon istutettuine puineen ja pensaineen, kun taas uudempi puisto on ollut luonnonmukaisempi. Ne ovat muodostaneet kaksi erillistä, aidalla ympäröityä kokonaisuutta. Katariina Westerlingin puistot ovat merkittävä osa Rauman historiaa ja 1870-luvulla perustettu, näin hyvin säilynyt puisto on jo valtakunnallisestikin harvinainen. Ne muodostavat yhdessä Pyhän Kolminaisuuden kirkon puiston kanssa ainutlaatuisen kokonaisuuden osana maailmanperintöä.

### Toimenpidesuosituks

Heikko muutoskestävyys. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen sekä selvitysten pitäminen ajan tasalla on tärkeää. Puistoista on syytä tehdä tarkka inventointi, jossa voidaan määritellä puuston perusteella eri suunnitteluvaiheiden säilyneisyys. Erityisesti vanhemmassa puistossa tulisi säilyttää myös käytäväverkosto.

# KALATORI, PYHÄN KOLMINAISUUDEN KIRKON RAUNIOPUISTO JA KATARIINA WESTERLINGIN PUISTOT

## - Päivitys elokuu 2020 (Olli Joukio)

Katariina Westerlingin puisto, Rauniopuisto sekä Tekkalanpuisto inventoitiin ennen viimeisintä muutosta vuonna 2015 Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen oppiaineen toimesta.

Kalatorin, Kulmalankadun, Turunkadun, Itäkadun ja Vanhankirkonkadun muutostyöt aloitettiin vuonna 2015. Muutoksen yhteydessä Katariina Westerlingin puiston itäreunasta poistettiin puustoa ja vanha pensasaita. Itäkadun varteen toteutettiin uusi paikoitusalue, joka työntyi paikoitellen sekä Katariina Westerlinginpuiston sekä Tekkalan puistojen puolelle. Samalla Itäkadun pinta uusittiin sorapintaisesta mukulakivi-/noppakivipintaiseksi. Myös puistojen sivuille levenevät parkkiruudut päällystettiin mukulakivillä. Katariina Westerlinginpuistoon tuolloin kaavailtu uusi käytävälinjasto poikkesi jonkin verran aikaisemmasta.

Puistot muodostavat edelleen läheisen Kaunisjärvenkadun varren viheralueiden sekä itäpuolella sijaitsevan hautausmaan kanssa kaupunkikuvallisesti merkittävän ja yhtenäisen viheralueen.

Kalatorin osalta merkittävin muutos oli paikoituksen loppuminen alueella. Myös kalatorin pinta uusittiin ja jalkakäytävää levennettiin laatoitetulla terassimaisella osalla Pajalan tontin rakennusten edessä. Kalatorin iäkäs pinta hävisi muutoksen yhteydessä. Vanhaa mukulakivipintaa saattaa vielä esiintyä rakennusten seinustoilla.

Rauniopuiston kohdalla merkittävin muutos oli puistoalueen pohjoiskärjen ”typistäminen” seuraamaan historiallista kirkkoaidan linjausta. Muutettu alue päällystettiin mukulakivillä.

Muutoksen seurauksena paikoitusalueena pitkään ollut Kalatori edustaa jälleen historiallista toriaukiota, mutta valitettavasti muutoksen yhteydessä alueella menetettiin myös iäkkäitä pintoja.



Kalatorin paikoin iäkäs pinta uusittiin vuonna 2015 aloitetun muutoksen yhteydessä.



Vuonna 2015 aloitetun muutostyön tulos Itäkadun varrella. Katu oli aikaisemmin sorapintainen. Nykyinen pinta on toteutettu mm. mukulakivistä ja noppakivistä, kuten Vanhan Rauman 2000-luvulla uusitut katupinnatkin. Vasemmalla Katariina Westerlingin puisto ja oikealla Tekkalan puisto. Kuvassa vielä ilman kasvillisuutta oleva muutosalue erottuu erityisen voimakkaana. (Kuva Rauma ennen ja nyt facebook-ryhmä.)



Kalatori, Rauniopuisto sekä Katarina Westerinlingin ja Tekkalan puistot vuosien 2013 ja 2018 ilmakuvissa. (Ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.)





Kalatorin, Itäkadun sekä Rauniopuiston ympäristö uusittiin mukulakivi-, nupukivi- ja noppakivistä toteutetuilla pinnoilla. Myös jalkakäytäviä levennettiin Kalatorin itäisivulla. Merkittävä muutos oli Rauniopuiston luoteiskärjen muuttaminen mukulakivipintaiseksi. Kalatorilla talojen seinustojen kiveys saattaa olla vielä iäkäs. Pysäköintijärjestelyt muuttuivat: Kalatorin 1960-luvulla alkanut pysäköinti päättyi ja ympäristöön toteutettiin uusia parkkiruutuja. (Valokuvat Olli Joukio 2020.)

## LÄHDELUETTELO

### KIRJALLISUUS JA RAPORTIT:

Aaltonen, Jussi: *Suunnitelma Raumanjoen kunnostamisesta taimen- ja kaupunkipurona*. Pyhäjärvi-instituutti 2014.

Ahlman Santtu: *Vanhan Rauman luontokartoitus 2012*.

Hakanpää, Päivi: *Rauma – Raumo. Kaupunkiarkeologinen inventointi*. Museovirasto 2009.

Haarala, Janne & Helamaa, Maija: *Rauma, Harmaidenveljestenpuisto – Putkikaivantojen arkeologinen valvonta 11.-12.7.2019*. Muuritutkimus Oy. 2019.

Heino, Ulla: *Rauma - Idylliä ja tehokkuutta 1875–2000*. Rauma 2002.

Helomaa Juhon: *Muistelmia Rauman kaupungin muinaisista ja nykyisistä oloista*. Rauma, 1931.

Hiekkanen Markus: *Keskiajan kaupungit 2. Rauma*. Museovirasto 1983.

*Kalatorin kaivausraportit 2009 ja 2010*, Kulttuuriympäristön rekisteriportaali. Museovirasto.

*Kalatorin historia -esitys*. Leena Ruusu-Viitanen. Rauman kaupunki.

*Kapteenin rouva ja kaunistuskomitea*. Näyttelyaineisto. Rauman merimuseo, Satakunnan ympäristökouluhanke, 2009.

Sirkka Köykkä (toim.): *Rakennusperintö ja paikallisuus. Ajallinen kerrostuma suunnittelun lähtökohdalla Raumalla*. Tampereen teknillinen korkeakoulu 2000.

Lähteenoja, Aina: *Rauman kaupungin historia I – Vuoteen 1600*. Rauma 1946.

Lähteenoja, Aina: *Rauman kaupungin historia II – Rauma 1600–1721*. Rauma 1932.

Lähteenoja, Aina: *Rauman kaupungin historia III – Rauma 1721–1809*. Rauma 1935.

Lähteenoja, Aina: *Rauman kaupungin historia IV – Rauma 1809–1917*. Rauma 1939.

Marja Terttu Knapas: *Rauman kirkot*. Suomen kirkot 16. Museovirasto 1990.

Maunu Häyrynen, Eeva Raike & Johanna-Annukka Roslund (toim.): *Maailmanperintökaupungin puistot – Rauman historiallisten viheralueiden inventointi syksyllä 2015*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja 50. Turun yliopisto 2015.

Niemi, Tapio: *Vanhan Rauman vuosisadat*. Rauma 2000.

Niemi, Tapio: *Kadonnut Rauma – Purettuja, palaneita ja*

*pommitettuja rakennuksia vuosien varrelta*. Rauma 2014.

Niukko, Kirsi: *Vanhan Rauman rakennusinventointi*. Raportti. Satakunnan Museo 2013.

Niukko, Kirsi & Joukio, Olli: *Vanhan Rauman maailmanperintökohteen suoja-alueen rakennusinventointi*. Satakunnan Museo 2013.

*Rauman kaupunginpuutarha 100 vuotta*. Rauman museo 1992.

Räihä, Ulla: *Vanhan Rauman asemakaavan muutostavoitteet*. Rauman kaupunki, kaavoitus. 2009.

Tammi, Mervi: *Raatihuoneentorista Kauppatoriksi – Rauman torin historiaa*. Rauman kaupunki/kaavoitus.

Tammi Mervi: *Vanhan Rauman maailmanperintöalueen suojavyöhyke – Keskustan osayleiskaavan muutos ja laajennus 002039*. Rauman kaupungin kaavoitus 2018.

Valmunen, Pentti: *Vanha Rauma*. Rauma 1980.

*Vanhan Rauman asemakaavan muutos*. Osallistumis- ja arviointisuunnitelma 10.4.2019.

*Vanhan Rauman hoito- ja käyttösuunnitelma 2016–2019*. Rauman kaupunki 2016.

Vuoristo, Katja: *Vanha Rauma – Kaupunkiarkeologinen täydennysinventointi*. Museovirasto 2012.

### ELEKTRONISET LÄHTEET:

<https://blogit.utu.fi/koekulttuuriperinto>

### LEHDET:

ls.24.fi, 2.7.2014

Länsi Suomi ja Rauman lehti. Kansalliskirjaston historiallinen sanomalehtiarkisto.

### VANHAT VALOKUVAT:

Satakunnan Museon valokuvakokoelma

Rauman museon valokuvakokoelma

Finna.fi

Rauma ennen ja nyt Facebook-ryhmä <https://www.facebook.com/groups/768398669837291/>

<http://www.raumakuvasto.fi/>

## VANHAT KARTAT, RAKENNUSPIIRUSTUKSET JA ILMAKUVAT

Rauman kaupungin kaavoitus.

Kansallisarkiston digitaaliarkisto. <http://digi.narc.fi/digi/>

Rauman kaupungin rakennusvalvonta.

Rauman kaupungin tekninen toimiala.

Ilmakuvat Rauman kaupungin karttapalvelu.